mahalle

roman

vasco pratolini

76

PRATOLINI MAHALLE 76

MAHALLE

roman

vasco pratolini

birinci baskı

il quartiere
romanzo
vasco pratolini

türkçesi süleyman z. nebioğlu

e yayınları : 76
genel dizi

e yayınları
ankara caddesi 13/2
26 81 42
narlıbahçe sokak 19/3
27 87 20
P.K. 12 istanbul

İtalyan edebiyatının en ünlü yazarlarından biri olan **Vasco Pratolini** 1913 Ekiminde Floransa'da doğru. Yoksul bir ailenin çocuğuydu, mürettip çıraklığı, asansörcülük, garsonluk gibi değişik işlere girip çıkan **Pratolini** 1944 yılında Roma'da yayınlanan **La Settimana** yazı işleri müdürlüğü görevine getirildi. İki yıl kadar bu görevde kaldı ve 1945 sonlarında Napoli'ye taşındı. Romanlarının ve romanlarından yararlanarak yapılan filmlerin büyük ilgi uyandırmasından sonra rahata kavuştu ve Roma'ya geri döndü. **Fakir Aşıklar** (e yayınları 28) **Mahalle / il Quartiere** romanları arasında en ünlüleridir. Soylu bir insan sevgisini büyük başarıyla yazdıklarına sindirmesini bilen **Pratolini'**nin hemen bütün romanları filme aktarılmıştır.

e yayınları

kitap/yayın/dağıtım

MAHALLE/İl quartiere vasco pratolini'nin romanı ★ e yayınları 76 yayın hakları: e yayınları 1972 ★ kapak: kemal kaldı ★ dizgi ve baskı murat matbaacılık koll. şti. ★ cilt alibaba ciltevi ★ kapak baskısı duran ofset basımevi ★ dizgi düzeni 9/10 batone no. 696

türkçesi süleyman z. nebioğlu

vasco pratolini

MAHALLE

roman

e yayınları

işte sana söyleyebiliriz bunu
Yalnızca sana;
Ne olduğumuzu da
Ne istediğimizi de.

Montale

HEPIMIZ Mahallemizi severdik. Şehir merkezinin tam sınırına kurulan Mahalle, ilk banliyö evlerine, bahçeleriyle, demiryoluyla, kulübeleriyle, gecekondularıyla Aretina sokağına kadar uzanıyordu. Pietrapiana sokağı Mahalleyi ikiye bölerdi: Sağda Santa Croce ile Arno, solda bahçeler ve Annunziata kilisesi. Fakat, San-Marco ve Üniversite'nin çevresinde yayılan bu son kesimde bile, Mahalle, çocukları kendi sokaklarından başka yerde oynamıyan, halktan kişilerin ayak atmadıkları kibar ve sessizliğe gömülmüş bir semt olup çıkıyordu. Azizlerin, meleklerin, mesleklerin ya da XIV. yüzyıl «besili» ailelerinin adlarını taşıyan sokaklar... Agnolo sokağı Mahalle'nin piyasa yeriydi: Bu sokağa, Borgo Allegri'den geçilirdi. Bir zamanlar, bir ayin sırasında, «vecde gelmiş» halkın ortasında mucize yaratmak alçak gönüllülüğünde bulunan Meryem tasvirinin, ölümsüz bir hemşerimiz tarafından duvarlarına işlendiği, yobazlar yatağı Borgo Allegri sokağından.

Çamaşırlar pencerelerde kururdu, basmadan, bol elbiseler içindeydi kadınlar. Fakat yoksulluğa kibirle katlanılır; duygular dişler ve tırnakla savunulurdu. İşçiler, özellikle marangozlar, nalbantlar, ayakkabı tamircileri, arabacılar ve mozayikçiler Meyhaneler, isli ya da camları parlayan dükkânlar, «son moda» kahveler bile... Burası

sokak, burası Floransa, burası Santa Croce Mahalle'si.

Burada, bacaksızın biri, şu Rosa sokağı denilen aralıktaki genelevin eşiğine oturup toprak bilyalarını sayabilir masum masum; o namuslu adam, evin Leopardi'ye ait olduğunu bildiren tabelânın tam altına hiç çekinmeden işeyebilir; güzel kız, Mahalle'mizin en temiz sokaklarından biri olan «Pinzochere sokağı»nda oturmaktan gururlanabilirdi.

Sıradan insanlardık. Bir davranış öfkemizi ya da sevdamızı açığa vurmağa yeterdi. Bu sokaklar, bu alanlar yaşantı ırmağımızın yatağıydı sanki: Ancak, gizli duygularımızı dalgalandırabilecek bir çark, her an bizi ayaklandırabilirdi. Hapishaneler Mahalle'mizin tam yüreğine gelip kurulmuşsa bunun bir anlamı olmalıydı! Kin ve fedakârlıkla yoğrulan heyecanlarımızı içimize atmayı öğrenmiştik.

Pietrapiana sokağı boyunca, bir işkembeci arabasıyla, bir sebzecinin ya da bir kestane kebabçısının barakası arasında akıp giden bu insan ırmağı içinde bir ada meydana getiriyorduk. San Piero Kemeri'nden Haçlı Kapı'ya...

Işten altıda çıkıyorduk. Kendi sokaklarımızda kendi alanlarımızda olmadıkça bizim için gerçek yaşantı, gerçek sevgili, hayatın sıcaklığı yok demekti. Tam San Piero Kemeri'nden sonra başlayan caddeyi izleyerek, şehrin merkezine, güzel orkestralara ve kahvelere ulaşabilirdik; ama bu birkaç adımı atmaya kalkışımızda, hep soğuk bir şeyle karşılaşacağımız duygusuna kapılıyorduk. Dolaşması yasaklanmış tutuklular gibi Mahalle'mize kapanıyorduk uysalca. Hüzün, alışkanlık, sevda ya da daha gizli, daha ateşli bir duygu yüzünden hepimiz Mahalle'mize sürgündük. Banliyö'deki fabrikalarda çalışanlar bile, biran önce Mahalle'ye ulaşıp, kendilerine özgü akşamın tadını çıkarmak için bulvarlar boyunca pedallarını hızla çeviriyorlardı.

Çocukluğumuzu burada geçirmiştik. Kardeşlerimiz de davranışlarımızı aynen tekrarlıyorlardı. Yumruklaşarak, tekmeleşerek küçük paralarla ve renkli kâğıt parçalarıyla oynuyorlar, hatta küçüklüğümüzde bize ilginç gelmemiş yeni eğlenceler de buldukları oluyordu. Eğer kız arkadaşımızı Fico sokağında, Macci sokağında, Santa Croce alanında bekleyeceksek, kardeşlerimiz bizi bisikleti kendilerine

bırakmamız için zorluyor, o boylarından büyük aleti, bacaklarından birini kadronun ortasından geçirip güç belâ kullanıyorlardı.

Evler karanlıktı; kışları da nemli ve soğuk. Yemek yediğimiz masalarda koca yarıklar vardı, ancak mektup yazdığımız ender anlarda farkına varıyorduk. Sırtlarından şalları düşmeyen ak saçlı analarımızın silip süpürdüğü evlerimiz tertemizdi, düzenliydi. «Salon» dediğimiz yemek odasında bir divan, üstünde dantelli yastıklar, büfenin camlı gözünde fotoğraflar ve bir çalar saat dururdu. Pazar sabahları, kızkardeşlerimizin öteki günlerden daha uzun süren şarkıları odaları gençleştiren, solgun duvarları renklendiren neşeli şeylerdi.

Evi pek önemsemiyorduk. Idare lâmbalarının ışığında, odalarımızın bir köşesinden diğerini görmeye izin vermeyecek kadar loş olduğunun farkına bile varmıyorduk; bulaşık teknesinde yıkanmak zorunluğu bizi hayal kırıklığına uğratmıyordu. Başucunda bir Isa heykelciği, bir «Aziz tasviri» çakılı yatağımız, tavan yarıklarını saya saya beslediğimiz umutları biliyordu. Komodinin gözlerinden birine sahiptik: Bir yaştan sonra, birkaç ithaflı fotoğrafın, bir tabancanın sırrını saklamak için anahtarını cebimizde taşımaya başlamıştık. Ev bizim için odalarında barındırdığı yüzlerin simgesiydi: Onu bu yüzden seviyorduk.

Hiç bir şey bilmiyorduk: Belki de bilmek istemiyorduk. Düşlediklerimiz de namuslu mutluluklardı; Iyi bir iş bulmak, bir kız arkadaş, sonra olursa bir tane daha, sonunda da biriyle gerçekten evlenmek; onunla daha büyük bir yatakta yatmak, verebileceğimizi hissettiğimiz bütün öpücüklerle onu sevmek.

Biz, gülmek için Dante'nin ağzıyla «kılı ağarmış» dediğimiz Floransa yerlilerinin yaşantısı Mahalle'nin bu sokakları, bu alanlarıydı. Bütün bu sonradan olacakları, «aşağı tabaka»nın hiç bir zaman bilinçlenemiyeceğini, geçmişlerine ihanet edecek «Ciompi»(*)ler türeyeceğini aklına getirmeden savaşmış olan Corso Donati'nin hançerlendiği

(*) İtalyan Halk Kurtuluş savaşçıları. Avrupada'ki 16 ve 17. yüzyıl halk ayaklanmalarına öncülük etmişlerdir.

(Ç. N.)

kemerin altında ve sokak başlarında dikiliyorduk. Bu geçmişin yıkıntılarında, şimdi, ocağından patates köftesi, tavşan yahnisi ve kızarmış sebze kokuları yayılan bir kebapçının ışıkları pırıldıyordu.

Şehir, cumhuriyetimizin çok uzağındaydı; bizde bir arkeoloji müzesi, bir hayal ülkesi izlenimi uyandırıyordu. Ona ait olabilmek için traş olmalı, güzel elbiseler giymeliydik. Belirsiz fakat canlı bir çekişme ve kıskançlık duygusu, bizi öteki halk mahallelerinden de ayırıyordu. Yazları Arno sefası, pazarları futbol maçı, İtalya turu yarışmaları bizleri bir araya topluyorsa da, beklenmedik bir dövüş sonunda yeniden dağılıyorduk.

Kimsenin kulak vermediği radyonun inlettiği kahvenin eşiğinde durup, geçen kızları süzüyor, gevezelik ediyor, bilardo salonlarına giriyor, akşam yemeklerinden sonra Rosa sokağına yollanıyor ya da son hızla giden bir motorun sürücüsünün arkasına oturuyor, sırayla dış bulvarlarda bir tur atıyorduk. Dostluklar, eğilimler ve raslantılarla kendi aramızda da bir çok gruplara ayrılmıştık.

BIR gün Carlo, Maria'dan hoşlandığını söyleyince Arrigo onu yumruklarıyla bir güzel hırpaladı. Maria, Arrigo'nun kızkardeşiydi. O zamanlar merkezdeki bir kadın şapkacısında çalışıyordu. Dudaklarına ruj sürüyor, eve dönüşünde merdivenlerde parmaklarıyla siliyordu. Sözcüklerinin hepsine, bir günah yüklemek ister gibi sıcak ve kısık bir sesle konuşan, serpilme çağında biz kızdı. Bir el çantası satın almış, yürürken iki de bir açıp aynada kendine bakıyordu.

— Kuş beyinlinin teki o, dedi Giorgio. Bir kuş beyinli için kavga etmeğe değmez!

Arrigo bile bu yerinde düşüncenin doğruluğunu kabul etmek zorunda kaldı.

— Ama ne de olsa kızkardeşim! dedi. Annemi nasıl üzdüğünü bir bilseniz!

Beccaria alanındaydık; sinemadan yeni çıkmıştık. Hünerli köpekler cambazını görünce kırgınlığımızı unuttuk.

Burnunun üstünde bir sopayı dengede tutarken, elindeki halkalarla oynayarak geçenlerin dikkatini çekiyor çevresindeki çemberi daraltmamaları için köpek cambazı, ucuna bir kumaş yumak bağlanmış ipi toplananların başları üzerinden çeviriyordu. Seyirciler geri çekiliyordu. Oysa biz, kumaş yumağı havada kapıp, elinden çekip alıyor-

duk. Adam küfürler yağdırıyordu. Yumağı etrafımızda döndürerek yanımıza yaklaştırmıyorduk. Ufak gözleri tüyler içinde kaybolmuş finolar havlayarak arka ayakları üzerinde yükseliyorlardı. Keyiflenen seyirciler bizi savunuyorlardı. Köpek cambazı soluk yüzlü, hadım sesli yaşlı biriydi. Umutsuzca yakınıyordu.

— Hep aynı haytalar! diyordu. Serseriler! Ekmeğimi kazanmamı engelliyorsunuz!

Seyirciler gülüyordu. Neşemizi bulunca, adama ipiyle yumağını geri veriyorduk. Sonra gösteriler başlıyordu. Köpeklerini önce palyaço yapıyor, sonra başlarına boğazlarından bir lâstikle tutturulmuş, yıldızlarla bezenmiş şapkalar giydirerek büyücü kılığına sokuyordu. Küçük hayvanlar oldukları yerde dönüyor, halka atlıyor, dolaşır gibi rahat adımlar atan efendilerinin bacakları arasında hoplayıp zıplıyorlardı. Gösterinin sonunda seyirciler, köpeklerden Lolli'nin dişleri arasına sıkıştırarak dolaştırdığı gümüş tepsiye bozuk para atıyorlardı.

O gün de, ayni oyunu tekrarladıktan sonra ne yapacağımızı düşünmeye başlamıştık. Gino filmi baştan görmek için sinemaya girdi; Giorgio da annesine yardım edeceğini söyleyip ayrılınca, az önce barışan iki kavgacıyla yalnız kaldım. San Piero Tak'ına doğru yavaş yavaş yürürken bir yandan gördüğümüz filmden konuşuyor, bir yandan gelecek pazara tepelere bir gezi yapmayı tasarlıyorduk. Vitrininde şimdiye kadar hiç görmediğimiz küçük bir gül tomurcuğunu sergileyen çiçekçinin önünde durduk.

Luciana bir kız arkadaşıyla önümüzden geçti. Kolkola girmişler, kahkahalar atıyorlardı. Bizi görmediler. Uzun pantalonlu iki delikanlının peşlerinden gittiğini farkettik. Arkadaşlarım Luciana'ya sevdalı olduğumu biliyorlardı. Yüreğime bir bıçak saplanmıştı sanki; kısa pantalonumu ve dudakları üstünde birkaç siyah tüy bulunan on beş yaş yüzümü düşününce utanç duydum. Epey de kızarmış olmalıydım.

En kötümüz Carlo'ydu, ya da en gönlü kırığımız. Çok erken gelişmiş edepsizliğe varan ataklığı çoğunlukla beni, çekingenliğimi hedef alıyordu. Bana Luciana'yı gösterdi:

— Seni aldatıyor değil mi?

Sıkılmıştım. Sözleri zehir gibi acıydı ve sarı gözleri

kedi gözlerini andırıyordu. Ağzını açmadan, yalnız beni süzüyor, kızarmamla alay ediyordu.

— Niçin? diye karşılık verdim. Ben onun kocası değilim ya. hem bilmiyor ki kendisini... (seviyorum diyecektim, diyemedim)

Kalbim çarpıyordu. Çiçekçinin vitrinine yüzümü yapıştırmıştım; soluğumdan cam buğulanmıştı ya da gözlerime dolan yaşlardan ben öyle görüyordum. Arrigo kolumdan çekti.

— Hadi gidelim, dedi. Ve ekledi: Bir sigaram kalmış, ister misin?

Tam sigarayı almıştım, Carlo elimden kaptı.

— Ne aptal herifsin be! Peşinden git, onlardan önce arakla; yoksa elinden alırlar!.

— Doğru söylüyor, tam zamanıdır, diye onayladı Arrigo da.

Beni yürümeye, iki genç kızın ve onlara sokulmakta olan iki çapkının peşinden gitmeye zorladılar. Kalbim hızla çarpıyordu; uzun süre koşmuş gibi terlediğimi ve bitkinleştiğimi hissediyordum. Alnıma düşen kâhkülü geriye attım.

Luciano'yla arkadaşı Haçlı kapı'ya varınca ayrıldılar. Arkadaşını tanıyordum. Marisa adlı bir kızdı; Madonnone tarafında oturuyordu; şimdiye kadar bir çok kere nişanlandığını duymuştum. Marisa, Arétina sokağına saptı, Luciana da evine dönmek için bulvarın yolunu tuttu. İki delikanlı daha önce anlaşmışlar gibi hemen ayrılarak, her biri bir kızın peşine takıldı.

Luciana, ayaküstü bir aşk teklifi almaktan çekinir gibi, bulvardaki ağaçların dibinden koşar adım ilerliyordu. Akşam çökmüştü: İnce silueti sokak fenerlerinin ışık hâlelerine girip çıkıyordu. İçimden koşmak, delikanlıyı geçip Luciana'nın yanında yürümek geliyordu; ama böyle davranırsam beni küçümseyeceğinden, arkadaşlığını bile kaybedebileceğimden korkuyordum. Ani bir baygınlığa uğramışım gibi ter taneleri alnımda donuyordu; bulvarın ince rüzgârı beni üşütüyordu. Yürüdüğüm kaldırım boyunca ping-pong salonları vardı, raket sesleri ve çığlıklar duyuyordum. Agnolo sokağını dönerken bir tramvay gıcırdadı.

Delikanlı Luciana'ya yetişmişti, yanında yürüyordu.

Kaçmak istiyordum, ama arkadaşlarımın beni takip etmiş olabileceklerinden kuşkulanıyordum; bozgunuma daha çok güldüklerini görmek utancına düşmemek için kendime dönüşü yasaklamıştım. Kızla delikanlı şimdi yavaş yavaş yürüyorlardı, çocuğun sigara içtiğini farkettim. Arno iskelesine kadar bulvarda yürümeye devam ettiler. Zecca Kule'sinin arkasına gizlenip, arada bir boğazımda düğümlenen hıçkırıkları bastırarak onları gözlüyordum; tam karşılarında duran bir kamyon görüş açımı kapadı; şoför inip motorla uğraşmağa başladı.

Kule'nin öteki köşesine geçecekken, omuzuma yapışan bir el beni zorla geri döndürdü. Yanaklarıma birer tokat yedim. Köpek cambazı cana susamış bir azrail gibi karşımda dikiliyordu.

— Istersen yarın da aynı boku ye bakalım! dedi hadım sesiyle.

Gözteri takımları omuzundan aşağı sarkıyordu. Şaşkınlığımdan bir an önce kurtulmak için hiç sesimi çıkarmadım, başımı önüme eğdim. Küçük burunları havaya kalkık finolar bile düşmanca bakıyorlardı bana.

PEPI sokağı Ulivo sokağının köşesinde, 25 numaralı evin ikinci katında oturuyordum. «Salon»un ve mutfağın pencereleri bu son sokağa açılıyordu; aşağıdan ahır kokusu yükselir, geceleri atların tepinmeleri duyulurdu. Sabahları, ahır yamağı Egisto kova gürültüleri ve su şakırtıları içinde kaldırım boyunca dizilen arabaların tozlarını alır, çamurlarını silerdi. Penceredeysem hemen seslenirdi Egisto: «Nano, hâlâ uyuyorsun değil mi? Şanslı gelmişsin bu dünyaya!» Hep sarhoş ya da hep nezleli; koca kafalı, kısa ve tıknazdı. Çenesinde, durmadan iki parmağıyla bıyık gibi büktüğü bir et beni vardı. Araba sürücüleri ahırın etrafında kümeleşirlerdi; boğuk ve kalın sesleri vardı. Taze ekmek satıcısı sepetiyle geçerdi: «Haydi, küçük francalalarım!» Fakat bıçkı atölyesinin uğultusu daha önce başlar, gün boyu sürerdi. Daha sonra ilk banliyö treni gelirdi; İçinden tarım işçileri, çiftçiler bazan da çeyiz işi için kente gelen ev kadınları inerdi. Eğer mevsim ilkbaharsa posta arabası mimoza demetleriyle donanırdı. Ben işte tam bu saatlarda dışarıda oluyordum.

Çalıştığı fabrikada bana bir çıraklık bulan babamla bitlikte çıkıyorduk. Beni bisikletinin önüne oturtuyordu. San Piero barında kendisi üzüm rakısı içerken, bana bir bardak sütlü kahve ısmarlıyor, ben de büyük annemin ön-

lük cebime koymayı hiç unutmadığı küçük ekmeği içine batıra batıra yiyordum. Koltuğumun altına babamın ve benim nevalemi sıkıştırırdım. Bongo Pinti'yi bisikletimizle geçiyor ve bulvarlarda öteki bisikletli işçilerle guruplar meydana getiriyorduk. Çoğunlukla uykumu alamadığımdan, soğuk gidon üzerinde ellerim büzüşürdü.

Orivolo sokağında Maria'ya rastlardık bazan. Yanından geçerken onu ya tanımadığımız bir çocuğun kolunda ya da aynasında kendini seyrederken görüyorduk. Babam söyleniyordu:

— Evimizde oturan kızları elinden kaçırıyorsun!

Gülerek enseme bir şaplak indiriyordu. Ben de hemen cevabı yapıştırıyordum:

— Sen bana uzun bir pantalon yaptır, o zaman göreceksin!

— Mankafa! Bu iş pantalonla olmaz, diyordu. Gözünü açsan daha yerinde olacak. Bak işte tramvay üstümüze geliyor da, hiç bir şey söylemiyorsun!

Ve neşeyle gidonu döndürüyordu. Babam arkadaşımdı.

Maria ve Arrigo üstümüzde otururlardı. Iki genç te, benim gibi, «salon»da, akşamları masanın sağına ve soluna serilen döşeklerde yatıyorlardı. Yazları pencerelerimizi hep açık tuttuğumuzdan (geceleri insan boğuluyordu, odalar havasızdı ve ahır kokuyordu) uykumun ortasında Maria'nın konuştuğunu duyardım. Arrigo ona «Sus!» diye bağırırdı. Sonra, yandaki odadan annesinin sesi yükselirdi: «Haydi çocuklar, uyuyun artık!»

Evlerindeki duvar saatı, saat başlarını çalardı. Çok sevdiğim yıldızlara bakmak, onları saymak için pencere kenarına oturmuşsam, saatın her çalışında Maria'nın yatağında kıpırdandığını duyardım. Fakat ona sevdalanmamıştım, bu, Arrigo için çok zor olurdu. Hem de Maria'nın bana göre büyük olduğu inancındaydım.: O, dudak rujuyla, el çantasıyla, kolundaki delikanlıyla başka bir dünyada yaşıyordu. Geceleri kıpırdandığını duymak beni heyecanlandırıyordu: «Muhakkak bir çocuğa öptürmüştür dudaklarını,» diye düşünüyordum. Sesi kulaklarımda uğuldu duyordu: Küçük aynasında kendini seyredişini, mantosunun kemerini memelerinin altında sıkışını ve vücudunun ortaya çıkan hatlarını gözümün önüne getiriyordum.

Maria bir süre günahım oldu. Onun için hayaller kurdum. Fakat yanıbaşında olduğumda bende tiksinme uyandırıyordu. Artık kollarıma almaya kendimi hazırlamam gereken gözbebeğim, bir içim suyum, Luciana'ydı.

Hani şu 1932 kışının başında Maria sokaklarımızda kendinden sözettirmeye başladı. Analar kapıların eşiklerinde ellerini alınlarına vuruyor ve kızlarına onunla selâmlaşmayı yasaklıyorlardı. Araba yıkayıcısı, ıslak süngerini tekerleklere sürerken uydurduğu alaylı şarkısını söylüyordu:

Kocaman zama-zin-gonla
Iğne deliğini kırdın
O güzelim, esmer kızın...

Bir sabah, Maria'nın annesi pencereyi açıp, «Sefil!» diye bağırarak, Egisto'nun başından aşağı bir kova suyu geçirdi.

Sesi ağlamaklıydı. Üstümüzdeki katta bütün gün ayak sesleri ve odayla «salon» arasında geliş gidişler duyuldu. Çığlıklar, gözyaşları. Arrigo bile günlerce evden dışarı adımını atmadı. Merdivenlerde, eşiklerde, fırında ve bakkalda kadınlar hep aynı şeyi konuşuyorlardı.

— Bir evin başında erkek olmazsa, eninde sonunda olacağı budur.

— Annesinin suçu! Zamanında kızına sahip olmalıydı. İş işten geçince kapıyı mandallamanın faydası yok!

— Nasıl olmuş, nasıl olmuş? diye sordu fırıncı kadın.

Bir çok ses cevap vermek için atıldı. Kadınlar ellerini alınlarına vurarak, bu işin böyle biteceğini önceden nasıl kestirdiklerini anlatmakla söze koyuldular.

— Her şey yepyeni küçük bir şapkayla başladı; hanım, bunu patronunun reklâm olsun diye kendisine giydirdiğini söylüyordu. Sonunda bütün bir gün ve gece eve gelmedi!

«Ey Ulu Isa! Ey Meryem Ana!» Mahalle'mizde ilk tepki hep yobazca olurdu. Daha sonra, bu kadınlardan bazıları Maria'ların kapısını çalıp, annesiyle ağlaşmağa geldiler. Artık merak edecek bir şey kalmamıştı. Hatta rezalet

bile ortadan kalkmıştı. En ukalâlar içerden çıkarken: «Geceyi moda evinde geçirmişse fazla mesai yapmasında ne sakınca var?» diyorlardı. Bunu söylerken başlarını şaşkın şaşkın sallıyorlarsa da, alaylıca sırıtan birini gördüler mi sertçe çıkışmaktan geri durmuyorlardı.

Akşam yemeğinde babam konuştu:

— Haydi bakalım Nano, şimdi tam yol ileri! Işin zor yanını başkası gördü!

— Ahlaksız adam! dedi.

Bir kış akşamıydı. Sofraya oturmuş, ellerim bacaklarımın arasında, tir tir titreyerek yemek yiyordum. Soğuk ısırıkları her tarafımı yakıyordu. Babam, kara lâhana çorbasını içerken her zamanki gibi sırtına asker pelerinini atmış başından da şapkasını çıkarmamıştı. Büyükannem söylendi:

— Biz çocuğumuzu nasıl yetiştiriyoruz sanki? Yalnız, sokakta terbiye alıyor. Bu bizim suçumuz.

Babam cevap vermedi. Çorbasını yudumluyordu. Sonra cevap verdi:

— Herhalde babası da bu durumu haketmemişti.

Kapı çalındı. Büyükannem açmağa gitti. Giorgio'nun sesi duyuldu:

— Valerio burada mı?

İçeri girdi. Birkaç haftadır birbirimizi görmemiştik. Kestane toplamak için köydeki bir akrabasına gitmişti. Giorgio, bana büyümüş gibi geldi. İçimizde en büyüğü oydu; On yedi yaşındaydı. Açık mavi gözleri, sarı elleri, kıvırcık sarı saçları vardı. O akşam, dizlerime kadar varmayan kısa bir kaput, golf pantalonu ve kalın spor çoraplar giymişti.

— Biraz kestane getirdim size, dedi.

Babam sofraya davet etti. Oturdu. Yüzü ciddi ve kaygılıydı. Bir an odada sessizlik olunca, bir çok kişinin yukarıda yürüdüğü duyuldu.

— Yukarıdakiler nasıl? diye sordu Giorgio.

— Eh! Bildiğin gibi dedi babam.

— Arrigo'yu o günden beri hiç görmedim, dedim. Bir kere gittim, fakat kapıyı açmadılar. İçerden Arrigo'nun,

«Kapıyı açmayın! Utançtan öleceğim!» diye bağırdığını duydum.

— Ben de olanları eve geldiğimde öğrendim, dedi Giorgio. Belki de anlatılanların hepsi uydurmadır.

Babam gülümsedi. Bardağının dibinde kalan şarabı içti ve dilini şaklattı. Sonra konuştu:

— Dediğine inanabilmek için etrafında gözlerini kurt gibi ona dikmiş binbir tane çapkının varlığını unutmak gerek. Onu elinizden göz göre göre kaçırdınız!

Büyükannem sofrayı topluyordu.

— Sen susacak mısın ahlaksız herif? diye çıkıştı babama.

— Tabii olabilir, diye ona aldırmadan sözüne devam etti babam. Belki de, dediğin gibi hepsi yalandır! Kırksekiz saat sadece şapka yapmıştır küçük. Sonra alaylı sesi ciddileşti. Anlıyamıyorum çocuklar, neden bu kadar pısırıksınız! Bizim, zamanımızda birine aşık olduk mu, bir yabancının gelip sevdiğimizi elimizden almasına göz yummazdık. Hele Mahalle'de oturmayan birinin bu işi yapması mümkün değildi...

— Peki ama, bunun bizle ne ilgisi var? diye karşı koydum.

Fakat şaşırmıştım da. Yüzünü hiç böyle ciddi görmediğim Giorgio'ya bakıyordum. Birazdan ayağa kalktı.

— Onlara da kestane getirdiğime göre, çıkmam gerek!

İzin istedi. Babam :

— Cesaret Giorgio, dedi. Dünyada bir tane kız yok ya!

O ana kadar Giorgio'nun Maria'ya aşık olduğunu bilmiyordum. İlk kez, her insanın bir sırrı olduğunu, her insanın yüreğinde en sevgili arkadaşının bile bilmediği, yüzündeki maske altında ve sesin çıktığı yerden bile daha derindeki o yerde gizlediği bir şeyleri bulunduğunu anlıyordum. Bense bu bakımdan «toy»dum. Dirseklerimi masaya dayadım. Başımı ellerimin arasına alarak şimdiye kadar kimseye açmadığım bir sırrımı aradım. Giorgio'nun Arrigo'nun ya da Gino'nun bilmediği en ufak bir sırrım yoktu. Ruhum dibi gözüken susuz bir kuyuyu andırıyordu. Neredeyse ağlıyacaktım. Babam seslendi:

— Uykun mu geldi Nano?

— Hayır, dedim. Baba, söylesene bana, senin hiç sırrın var mı?

— Herkesin sırları vardır! Daha doğrusu sırları değil de umutları vardır!

— Peki, senin umudun ne?

— Sana söylersem sır olmaktan çıkar!... Hem senin hiç sırrın yok mu? Kendine ait bir umudun yok mu?

Büyükannem bulaşığı bitirmiş, mutfaktan çıkıyordu. Ellerini önlüğüne silip, sandalyanın üstündeki tandırı kaldırırken babama döndü.

— Çocuğun kafasına sokacak başka bir şey yok mu! Sonra bana dönerek: Haydi, sen de yatağa bakalım! Boşuboşuna «ışık yanıyor» burada!

Babam ayağa kalktı.

— Ben çıkıyorum.

— İşte senin umudun! dedi büyükannem. Senin umudun meyhanede! Buradan iki adım ötede.

— Belki! diye karşılık verdi babam. Biraz daha uzakta belki de.

YILLAR sonra. Maria, Giorgionun bizden çıkınca bir kat tırmanıp kapılarını çaldığını anlattı bana. Kapıyı, kollarında uyuyan bebesiyle, ilk katta oturan Argia açmıştı.

— Gelen Giorgio, diye seslenmişti «salon»a ve sonra içeri buyur etmişti.

«Salon»da Arrigo masanın önünde oturuyor, Maria da döşeğinde yatıyordu. Giorgioyu görünce, saçlarını düzeltip parmak uçlarıyla gözlerinin altını sildi. Ona ilk defa «hoş geldin» diyen de Maria oldu.

— Size kestane getirdim, dedi Giorgio. İster misiniz?

Arrigo sustu. Ellerini hohlıyarak başını masanın üzerine eğdi.

— Teşekkür ederim, dedi Maria Giorgio'ya. Sözünü unutmadın.

Yan odada ihtiyar bir kadının inlediği duyuldu. Argia anlattı:

— Anneleri yatağa düştü. Bir zaafiyet geçiriyor. Hem kalbi de zayıf...

— Anlıyorum, dedi Giorgio.

Odanın ortasında dikilmiş bakınıyordu. Gözleri, açık mavi taşlar gibi katı, kıpırtısız ve uçuk maviydi. Küçük kestane torbasını masanın üzerine bırakmıştı.

— Hey Arrigo, soruma cevap vermedin, dedi. Sana kestane getirdim.

— Ha, evet... Teşekkür ederim, diye fısıldadı Arrigo.

Arkadaşının bakışlarıyla karşılaşmaktan kaçınıyordu. Ayağa kalktı; sanki bütün cesaretini toplamış gibi birden karar verip, hâlâ yatağında oturan kızkardeşine dönerek haykırdı:

— Olanları biliyor musun Giorgio? Sen haklıymışsın. Ama yalnız bir kuş beyinli değil, fahişeymiş de!

Genç kız hiç kımıldamadı; yalnız kirpikleri kırpıştı sinirlice. Sonra, hınçla çakmak çakmak olmuş gözlerini kardeşinin gözlerine dikerek alaylı bir sesle haykırdı:

— Peki!...

Oda kapısında omuzlarına şal atmış, gözlüklü, kara kuru bir ihtiyar kadın belirdi.

— Yeter çocuklar, Tanrı aşkına susun artık, diye çıkıştı yumuşak bir sesle. Durumu pek iyiye gitmiyor.

Arrigo yeniden yerine oturdu; başını, masaya dayadığı kollarının arasına sarkıtmıştı; belki de ağlıyordu. Giorgio omuzlarından tutup sarstı, ayağa kaldırdı onu:

— Gel benimle... Sen de, dedi Maria'ya.

Ellerinden tutup, çok kan kaybetmiş gibi zorlukla soluyan annenin yatağında sırtüstü yattığı soğuk odaya sürüklercesine götürdü ikisini de; yarı açık dudaklarından küçük buğu bulutlarının yükseldiği görülüyordu. Gençler yatağa yaklaştılar. Giorgio, hastanın kendini tanıyacak duruma geldiğini anlayınca, yüksek sesle ve tane tane konuştu:

— Ben Giorgio'yum. Geçen gece Maria benimleydi. Onun nişanlısıyım. Yaptığımız bu çocukluğu bağışlamanızı istiyoruz. Nişanımızı evde kutlayacağız; annem her şeyi biliyor. Evlenmeye karar verdik.

Hasta Giorgio'yu dikkatle süzüyordu. Zamanından önce ihtiyarlamış soluk bir yüzü vardı. Yastığın üstüne dağılmış siyah saçları, terin buz gibi parladığı alnında düzgün ve taralıydı. Konuşmuyordu; konuşmaya çabalıyor da başaramıyor gibiydi. Bakışlarından, söylenen her sözü yutar gibi dinlediği anlaşılıyordu. Zorlukla kolunu kaldırıp,

Giorgio ve Maria'nın ellerini okşadı. Gözleri yaşlarla doldu; sonra bu yaşlar gözlerinden bitkin yüzüne süzüldü yavaşça.

Sırtına şal atmış ihtiyar kadın, hastanın başucuna yaklaştı, yorganı çenesinin altına kadar çekti.

— Gördünüz mü? diye konuştu sevinçli bir sesle. Her şey yoluna giriyor. Giorgio mert bir çocuktur. Mahalle'de herkes tanır onu.

Kollarında uyuyan çocuğuyla kapı eşiğinde beliren Argia da karıştı söze:

— Gerçekten mert bir çocuktur!

— Şimdi övgülerin sırası değil, diye sözlerini kesti Giorgio. Hem ben yalnızca ödevimi yapıyorum. Artık anneye biz de bakabiliriz. Siz gidebilirsiniz, yardımınıza teşekkürler.

Iki kadın odadan çıktılar. Çıkmadan önce ihtiyar uyardı:

— Doktor yarın gelecek. Hastaya strofantin'ini vermemizi sıkı sıkıya tembihledi.

Hasta uyuyakalmıştı. Üç genç onu odasında bırakıp «salon»a geçtiler. Bir şey söylemek ister gibi birbirlerine bakıyorlardı. Sonunda Arrigo hıçkırarak, küçük yatağına kendini attı; yastığını yumruklarla döğüyor ve tutamadığı çığlıklarını boğmak için yorganını ısırıyordu.

— Niçin yaptın bunu? Söylediklerinin gerçek olmadığını hepimiz biliyoruz!

Giorgio yatağın ucuna oturup, sert ama sevgi dolu bir sesle konuştu:

— Haydi Arrigo kendine gel! Çocukluğun sırası değil şimdi. Önce bir sakinleş, sonra konuşuruz.

Maria masanın önünde durmuş büfenin aynasında kendini süzüyordu. Rahatlığına ve güvenine yeniden kavuşmuştu. Şu son günlerde benliğini saran sıkıcı bağlardan kurtulduğunu, kollarının yine özgürce sallandığını hissediyordu. Ta derinliklerinden fışkıran ani bir duyguyla, kabûslu bir uykudan sonra sırtüstü uzanıp dinlenmeyi andıran bir ılıklık ve durgunlukla Giorgio'ya yaklaşıyordu. Delikanlının saçlarına bakıyor, onları koklamak istiyordu. Masanın üstündeki torbayı açıp içinden bir kestane aldı.

Düşünme gücünü yitirmiş kararsız ruhu gibi dalgın ve hüzünlü bir hareketle ağzına atıp gürültüyle çiğnedi.

Arrigo sakinleşmişti; yine de arada büyük hıçkırıklarla sarsılıyordu gövdesi. Yorgun bir bebek rahatlığıyla kendini uykuya bırakıyordu.

— Işığı söndür, dedi Giorgio. Uyudu.

Maria, dediğini yaptı. Giorgio Arrigo'nun üzerine bir yorgan örttü ve ninni söyler gibi dilini bir iki şaklattıktan sonra arkadaşının başının altında duran elini yavaşça çekti.

BİR kış akşamıydı: Aylardan da şubat olmalıydı. Karoço sürücüleri arabalarını ahıra getiriyorlardı. Son film bitmiş, Ulivo sokağı çıkışından Roma sinemasını boşaltan insanların gürültüsü yükselmişti birden. Yıldızlarla dolu mehtaplı bir geceydi; başka bir mevsim olsa, oturur sayardım yıldızları.

Mahalle'miz tenhalaşıyordu; koltuk meyhaneleri, aşçı dükkânları kapanıyordu. Babam da işten dönmüştü. «Uyu Nano! dedi bana. Umudunu gör rüyanda!» San Piero barında sandalyeler masaların üstüne dizilmişti çoktan, son müşteriler ayakta bir şeyler atıştırıyorlardı: Barın patronu bilârdo ve iskambil hastalarını kışkışlamak için elini şaklatıyordu. Rosa sokağındaki genelevin kapısı açılıyor, geciken müşterilerin arkasından kapanıyordu. «Elveda güzel esmer, beni düşün!» Arasıra Pepi sokağının pencerelerinden biri aralanıyor, bir çöp paketi kaldırımın üstüne uçuyordu. Şimdi, ay ve sessizlik Santa Crace alanındaki küçük çeşmenindi artık. Biraz daha ötede Grazie köprüsünün kemeri arasında Arno, barajın anaforuyla köpüklene köpüklene akıyordu.

Mahalle'mizin alanlarından geçip sokaklarında dolananlar hızlı ve telâşlıydı. Bu saatlar bazılarımızın şehirle senli benli olduğu, bütün gece kapanmayan merkez kah-

velerine günün son üzüm rakısını içmeye gittikleri saatlardı. Ayın aydınlattığı pencerelerimizin ardında yoksulluğumuz, gün ışığına çıkacağına kadar itiraf edilemiyecek bir sır, saklanacak gerçek bir umut oluyordu.

— Pencereye yaklaş, yüzüne bakmak istiyorum, dedi Giorgio kısık bir sesle. Sandalyeni getir de konuşalım biraz.

Maria uysalca ona yaklaştı. İçinden bir şarkı yükseliyordu; o şarkıyı şakımak isterdi: Kendini zor tutuyordu.

— Sen de bana kötü davranma Giorgio!

Yanyana oturdular. Giorgio, genç kızın ellerini, ayazın ısırıklarıyla kızarmış ve sıcak avuçlarının arasına aldı.

— Üşüyor musun?

— Hayır, dedi genç kız.

Ardından sustu.

— Sana ne soracağımı bilmiyor musun? dedi Giorgio

— Bildiğimi sanıyorum, ama ben söylesem daha iyi olacak. Bir gün bir gece evden uzakta ne yaptığımı bilmelisin.

— Ne yaptığını kolaylıkla tahmin ediyorum. Ben bunu değil, neden geri döndüğünü öğrenmek istiyorum.

— Bu hakareti senden beklemezdim!

— Hakaret değil Maria, sadece bir soru.

— Ağlamamak için kendimi zor tutuyorum Giorgio, oysa az önce şarkı söylemek geliyordu içimden.

— Ikisini de yapmanı istemem. Soruma cevap vermelisin.

Genç kız, Giorgio'nun sıcak ve kırmızı avuçları arasında tuttuğu ellerini yumruk yapıp sıktı.

— Anlatılacak pek bir şey yok Giorgio. Akşam eve dönmek niyetindeydim; bir bahane uydurup durumu kurtaracaktım. Fakat uyuya kalmışım. O da beni uyandırmamalarını buyurarak çekip gitmiş. Belki de yaptığının kibar bir hareket olduğunu sanıyordu.

Giorgio sakinleşmeye çalışır gibi Maria'nın yumruklarını avuçları arasında sıkarak kesik kesik konuştu:

— Her şeyi yıktığının farkında değildin! Uyuyarak her şeyi yıktığını düşünemedin! Dün akşam seni daha başka hayalliyordum oysa. Gecenin güzelliğine bak Maria. Her şey sessizlik içinde, onlar ve Arrigo uyuyorlar. Yalnız aşa-

ğıda, ayaklarını yere vuran atların sesleri duyuluyor. Her şey sakin. Dün gece de böyleydi ama sen burada yoktun.

Sustular. Giorgio genç kızın ellerini yeniden avuçlarının arasına almıştı.

— Beni hâlâ seviyor musun Giorgio?

— Tabii,... hiç bir şey olmamış gibi yeniden başlıyabiliriz. Mahalle'li bizim henüz çocuk olduğumuzu söylüyor.

— Seni şimdiye kadar niye reddettim ki? Güzelsin oysa, bunu biliyorum. Yalnız... beni adi mi buluyorsun? Çok çabuk mu yetiştim?

— Çabuk değil, kötü yetiştin.

— Yavaş konuş, dedi tatlı bir sesle, Bileklerini kurtarıp Giorgio'nun bir elini dizlerinin üstüne çekerek okşamaya başladı. Gerçekten hâlâ beni istiyor musun?

— Anlaşılmıyor mu? Ama, bu davranışım mertçe olmaktan çok bencilce. Bu akşam, duygularının daha değişik olacağını umuyordum.

— Ayın altında ve herkes uyurken, şimdi ben de seni seviyorum. Ama yarın? Daha sonra?.. Bazan hoşuma gittiğin oluyor ama bunun beni doyurmayacağından korkuyorum.

Ahırda bir at kişnedi. Arrigo uykusunda homurdandı. Dışarıda, Mahalle'de bir kış gecesi mehtabı vardı.

— Arrigo'yu ve Mahalle'deki arkadaşları düşünüyorum, dedi Giorgio. Sandıkları gibi biz onları geride bırakmadık. Ne çok geliştik, ne de kötü yetiştik. Belki de sadece hastayız biz; doktorun bakımına muhtacız. Ben de, ötekiler gibi bir insan olmak istiyorum.

— Artık çok geç, dedi düşüncesinde yalnız kalan Maria.

— Anahtarını biliyorum, diye karşılık verdi Giorgio. Bu akşam, başkalarından nasıl bu kadar değişik yetiştiğimizi anlamak istiyordum.

Maria Giorgionun dizlerine oturmuş, saçlarını kokluyordu. Boynunu öptü.

— Böyle bir şey yok Giorgio! dedi. Sadece çok genciz, anlamıyor musun?

Ve delikanlının kulak memesini ısırmaya başladı.

Giorgio sustu. Mehtabın ağarttığı camlardan dışarı-

ya, pencerelerine cam yerine karton geçirilmiş karşı evin kirli duvarına bakıyordu. Maria iyice tahrik olmuş, kulağının dibinde sıcak sıcak soluyordu. Giorgio arzuya boyun eğmemek için kendini zor tuttu. Sonra, genç kızı dizlerinden indirip ayağa kalktı.

— Enfes bir şey olur Maria seninle sevişmek. Bembeyaz çarşaflı yatağını gördüm; ama bu çok kolay olurdu: Beni anlamaya çalış.

Maria bir an sustu.

— Peki, biz nişanlı değil miyiz? diye sordu sonra.

Giorgio, gürültü çıkarmadan sandalyeleri usulca götürüp masanın yanına koydu.

— Şimdi gidiyorum Maria, dedi. Annene iyi bak. Yarına kadar iyileşmesi için dua edelim.

BİR perşembe akşamı, babam sonunda haklı olduğuma karar verdi. Yakında on altı yaşıma basacaktım; arkadaşlarımdan çıplak dizli hiç kimse kalmamıştı ve benim de bir adam gibi giyinmem gerekiyordu artık. Babamı bu karara zorlayan orman yasasıydı: Çıplak dizlerimle bir çocuk havasından kurtulamazsam, herkesten önce beni kendi toplumumun ezeceğine inanıyordu. Takımlarından en az yıpranmışını seçip, büyükannemi, boyuma göre düzeltmeye razı etti.

Pazar günü yeni elbisemle dışarı çıktım. Toy bir çocuktum; hiç bir sırrım yoktu! Egisto'ya günaydın dedim ama hiç dikkatini çekemedim. Bir şeyler içmek için San Piero barına yollanıp, pantalonumun ceplerinde para aramak bahanesiyle paltomun düğmelerini çözdüm, oysa patron kadın, kasanın üstünden bir gün önceki hiç değişmeyen tavırla paranın üstünü uzattı:

— Al yavrucuğum! dedi.

Luciana'ya rastlarım umuduyla, oturdukları Conciatori sokağında bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladım. Atölyelerin kapıları ardına kadar açıktı, ağır bir deri kokusu sinmişti her tarafa; açık kapılardan, kısa kollu gömlekleriyle ayakları çarıklı işçilerin geçtiği görülüyordu. Macci sokağının köşesinde bir seyyar manav arabası ve dört

yanında el kol hareketleriyle, bağırarak konuşan kadınlar vardı. Kaldırımın kenarına çömelmiş çocuklar, bir lâğım kapağını kaldırmaya uğraşıyorlardı.

Arkamdan Marisa'nın bana seslendiğini duydum. Mantosunun kürk yakaları vardı. Saçlarının arasında gök mavisi bir taşlı iğne parlıyordu.

— Sonunda karar verdin demek! dedi bana. Emin ol, bu kılık sana çok yakışmış! Hem, saçlarına da briyantin sürmüşsün! Luciana buna çok sevinecek!

Kızardığımı hissettim. Marisa, inci gibi bembeyaz dişlerini gösteren bitmez tükenmez gülümsemesi ve iyi pudralanmış yüzüyle bende neşeli bir insan izlenimi uyandırmıştı. Ona sevdalanabilirdim; bu sırrı da kendime saklıyabilirdim. Bakışları çapkındı. Konuşurken de okşar gibi koluma vuruyordu.

— Bizi San Giuseppe'de yarım saat kadar bekle, dedi.

Sonra Luciana'nın kapısına üç kere vurup, kara merdivenleri tırmandı.

Sigara aldım, geldiklerinde bir tane tüttürüyordum. Casine sokağında çıkarlarken onları gördüm. Marisa elini bana doğru salladı: Gök mavisi eldivenleri vardı. Yanında Luciana duruyordu. Selâmlaştık. Luciana, kendisine söyliyebileceğim sözlerden utanır gibi başını hafifçe öne eğmiş, gülümsüyordu. Belki de, kilisenin kubbesinden yansıyan güneş ışığının gözlerim almasın diye eğiyordu başını.

Luciana'nın gençlik dolu ince hatları —on dört yaşındaydı— küçük bir kız yüzü, dikkatli parlak gözleri vardı: Sürekli olarak, başkalarının söz ve hareketlerinden bir tekini olsun kaçırmamak kaygısı duyuyor gibiydi. Alnında ayrılıp, iki sırma halinde omuzlarına düşen saçları, pırıltılı gözleriyle onu yeni doğmuş bembeyaz bir başağa benzetiyordum. Kendisini beklediğimden habersizmiş gibi davrandı. Maria'nın durumunu sorarken yanakları kıpkırmızı oldu: Sorusunda utancıyla çekişen arzulu bir cesaret vardı. O gün çekingenliğimi yenip, beni bir sır sahibi yapacak bir davranışta bulunmaya kararlıydım.

Rahatça iki kızın arasına girip, kollarından tuttum. Onları Arno kıyısına götürdüm. Söz döndü dolaştı yine Giorgio'yla Maria'nın nişanlarına geldi.

— Giorgio boynuz takmağa niyetli galiba? dedi Marisa.

Luciana bu sözlerden alındı ve vargücüyle Maria'yı savunmaya başladı. Arno rıhtımında tam kışlanın yanındaydık. Ahırlarda görevli askerler bodrum parmaklıklarına veya tavlanın atların başları üstündeki yemliklerine tırmanıp, gelen geçen kızlara lâf atarak onları güldürüyorlardı.

Barajın üstünde nehrin korkuluğuna yaklaşıp, bir süre hiç konuşmadan büyük dalgalar halinde kırılan suyun düşüşünü seyrettik. Rıhtım boyunca, bayramlık elbiselerini giymiş insanlar dolaşıyordu. Berrak bir ışık uzak tepeleri yalıyordu; görüntünün ortasında, San Miniato yüksek ve aralıklı selvilerin ardında yavaş yavaş beliriyordu. Marisa eldivenlerini çıkarmıştı; elini gıdıklayıcı bir şekilde boynuma sürdü. Ürperdim.

— Üşümüş müyüm?

Küçük bir kedinin dişlerini andıran bembeyaz dişleriyle gülüyordu. Luciana'yla yalnız olmak isterdim. «Ona sevdanı anlatmakta acele et,» diye uyarmıştı Carlo; «yoksa er geç biri elinden alır ve onu tekrar görmek istediğinde Giorgio'nun durumuna düşersin: Yani kullanılmış ayakkabıları giyersin!» Ama işin garibi Marisa'nın varlığından sıkılmıyordum? Tam tersine beni daha çok rahatlatıyor gibiydi. Sanki içimizde yabancı olan; dalgın, içine kapanık tavrıyla, çekingen ve şaşkın tutumuyla Luciana'ydı.

Korkuluğa dirseklerimizi dayamış, barajdan önce berrak bir kurdele gibi akan nehrin birden köpüklü bir öfkeyle alevlenmesini ve sonra tekrar uysallaşıp, Grazie köprüsünden sonra eski yeşil rengine kavuşmasını seyrediyorduk. Şimdi, bana tutunan Marisa'ydı. Ellerini ön koluma kenetlemişti. Bu şekilde içime sokulurken (bana dayandığını hissediyordum) başını önüne eğdi, sonra kaldırıp sordu:

— Luciana'ya söyliyecek bir sözün yok mu? Haydi cesaret! Ne zamandan beri kendisine bir şeyler söylemeni bekliyor!

Gülerek ekledi:

— O çapkınla beraber mahsustan birkaç adım yürüdü! Seni kıskandırmak için!

Luciana da ben de kıpkırmızı kesilmiştik. Bir an bakışlarımız karşılaştı. Fakat ne yapmamız gerektiğini kestiremeden, şaşkınca göz kırpışmamız sevdamızı açığa vuracak bir davranışta bulunmamızı kolaylaştıracağı yerde, bizi anlatılmaz bir sıkıntı içine düşürdü. Neredeyse birbirimize düşman kesilecektik. Hızla arkasını dönerek koşmaya başladı. Onu, hiç ummadığım bir şekilde, böyle koşar görünce, bunun bir anlamı olabileceğini — fakat ne anlamı olduğunu hâlâ bilmiyorum —, Örneğin, gözlerinden akan yaşları göstermek istemeyeceğini düşünmem gerekirdi.

Önce ne yapacağımı şaşırdım. Marisa kolumdan çıkmış, ama elini avucumdan çekmemişti bir süre. Sonra, beraberce Luciana'nın peşine takıldık. Ardında sesleniyorduk, ama dönmüyordu. Bir kiliseye sığınana kadar koşarak takip ettik. «Sersem!» diye bağırdı Marisa.

Luciana'yı ayin çıkışında beklememem ve sevdamı anlatmamam alçakça bir davranıştı, çünkü onun da beni sevdiğini biliyordum; fakat öğleden sonrası için Marisa'ya randevu vermem herhalde daha da alçakça bir davranıştı. Bir saat sonra Santa Crose alanının banklarında, olup bitenleri Carlo ve Gino'ya anlatıyordum.

Gino her zamanki gibi ilgisiz davrandı. Bense, sabredip sırrımı saklıyamadığım için kendi kendime kızmaya başlamıştım bile. «Dizlerin örtülü olması» bir işe yaramıyordu. Carlo, bütün kadınlara kaba davranılması gerektiğini söyledi. «Hepsi orospudur onların!» dedi. Eğer hemen o akşam Marisa'ya sahip olamazsam beni de dövecekti. Yarım saatlığına birer bisiklet kiralayıp, beni Giramontino tepelerine götürdü. Bisikletlerimizi yol kenarında bıraktıktan sonra çayırların arasında uzanan patikalara daldık. Çalılıklarla iyice örtülmüş ve Marisa'yla başbaşa kalabileceğim bir mağaranın önünde durduk. Sesinde garip bir hüzün ve bakışlarında hayvanca bir heyecan vardı. Gözleri, üstlerine düşen bakımsız saçlarının altında uğursuzca parlıyordu.

— Bu katırtırnağı tarlasını ve soldaki kısa selviyi unutma. Yolun ikiye ayrıldığı yerde sola sapacaksın. Şu ateş artığı külleri de aklından çıkarma.

Mağaranın ağzını gizleyen dalları yerine koydu.

— Uzandınız mı çok rahat edersiniz. Keyfin tam olsun istersen, içerdeki samanı yere yayarsın. Eğer bir iş beceremezsen pestilini çıkarırım!

Bu sözleri tam bir öfkeyle, sanki için için sarsılıyormuş gibi söylemişti; heyecanını açığa vurmamak için kendini zor tutuyordu. Önce korktum. Davranışlarının kesinkes kararlılığı, çığlık halinde çıkacakken boğazında düğümlenen sözlerinin öfkeli kararsızlığıyla çelişiyordu. Bana kötülük edeceğini sanıyordum. fakat gerçekte, kendisine gönül borcu duymam gerektiren bir arkadaşlık örneği veriyordu.

SIZE, Mahalle'mizin kötülüklerini, iğrençliklerini, kabalıklarını sayıp dökünce, ne diyeceksiniz bakalım? Fakir insanlardık. Babalarımız meyhanelerde zaman öldürür ya da hep beraber işten el çekerlerdi. Çoğu, mesleğinden hemen bıkar usanırdı; tezgâhlarında yaptıkları son alet bir maymuncuk olurdu. Maria'nın kuştüyü yatakta uyuyabilmek için vücudunu satması akla uygundur kuşkusuz. Babasının da, koz yedilisi yüzünden çıkan bir döğüşte bıçaklanıp öldürüldüğü de doğrudur. Sokaklarımızdan geçin: Pis pis kokar. Deri kokar, fışkı kokar sokaklarımız. Carlo' nun oturduğu evin zemin katında, genç kızlarımızın geleceğinde çok para ve mutsuz sevdalar gören bir falcı kadın yaşar: Kafes içinde beslediği bir papağanı vardır. Erkekler sessizce merdiveni tırmanırlar: Ihtiyar kadınlar tığlarını Carlo'nun penceresine doğru sallayarak ilenirler; Carlo'nun kızkardeşi, bebek yüzlü, inci dişli küçük Olga' nın talihsizliğine yakınırlar.

Size kötülüğü anlatınca, bunun sokaklarımızda doğal olduğunu söyliyeceksiniz. Ardından bir yığın edebiyat yapılan, o bereketli 1932 yılında evlerimize girin, kendinizi bizim yerimize koyun, gece gündüz yakamızı bırakmayan, yavaş bir ateş veya bir verem gibi bizi eriten sefaleti tadın bir hele. Yüzyıllar var ki, el değmeden, yardım görme-

den direniyoruz. Erkek boyun eğiyor, kadın düşüyor: Fakat yüzyıllardır direniyorlardı, çağlardır bir umutsuzluğu daha doğrusu bir umuda tutunarak ayakta duruyorlardı; bu umut yüreklerinden bir anda kayboldu. Derdimizin devası ilâç yok. Ya lâhana çorbamıza, yırtık pırtık elbiselerimize sığınarak ayakta duracak ya da boylu boyunca, bir daha kalkmamacasına düşüp çamurlara bulanacağız. Kim olursa olsun, herkese karşı silâhsızız; bizi yöneten yasaları yazdıran biz değiliz. Sessizliğinden başka savunması olmayan insanlarız biz.

Size kötülüğü anlatınca bakalım ne diyeceksiniz? Babamın gündeliği yirmi liret; evde üç boğazız; ölmeden önce aylarca sanatoryumda yatan annemin ödenecek hastane borçları var. Iki kere parayı zamanında hazırlıyamadık diye büfemize haciz koydular. Babam çalıştığı için nüfus kâğıtlarımıza «yoksul» kaydı da düşülmüyordu. Bunlar bir çayır ortasında açan papatyalar kadar çarpıcı gerçeklerdir. Babam çalışmasına çalışıyordu ama aldığı üç beş kuruşun birazıyla birkaç tek atmaya hakkı yok mu? Hiç olmazsa ötekiler kadar ayakta kalmalıydık; şimdi on altı yaşıma bastığımı ve gelecek hafta duvarcı yamaklığından ilk beş liretimi kazanacağımı aklıma getirdikçe benim de yüreğime umut doluyor.

Size, bir suratın ortasındaki burun kadar açık seçik kötülükleri, yüz karalarını sayıp dökünce ne diyeceksiniz bakalım? Carlo'nun annesi batağa boylu boyunca yuvarlanmıştı: Çabaladıkça gömülüyordu büsbütün. Bir gün, biri karnında, biri kucağında iki çocukla kalıvermişti ortada: Kocası bir savaşta, uzak bir savaşta ölmüştü — kim lafını eder şimdi o savaşın? Belki bir şarkı kalmıştır dudaklarda: Il Piave mormorava... sanki her şey bin yıl ötede! Ona, günde sekiz liretlik bir ödenek bağlamışlardı. O güzel bir yaratıktı: Küçük öksüzleriyle Mahalle'mizin sokaklarına çıktığında, onu böylesine genç, böylesine diri görenler öteki çocuklarla oynamağa gittiğini sanabilirlerdi. Kulaklarında iki mercan küpe; Botticelli'yi büyüleyecek canlı ve masum bir yüzü; üzerinde de bizim Santa Croce'nin bütün erkeklerinin gözleri vardı. Ne de olsa insanın içgüdüleri vardır! Yalnız, genç bir kadın, kendisi ve çocukları için fazla büyük bir yatak, umutsuzlukla boğulmuş bir yü-

rek ve üzerinde erkek gözleri... Bunlar Homeros'un Ilyada'sı kadar eski, Sanskritçe kadar kocamış şeylerdir. Ne de olsa insanın içgüdüleri vardır! Maria'nın annesi aynı kötü durumu etine erkek eli değdirmeden atlatmasını bilmişti. O da erkeklerin bakışlarını üzerinde hissediyordu; onun saklanacak kutsal bir anısı da yoktu üstelik. Erkeği, Agnolo sokağındaki bir batakhanede çıkan döğüşte bıçaklanarak öldürülmüştü. Carlo'nun annesi sadece daha ateşliydi belki de hiç bir umut beslemeden geçirdiği umutsuzluk yılları onun içini büsbütün kemirmişti.

Carlo'yla Olga bu genç ve güzel annenin yanında büyüdüler. Belki de Giorgio'nun dediği gibi sadece «iyi yürekli hasta bir anne»ydi. Mahalle'mizin alanlarında ve sokaklarında bizimle birlikte boy gösterdiler.

Küçük ve uysal Olga arkadaşlarıyla evcilik oynarken hizmetçi olurdu. Luciana, kızlarına hayali mamalar hazırlamak için onu çeşmeye su almaya yollar, oyunun havasına kendini kaptıran Olga hizmetçiliğini hiç yadırgamaz, kaldırımdan inmeden önce yolun iki tarafına bakardı. Akşamları Carlo kardeşini elinden tutup eve götürür, önlüğüyle yüzünü silerdi; fakat bazan onu Maria'nın kucağında uyuyakalmış bir halde bulurduk. Bütün gece bir taş bebek gibi uyurdu. Sabahları annesi yavrusuna mamasını yedirirdi. O zamanlar altı yaşındaydı, Carlo da dokuz; hemen hepimiz akrandık, fakat Olga içimizde en küçüğümüzdü. Bize öylesine narin gözüküyordu ki, ona, en ufak bir beceriksizlikte kırılabilecek bir eşyaymış gibi özenli davranıyorduk.

Carlo çoğunlukla kötüydü, acımasızdı: Çiğnenmiş kâğıt rengi bir yüzü, arabalara taş atacağı ya da sevmediği bir arkadaşını pusuya düşüreceği zaman pırıldayan garip bakışları vardı. Fakat efendisinin mezarı dibinde ölen bir köpek kadar dostluğa sadık ve çocukluğumuzu sık sık karartan, her şeyin düşman gibi gözüktüğü umutsuzluk anlarında yardımseverdi. Böyle durumlarda, kederli arkadaşının yanında olur, o saldırgan edepsizliği, kendinden, hatta üzücü olaydan daha büyük bir sevgiye dönüşürdü; bilgelikle dolu olduğu kadar anlaşılmaz sözlerinin bizde yarattığı şaşkınlık üzüntümüzü unuttururdu.

Anneleri, akşam eve geç dönerdi. Çocuklarının uyu-

duğu «salon»u peşinde bir erkekle sessizce geçerdi. Carlo garip bir duyguyla, annesinin odasında, duvarın öteki tarafında olanlara kulak kabartarak gecelerini uykusuz geçirmeye başladı. Sabahları annesine ters ters bakıyordu. Sanki, duvarın öteki tarafında olanların bulanık hayali, sokakta büyüyen dokuzuna yeni basmış bu uyanık ve duygulu çocuğun varlığını mevsimsiz şehvet duygularıyla yakmıştı. Seslerin anlamını çıkardıkça uykusuzluğu da büyüyordu. Annesinin ve adamın derin solukları, fısıltıları, ahenkli kasılıp gevşemeleri yüreğini boğuntuyla dolduruyor, boğuntu bütün benliğine yayılıyordu.

Arzularında sessizliklerine gömülerek, ayak direyen anayla oğul arasında dilsiz bir düşmanlık doğdu.

SEKİZ

MARİSA yaşının kızıydı. O gün, yüzü daha zevkle süslenip pudralanmış, dudakları daha özenle boyanmıştı. Taşlı iğnesini şakağında göremedim; arkaya taralı saçları, kaşlarının arasından saçlarının dibine uzanan küçük mavi bir damarla bölünen alnını ortaya çıkarıyordu. İnsan bu kürk yakaların altında, kendine özgü ılıklığıyla soluyan vücudu kolaylıkla düşleyebilirdi. Elleri mantosunun ceplerinde, çantası kolunun altındaydı.

Bir çok kere nişanlandığını biliyordum. Carlo'nun da Marisa hakkında yarım ağızla ima ettiği (yalnızca ima) öteki bilgiler, yüreğinde, onun arzuya kolaylıkla boyun eğeceği inancını doğuruyordu. Arétino yolu boyunca uzanan, çamaşırcıların, tarım işçilerinin, Mahalle'nin az ötesindeki Akıl Hastane'sinde çalışan hemşirelerin, nehir hemen ellerinin altında olduğundan, iş dönüşü kayıklarını kapılarının önüne çeken kumcuların barındığı bir sıra evden meydana gelen Madonnone sokağında oturuyordu. Onu Luciana'nın aracılığıyla tanımıştım; ikisi de merkezdeki bir mağazada tezgâhtardılar; oysa Marisa benim için bir yabancıydı. Çocukluğu bizimkine benzese de bizden uzakta geçmişti. Onunla aramızda arkadaşlık yoktu.

O gün Marisa'nın kolumda olmasından mutluluk duyuyordum. Güzel bir koku sürünmüştü. Durmadan konu-

şuyordu. Sesi berrak ve yankılıydı; gülümseyişi, neşeli görünümünü tamamlıyordu. Ilk kez koluma bir kız takarak, Mahalle'mizin alanlarından ve sokaklarından geçiyordum; serbestliğime kendim de şaşıyordum. Neşeli yüzü, neşeli rahatlığıyla Marisa çekingenliğimi ve doğuştan sıkılganlığımı yok etmişti. O an, yanımda yürüyen Marisa'nın siluetine gerçekten sevdalanmıştım. Bir ara Luciana'yı düşündümse, de onunla beni birleştiren uzun alışkanlık, bende o «anlatılmaz duygu»yla birlikte hayalini de yıpratmış olmalı, anılarımda çok silik ve donuk bir biçimde belirdi. Şimdi kolumda olan Marisa'ydı; ve gülüyordu. Yanında kendimi rahat hissediyordum: Bugüne kadar sessizce katlandığım ergenlik bunalımlarının, cinsel arzularımın Marisa'da somutlaşarak bir boşalma yolu bulacağına inanıyordum. Konuşarak nehri geçtikten sonra, ortak bir içgüdüyle tepelere doğru yollanırken, bakışlarımızın anlattığı gibi genç vücutlarımızı birbirimize sunmaya hazırlanıyorduk. Kürk yakalarını tutarken, elimi biraz bastırınca memelerinin diriliğini avucumun içinde duydum: Bin yıllık utancımdan artık kopuyordum...

— Üşümüyorsun ya?

— Hayır. Hoşuna gitti mi kürküm? Biliyor musun, tavşandan başka bir şey değil.

Yavaşça Erta Canina'yı tırmanıyorduk. Karşımızda, kıpırtısız yüksek Croci tepeleri, üzerinde güneşin oynaştığı selvileriyle gökyüzünü fethe uğraşıyordu. Ilık ve güneşli bir kış günüydü. Kentimizin mavi göğü temiz sevgimize kucak açmıştı. San Niccolo Kapı'sından sonra oduncu beygirlerinin gürültüsü, çocuk çığlıkları, tuzlu bakla satıcılarının, şekercilerin sesleri bizi kovalıyormuş gibi bir süre peşimizden geldi. Yokuş boyunca, evlerinin eşiklerine oturup şallarına sarılmış kadınlar kış güneşiyle ısınmaya çalışıyorlardı.

— Luciana'yı sevdiğini bildiğim halde seninle buraya gelmeme şaşmadın mı? Luciana'ya kötülük yaptığımı düşünüyorsun değil mi?

— Ne kötülüğü? diye çıkıştım kolunu sıkarak. Sonra, benim Luciana'yı sevdiğimi de kim söyledi?

— O buna inanıyor. Öyle umuyor. Sen de boşuna inkâra kalkışma, herkes senin onu sevdiğini söylüyor. Yalnız

Luciana değil Cario da kaç kere anlatmıştı senin sevdanı.

Durduk; karşısına geçip dikildim. Yokuşta ondan daha uzun duruyordum.

— Bana bak, dedim, sen buraya Luciana'yı savunmaya mı geldin?

İçimi bir acılık kaplıyordu; son sözleri yerine getirmeye kararlı olduğum arzumu tehlikeye düşüreceğe benziyordu ve yeniden hayâl kırıklığına uğramak istemediğimden fazla üstüne varmadım. Güldü. Öfkelenmem hoşuna gitmişti: Bakışları neşeyle parlıyordu. Daha içten olabilmek için, sevincini açığa vuran bir davranışla öne eğilip elini dizlerine vurdu.

— Hemen de celâllenme, diye karşılık verdi. Böyle ne kadar çirkin olduğunu bir görsen! Beni korkutmak ister gibi kırpıştırıyorsun gözlerini.

Doğruldu. Sabah Arno iskelesinde yaptığı gibi, ellerini koluma kenetleyerek bana yaslandı. Sarmaş dolaş tepelere tırmandık.

— Öyleyse anlat bakalım! dedi. Haydi konuş.

Hâlâ gülümsüyordu, oysa sesi kuşkuluydu: Sözlerime inanmıyor gibiydi.

Uzun pantalonla briyantinli saç insanın gönlünü bir anda değiştiremezdi ya! Bir şeyler anlatmaya çalıştım ama beceremedim; ateş yüzüme çıkıyordu.

— Sana hoşuma gittiğini söylesem yetmez mi?

— Elbette ki yetmez, hatta bu sözden alınabilirim bile. Luciana'ya kötülük yaptığımın farkındayım ama bunu isteyerek yapmıyorum. Seni ilk gördüğüm günden beri seviyor ve o günden beri kendimi senden uzak tutmaya çalışıyordum. Luciana'ya sevdalı olduğunu düşündükçe, avunabilmek için kendi kendime senin henüz kısa pantalonlu bir çocuk olduğunu söylüyordum. Kızma, bu da avunma yollarından biri yine. Bizi gözlediğin gün nasıl heyecanlandığımı bir bilsen!

— Arkanızdan geldiğimin farkına varmıştın demek!

— Evet, hem de bir hırsız gibi kızarmıştım. Peşimdeki herifi ekebilmek için Arétina otobüsüne nasıl koşarak yetiştiğimi görmedin mi? Az kalsın kapaklanıp düşecektim yere.

— Ama ben Luciana'yı takip ediyordum.

— Ah! diye şaşkınlıkla haykırdı. Doğru ya! (bir an sustu) Ne diye hayaller kuruyordum sanki! Beni takip etmen için bir neden yoktu; yine de takip ettiğinin ben olduğuma inandırmıştım kendimi. Tabii, gerçek böyle olunca bütün anlattıklarım da masal olur.

— Ne diye masal olsun? Sen ilerde olacakları görmekten başka bir iş yapmadın ki. O akşam takip etmem gereken sendin aslında.

— Eh, tabiî şimdi böyle söylemek düşer.

Yeniden ciddileşmişti. Yüzünde, açık ve kıpırtısız gözleriyle uyuyormuş gibi sakin ve donuk bir ifade vardı. İşte o an alnındaki damarı gördüm. Düşüncesini sürdüren Marisa hüzünlü bir sesle sordu:

— Belki de Carlo, sana benden söz etmiştir? Buluşmaya yalnızca bana acı çektirmek arzusuyla geldin. Gerçeği söyle açıkça.

— Yemin ederim böyle bir şey yok, diye karşılık verdim. Seni sevdiğimi anladım, hepsi bu! Düne kadar seni düşünmüyordum, daha doğrusu düşünüyordum da, hep ters sonuca varıyordum: Benim için fazla büyüktün, olgun bir genç kız havası vardı sende. Bendeki izlenimlerin böyleydi.

— Fakat ben de senin gibi on altı yaşındayım! diye bağırdı. Özür diler gibiydi.

— Yaşından fazla gösteriyorsun, anlıyor musun? Şimdiden kadınlaşmışsın.

Neşesine kavuşmuştu gene. Bir gülümseyiş yüzüne yayıldı.

— Neler de söylüyorsun!

Soluk soluğa tepedeki düzlüğe ulaşmıştık. Bulvar tam karşımızda uzanıyor, uzaklarda Bobolino'ya doğru kıvrılıyordu. Çınarlar tomurcuklanmıştı bile. Güzel kış gününün tadını çıkarmaya uğraşan insanlarla dolu otomobiller ağır ağır geçiyorlardı. Michelangelo alanının korkuluğuna dirseklerini dayayıp manzaraya bakan ya da bankalara oturmuş insanlar vardı. Davut heykelinin tünediği kaidenin dibinde bir şipşakçı bağırarak müşteri çağırıyordu. Kahve masaları localara serpiştirilmiş, turistler de rahatça yayılmışlardı buralara. Yolun başında vatman tranvayın kal-

kış çanını çaldı.

Çan kuleleri, kiliseler ve damlarının uyumuyla bütün şehir aşağıda kalmıştı; taşların arasında ihtiyardı. Coşkun Arno, güneşin altında parlayarak köprülerinin arasında koşuyordu. Ilerde, yeşile boğulmuş Cascine Park'ı seçiliyordu. Tepeler kenti sıkıştırıyor, ona toprak kokusu, küçük sıcak köyler, gök gibi sonsuz, gök gibi engin bir soluk kazandırıyordu. Mahalle'miz nehri omuzluyor, sanki sol yakasını zorluyordu. Arada sokaklar yokmuş gibi birbirine kenetlenmiş damların altında, karanlık evlerimiz, hüzünlü toprağımız kaybolmuşa benziyor ve dünya yoksulluğumuzun üstünde çok temiz ve taze görünüyordu. Santa Croce kilisesinin mihrabı Mahalleyi bir barış ve sessizlik halkasıyla kuşatmıştı.

— GERÇEKTEN Carlo benim hakkımda sana hiç bir şey anlatmadı mı? diye sordu Marisa.

Tenhalaşmış bulvar boyunca yürüyorduk. Marisa'yı belinden kavramıştım. Her iki kaldırımda görünen çiftlere benzeyen sevdalı bir çifttik biz de.

— Hiç bir şey anlatmadı, yemin ederim. Ne anlatabilirdi ki?

Israrlı bir bakışla beni süzdü.

— Örneğin, bana kur yaptığını.

— Peki sen ne karşılık verdin?

Şimdiden bir koca edasıyla hesap sormaya başlamıştım bile!

— Sen de ne kadar çok şey öğrenmek istiyorsun, dedi beni daha çok soru sormaya davet eder gibi.

— Konuş, dedim, kollarımda sıkarak.

Bunu yaparken kafamda, onu kuşkulandırmadan, tarlalardan geçirip Giramontino yönüne götürmeyi tasarlıyordum. Bir dağ evinin önünden geçtik; ağaçlar arasına gerilmiş geniş bir ağın altında genç kızlar ve delikanlılar paten kayıyorlardı.

— Benim anlatmama pek gerek yok sanırım, dedi. Carlo'nun ne yılan dilli biri olduğunu bilirim de ondan sordum. Şimdi de bütün Mahallede Maria için neler söyle-

miyor! Giorgionun hâlâ onu pataklamamış olmasına şaşıyorum doğrusu. Sen de böyle düşünmüyor musun?

— Nasıl biri olduğunu hepimiz biliyoruz. Fakat yine de mert bir çocuktur.

Bir yandan koluma hafifçe yasladığı vücuduyla huylanarak diğer yandan mağaranın önüne geldiğimizde nasıl bir tavır takınacağını düşünerek iyice dalgınlaşmıştım. Kendini kollarıma bırakıyordu... Sesinde kinli bir anlam vardı, fakat bütün gücümü tasarımın gerçekleşmesine verdiğimden buna pek dikkat etmiyordum. Aklım karışmıştı.

— Carlodan çekinmek gerek, dedi Marisa. Her an bir tuzak kurabilir.

— Hayır, hayır! Bütün bunlar kuruntu! diye cevap verdim dalgınca.

Giramontino yoluna saptık; bu saatlarda sessizliğe gömülen caddede ayak seslerimiz yankılanıyordu. Yolun iki tarafı alçak duvarlarla çevrilmişti; gümüş renkli zeytinlikler görülüyordu. Ilerde duvarlar bitiyor, yerini yolu tarlalardan ayıran bir parmaklığa bırakıyordu. Aynı yerde kaldırım da sona eriyordu; artık ayak seslerimiz yankılanmıyordu. Şimdi, küçük bir selvinin ardında bir vadi açılıyor, oraya toprağın içine kazılmış merdivenlerle iniliyordu.

— Bu tarafa gidelim, dedim, daha rahat oluruz.

Sesim heyecandan titriyordu. Ağzım kurumuştu.

Marisa elimden tutarak merdivenleri indi. Yüzüne bakınca gözlerinin garip bir hüzünle dolduğunu gördüm. Artık gülümsemiyordu; yüzünde anlamını çözemediğim kaygılı bir anlam vardı. Tekrar düze inip, katır tırnağı tarlasının önüne geldiğimizde Marisa sordu:

— Carlo'nun bizi gözlemediğinden emin misin?

Sorusu beni birden uyandırdı, Carlo'nun sabahki tutumunu gözümün önüne getirdim; o, bizi bastırmak ve bir kötülük yapmak için mağarayı göstermişti bana. Marisa kolumdan tuttu.

— Mağaraya gitmeyelim, dedi.

— Olur, dedi, gitmeyelim.

Hâlâ Corlo'yu düşündüğümden, sanki Marisa'da aynı şeyi düşünüyormuş gibi cevap vermiştim; fakat, hemen öfkeyle sordum:

— Mağarayı nereden biliyorsun? Demek oraya gittin!

Suçlu bir hayvan gibi yanımdan uzaklaşıp, bir kaç adım ötede bir tümseğin üzerinde durdu. Güneş yüzüne vuruyordu.

— Ne yapacaksın bana? diye sordu, tepkimi iyice abartarak.

Ben, uzun pantalonlu adam, sadece bunun için, hafifliğinden artık iyice emin olduğum için onu seviyordum.

— Hiç bir şey! Neden korktun?

Onu yakalamak için yerdeki küllerin üzerinden atladım. Kendime çektim, ağzından öperken dişleri dudaklarımı acıttı. Kapalı ağızla öpüşmek beni hayâl kırıklığına uğratmıştı: Hiç bir zevk duymamıştım. Çantasını dirseğinin altında tutarak, kollarını vücuduma doladı.

— Kibar ol sevgilim! diye fısıldadı. Haydi buradan gidelim ne olur!

Elimden tutarak, merdivenleri önüm sıra çıkmaya başladı. Yolun öteki yanında ekilmiş bir tarladan geçip, doğruca Rimembranza Park'ına yollandık. Eliyle dikenli teli kaldırıp, parka girdi.

Artık, şimdi sadece onun tatmak istediği zevki zerrece arzulamadan gidiyordum arkasından. Başım ağrımağa başlamıştı; bütün vücudumda, kasıklarımdan göğüs kemiğime yükselen bir bıkkınlık, bir yorgunluk duyuyordum. Irademi, kendimi zorladığım bir güldürüyü yaşatıyordu bana; kapıldığım umutsuzluktan kurtulabilmek için güç harcıyordum.

Park, yemyeşil vahşi otlarla kaplıydı. Ayaklarımız bileklerine kadar içine gömüldü. Genç serviler gelişigüzel dikilmişti. Çevrenin havası bir mezarlığı andırıyordu. Güneş burada solgundu.

Marisa, beni sessizce, yamaçtaki iki çayırı ayıran telli bir çitin dibine götürdü; otların içine uzanmış, sevişen bir çifti tedirgin ettik. Daha ilerde, çitin dibinden çıkan kuru bir taşın üzerine oturduk. Sırtımızda çit, önümüzde çayırın yüksek otları vardı; üzerine yakın bir kilisenin çan seslerinin yağmaladığı sessizliğin ve yeşilin içinde yapayalnızdık.

En küçük bir olaydan etkileniyordum. Vücudum, gücümün çok üstüne kadar uzanan bir bekleyişle sanki donmuş gibiydi. Birden, arzuyla, Marisa'ya sarılıp, ağzını ve

kürk yakalarının içine başımı sokarak boynunu heyecanla öpmeye başladım. Çağlarla olgunlaşmış içgüdüsel bir deneyle onu, çayırın büyük sessizliği içinde ve soluk güneşin altında, otların üzerine devirdim.

Kalktığımızda elbiselerimiz buruşmuştu. Arkasından tutarak mantosunu giymesine yardım ettim; kollarımda sıkıyor, bir yandan da yüzüne öpücükler konduruyordum. Bütün vücudumu tatlı bir sıcaklık kaplamıştı; ruhum ilk kez böylesine rahat, göğsümden yükselen soluk ilk kez böylesine güçlü ve gururluydu.

Taşımızın üstüne yeniden oturduğumuzda dağılmış saçlarını düzeltti. Dudak boyasının yüzümde bıraktığı izleri mendiliyle sildi. Davranışı içten, hatta kabacaydı; eli okşar gibi yanaklarımda dolaşıyordu. Kırmızılıkları iyice yok edebilmek için mendilini tükürüğüyle ıslattı.

— Özür dilerim, dedi mendilini ağzına yaklaştırırken.

Bakışlarını benden kaçırmak ister gibiydi, birden ürperdi.

— Hava soğudu, dedi.

Açık mavi eldivenli ellerini ısıtmak için koltuk altlarıma sokarak göğsüme yaslandı.

— Son sözün ne olacak? diye sordu. Seni hemen kaybetmek istemiyorum!

— Neden kaybedecek mişsin? Senden ayrılmamı gerektirecek bir neden göremiyorum ortada. Tersine, seni daha çok sevmeyi öğreneceğim.

— Beni anlamıyormuş gibi davranıyorsun. Bir kadını sevmenin öyle yolları vardır ki terketmekten bin defa beterdir.

Kendi kendine konuşuyor, çok eski ve hüzünlü bir duyguyu yeniden yaşıyor gibiydi.

— Sırrımın ne olduğunu buldun; belki beni yargıladın bile. Carlo'nun sana anlattıklarından sonra belki de böyle oluşuma hiç şaşmamışsındır.

Alnından öptüm. «Seviyorum» dediğimde, bana inanması gerektiğini söyledim; korkusunun nedenini bir türlü anlıyamıyordum. Kendisine karşı acımasızdı. Belki de, benim gibi toy bir çocuğa somut bir ders vermek istiyordu. Yüzünü göğsüme yapıştırarak fısıldadı:

— Daha önce bir başkasını sevdiğimi de öğrendin artık.

Konuşacaktım, fakat fırsat vermedi:

—Sus, dedi tatlı bir inatçılıkla. Bırak anlatayım.

Başını göğsüme iyice yaslayarak anlatmaya devam etti:

— Şunu bilmeni isterim ki hiç bir zaman sana sevdalandığım kadar çabuk kimseye sevdalanamadım ve öyle, her önüme gelene de kapılmadım.

Sözleri beni duygulandırmıştı. Saçlarını öptüm. Gözlerimin önünde çayırın yüksek otları, şuraya buraya dağılmış selviler, güneşin keyfini kaçıran beyaz bulutların uçuştuğu gök vardı.

— Carlo belki benim hakkımda kötü şeyler anlatmıştır sana ama muhakkak her şeyi anlatmamıştır.

— Yemin ederim Carlo hiç bir şey anlatmadı banal Sadece mağaranın yerini gösterdi. Doğru olan yalnız bu.

— Buluşacağımızı bildiği için gösterdi değil mi?

— Evet.

Iyice içime sokulan Marisa gözyaşlarına boğuldu.

— Isıt beni Valerio. Şimdi sana her şeyi anlatmak kaçınılmaz oldu. Sonra, namuslu bir kız olan fakat seni benim sevdiğim kadar sevmiyen Luciana'ya dönersin.

— Sakin ol, dedim.

ON

«YILLAR önce, diye anlatmaya başladı Marisa, özellikle yazları, arkadaşlarınla bizim oraya gelirdin; mavi beyaz yollu küçük bir kazağın vardı. Ben Çamaşırhane'de sıranın en sonundaydım; yalağa yetişebilmem için ayağımın altına bir tabure koyarlardı. Kendim küçük olduğumdan yıkadığım parçalar da küçüktü. Elbezleri, mendiller ve buna benzer şeyler... Çamaşırhane uzun ve basıktı; bir köy evi üslûbuyla yapılmıştı, penceresi dipteydi. Nehirden yansıyan güneş ışınlarından müthiş rahatsız olur, gözlerimizi hep kapalı tutardık. Suyun sıcaklığı yüzümüzü yakardı; terlerdik. Siz öteki Santa Croce'liler, kardeşlerimin ve arkadaşlarının dostluğunu kabul etmemiştiniz. Hatta size yaklaştığı için kuzenlerimden birini yumruklayarak, burnunu kanatmıştınız! O gün, siz kaçarken kadınlar peşinizden taş atmışlardı. Fakat siz, ertesi gün bir kayığa binerek gene geldiniz; ellerinizdeki sapanlarla Çamaşırhane'yi taşa tuttunuz; nişan alan senin mavi beyaz kazağındı. Bir sapan taşı az daha bana gelecekti; pencereden girip, elimin birkaç santim ötesinden geçerek suyun içine düştü. Cumartesi günü yalağı fırçayla yıkarken bulduk; pembe bir taştı. Bütün bunları yüzünün hayalime nasıl yerleştiğini bilmen için anlatıyorum.

«Geceleri çoğunlukla seni düşünüyordum, oysa gün-

düzleri aklıma bile gelmiyordun. Düşümde, kayığın içinden elindeki sapanla bana nişan aldığını görüyordum. Ben çamaşırhane'nin penceresindeydim. Sana, «git, git» diye yalvararak haykırıyor, sonra korkuyla uyanıyordum. İlk ayinime gitmeden önce günah çıkaran papaza düşümde seni gördüğümü söyledim; çamaşırcı kadınların aralarında konuşurken düşte bir erkek görmenin günah olduğunu söylediklerini duymuştum.

«Evde dört çocuktuk: En küçüğümüz Milena geçen yıl kızamıktan öldü; Rodolfo ise askere gidip çavuş oldu; şimdi evde küçük Sandro'yla ben kaldım. Babam yük arabacısıdır; Rufina'dan Floransaya damacanalarla şarap taşır ve eve pek uğramaz. Annem ise bütün gününü Çamaşırhanede geçirdiği yetmiyormuş gibi akşamları da çamaşırları tek tek ayırıp sepetlere doldurur. Bazı cumartesileri temiz çamaşırları dağıtırken el arabasıyla anneme eşlik ederdim. Şimdi bu işi Sandro yapıyor.

«Benden utanç duyma Valerio; görüyorsun ben utanmıyorum. Serpilmiştim. Anlatacağım olay bundan iki yıl önce oldu. Bir gün, Rodolfo yeni terhis olmuş Sicilya'lı bir arkadaşıyla eve geldi. Bu adam ilk andan itibaren gözlerini üzerimden ayırmadı. Ertesi gün ağabeyim ve arkadaşı sivil elbiselerini giyip, beni Rodolfo'nun nişanlısıyla birlikte sinemaya götürdüler. Annemin yeni ayakkabılarını giymiştim; ayağıma göre bir numara boldu ama beni de büyük gösteriyordu. O delikanlının yanında olmaktan mutluluk duyuyordum. Sinemadan çıktığımızda Rodolfo Mugnone'nin öteki kıyısında oturan nişanlısını evine götürmek üzere yanımızdan ayrıldı. Sicilyalı -sana Sicilya'lı olduğunu söylemiştim- geri dönerken bana bir sürü şeyler anlattı (o da bizim evde yatıyordu). Şimdi ne söyledikleri kafamdan silinmiş. Her şey, bana bambaşka bir dünyada olmuş gibi göründüyse de, ben, Alberata yamacında olduğuna eminim, çünkü mavnaların uğultusu hâlâ kulaklarımda. O gece çok yorulmuştum; düşümde dağ gibi çamaşır yıkadığımı gördüm ve senin sapanından kurtulacak gücü de kendimde bulamadım. Fırlattığın taş alnıma, tam şu damarın olduğu yere geldi; sen çılgın gibi kürek çekerek kaçtın: Kayıkta yalnızdın.

«Ertesi gün Sicilyalı yalnız kalmamamız için elinden

geleni yaptı. Aynı akşam da gitti. Ben her zamanki gibi gülüyordum. Bunu mahsus yapmıyorum ama eğer istersen gülmem. Önüne geçemiyorum bu arzunun.

«Bilirsin ki, Arno'nun hemen dibindeki Madonnone'da çamaşırcı kadınlar arasında bir adadaymış gibi yaşanır. Sonbahar geçer geçmez sokaklarımız çamura boğulur; kum arabalarının tekerlekleri saplanır kalır. Hele oturduğum Moriani çıkmazı bir köyden beterdir. Aramızda büyük iş yapanlar, çamaşır dağıtmak için bir atı ve bir arabası olanlar da vardır; Çamaşırhane'nin efendisi onlardır: Cozzi'ler örneğin. Fakat bizler fakir insanlarız; her hafta bir el arabası kiralamak zorundayız; on dakika geç gidip arabanın sahibine bir saat fazla kira ücreti ödememek için, o arabanın okları arasında az koşmamışızdır! Babam gündeliğinin büyük kısmını dışarda eritir. Çamaşırcılık mesleğinden oldum olası nefret etmişimdir, bazen bu nefreti yorgunluktan yakasını kurtaramayan annemden soğuyacak kadar ileri götürürüm. Çamaşırhane'de kışın ellerimiz şişer; siyah üzüm gibi olur. Oysa mağaza işi ne de olsa bambaşka.

«Sakın bana «yüzsüz» deme. Gerçekte, gözlerine bakacak cesaretim bile yok. Bu çift Tanrı'nın her günü buraya gelir mi?

«Luciana'yla aynı bölümde, paketleme bölümünde çalışıyoruz. Luciana sık sık, siz öteki gençleri, özellikle Maria'yla seni anlatırdı. Geçen yıl seninle tanıştırıldığım anı belki hatırlamazsın. Carlo'yla beraberdin. Elimi sıkmıştın, kalbim yerinden fırlıyacakmış gibi çarparken ben yine aptal gibi gülmüştüm. Mercato alanında, Mattonaia sokağının ağzındaydık, miyavlayan iki kedi vardı. O akşam olanlar, bütün ayrıntılarıyla kafama bir dua gibi girmiş, bir daha da silinmemiştir.

«Surların dışında oturuyorsun değil mi?» diye sormuştun bana. Sesinde alaylı bir ifade vardı. Fakat seni gördüğüm için heyecanlıydım «Oranın havası güzel!» diye cevap vermiştim. O akşamdan sonra seni bir daha düşümde görmedim. Carlo Aretina sokağına kadar bana eşlik etmek istedi; onunla konuşmak bana zevk verirdi, çünkü senin arkadaşındı. Yolda yürürken birden mememi sıktı;

ben kızıp köpürecek yerde bir aptal gibi güldüm. Ertesi akşam için istediği randevuyu da kabul ettim.»

Güneş kaybolmuştu. Dondurucu bir rüzgârla eğilen otların arasından yükselen küçük selviler akşamın ilk gölgeleriyle daha uzun görünüyorlardı. Yavuklum ve ben sessizlik ve yeşillikler içinde yalnızdık. Anlattıkları çocuk kalbimde besleyebileceğim merhameti çok aşıyordu. Cezasını bizim çekeceğimiz eski ihanetlerin, çağlar öncesi öçlerin yankısı gibi gerçek ve ölümsüz şeyler anlatıyordu. Serüveni gibi kesin ve açık seçik sözleri -bin yıllık örneklerin tekrarı- giderek umutsuz, zavallı bir gerçekte toplanıyordu. Bir yardım, ne benden, ne kendisinden, bu dünyadan olmayan - tek bir hareketle yanlışlığı düzeltecek: Bir fısıltı, akşamın içinde boşu boşuna öten çan sesleri- bir yardım ister gibiydiler. Utancından kurtulmak için her şeyi göze almış, şimdi kollarında acısını kendisiyle paylaşan bir yavuklu, kemiklerinde bir ürperti olan bir delikanlıydım.

«Carlo uzun süre bana acı çektirdi, diye devam etti Marisa. Sarı gözleriyle hainçe bakıyordu; hasta yüzünde korkunç tikler vardı. Cesaret bulabilmek için gülüyordum. Ondan kaçmaya çalışıyordum ama saçlar başa nasıl yapışırsa o da bana öyle yapışıyordu. Her akşam onu Aretina sokağında beni beklerken buluyordum; başka bir yola sapsam yine karşıma çıkıyordu; geceleri de zemin katında olan odamın penceresini, vuruyordu. «Çık! diyordu bana. «Çık!» Luciana'nın elinden almamak için, senin küçük bir çocuk olduğunu düşünmek istiyordum ve Carlo her gece penceremin camlarını tıkırdatıyordu!

«Belki de biraz aklı havada bir kızım. Derinliğine düşünmesini hiç beceremem; sırlarım sır kalmışsa kendimi yeterince tanımamamdandır. Beni hâlâ, süpürgeyi sırtına yemekten korkan küçük bir kız sanan annemle, bu işlerden anlamayan ve hüzünlü olduğumu söyler söylemez ağlamağa başlıyan Luciana'yla nasıl yapsaydım bunu? Kendimi tanımama yardım et Valerio.»

— Senin garip bir kız olduğunu sanıyorum, dedim; demek ki Carlo'nun da bir sırrı vardı. Sırrı olmayan yalnız benmişim. Luciana'yı neden sevdiğimi şimdi daha iyi anlıyorum. Çünkü oda, ben de çocuk kalmışız. Ama artık her şey değişti.

— O halde Carlo'nun bana yaptığı gibi ben de, Luciana'ya ve sana kötülük ettim?

— Devam et. Hava da soğudu iyice.

— Bir pazar Carlo beni buraya, mağaraya kadar getirmeyi başardı. Gözleri parlıyordu, elleri nemli ve soğuktu. Heyecanı beni korkutuyordu ama ben gene de gülüyordum. Zor kullanmıyordu ama sarı gözlerinde öylesine kesin bir anlam vardı ki, karşısında, istediği her şeyi yapacak ve emrederse kendimi göz kırpmadan uçuruma atacak kadar güçsüz hissediyordum.

«Beni mağaraya kapadı; girişi örttüğü çalıların arasından sızan ışıkla içersi zar zor seçiliyordu. Önce uysal davrandım; beni okşuyordu: Tiksintiyle karışık bir zevk duyuyordum. Üstümde uzun süre uğraştı. Bu arada canımı da çok acıttı ama zevke gelemedi. Neden böyle olduğunu hâlâ bilmiyorum. Sonunda öfkelendi, elbiselerimi parçaladı ve böğrüme bir yumruk indirip beni yarı çıplak bir halde mağaranın dibine itti. Saman çöpleri ve ince dallar çıplak tenime batıyordu. O zaman bile kendimi savunacak yada ağlayacak gücü kendimde bulamadım. O, yaralı bir hayvan gibi inleyerek mağaranın ağzında duruyordu. Kimseye ağzımdan birşey kaçırmamam için sürekli tehditler savurarak günlerce ve günlerce bana acı çektirdi.

BEYAZ bulutların dolaştığı, hâlâ aydınlık gökyüzünde bir hilâl belirmişti. Gökle toprak arasında her akşamki çözülüş başlamıştı: dünya varlıklarının, insanların ve bitkilerin, bir ölüm halesiyle çevrelendiği bir andı: Nesnelerin, yaratıkların üstünde vücutlarından daha ağır, bir hilâlin ve Çoban yıldızının parladığı berrak, aydınlık gök vardı.

Hızlı bir rüzgâr çıkmıştı: Sırtımızda, çit sallanıyordu; bütün otlar aynı yöne yatıyor, küçük selvilerin tepeleri çırpınıyordu. Marisa devam etti:

— O gece, hiç gözümü kırpmadım. Küçük yatağımda tir tir titriyor, dişlerimin takırdamasını önlemek için ısırıyordum; annemin yandaki odadan beni duymasından korkuyordum. Tekrar evimde olduğum için mutluydum da. Artık kendimi başka bir insan gibi görüyordum; odada bulunan eşyalardan hiç biri bana ait değilmiş gibi geliyordu. Vücudum mağaranın dibine asılıp kalmıştı, orada elime konan kırkayağın hâlâ üstümde yürüdüğünü duyuyordum. Carlo gözümün önünde, mağaranın öteki ucunda duruyordu; sırtına vuran zayıf ışıklarla onu zar zor seçiyordum. Öfkeli kedi gözlerini bana dikmiş homurdanıyordu; ses artık onun sesi değildi. Uzakta durup, kımıldamamamı söyleyip, beni korkudan titreten bir iniltiydi. Sen onu ol-

duğu gibi, yani bizim gibi bir genç olarak görürsün; fakat o zaman, ayaklarının üstüne çökmüş bir hayvandı. Yatağıma uzanmış, hiç bir şey düşünemiyordum. Sanki beynimde ve içimde ne varsa hepsi mağarada kalmıştı; oradan nasıl çıktığımı, eve nasıl gittiğimi hiç hatırlamıyorum. Annemle konuşmuş, bulaşığı yıkamış olmalıyım, çünkü bu işi her akşam yaparım; fakat şimdi anılarımda hiç bir şey yok. Birden pencerenin camına vurulduğunu duydum. Daha ilk seste yatağımdan fırlayıp hiç bir şey düşünmeden aralığa bakan pencereye yollandım. Carlo parmaklığın ardındaydı; bana bir kâğıt uzatıp kaçtı.

«Sabahleyin, annem Çamaşırhane'ye gitmeden önce beni uyandırdı. Uykumda, avucumdaki kâğıdı sıkmaktan, tırnaklarımla elimi kanatmıştım. Ertesi gece gene gelip penceremi vurdu, bana ikinci bir mektup verip kaçtı. Bir ay boyunca bu olay her gece tekrarlandı. Direnip annemi uyandırmasından korktuğumdan her keresinde pencereyi açıyordum. Kâğıtta da hep aynı şeyler yazılıydı: «Eğer birine ağzından bir şey kaçırırsan seni öldürürüm. İki mermilik bir tabancam var, bunu hiç unutma. Biriyle nişanlanırsan seni bu tabancayla öldüreceğim. Kendimden emin olunca tekrar yukarı gideceğiz, göreceksin bir daha aynı şey olmayacak. Seni seviyorum ve beni beklemeni istiyorum yoksa seni tabancamla öldürürüm.»

«Tam bir ay bu cehennem azabını çektim. Mağazaya gidip gelirken, beni takip edebilir korkusuyla tramvaya biniyordum. Bu tramvayda sık sık Rovezzano'lu bir delikanlıya raslıyordum. Bir akşam benimle aynı durakta inip yanıma sokuldu, benden birlikte yürümek için izin istedi. Çekip gitmesi için bütün yalvarmalarım boşuna oldu; bu tür durumlarda akranı delikanlılar ne derse o da aynı şeyleri söyleyip yol boyunca yanımda yürüdü. Gece Carlo tekrar gelip camı vurdu, her zamanki pusulasını bırakıp kaçtı.

«Birden ondan çekinmemem gerektiğini anladım. Bir şeyler oluyordu, fakat o bunun farkına varmıyordu. Ve Rovezzano'lu delikanlıyla nişanlandım. Her akşam, mağaza çıkışı beni almaya geliyordu. Sonra askerliğini yapmaya gitti. Gitmeden önce beni arkadaşlarından biriyle tanıştırdı. Ben tekrar, durmadan gülen o aptal kız olmuştum. Ben-

den utanma Valerio, görüyorsun ben bunları anlatırken kızarmıyorum bile.

«Fakat geceleri Carlo penceremi vurduğunda, eski korkum yeniden kalbime doluyordu. Her akşam, mektup vermek yerine bana ateş edeceğinden korkuyordum. Her akşam yaşantımdan bir parça koparıp götürüyordu. Yazılanlar değişmediği halde, her keresinde kâğıda gene de bir göz atıyor, sonra yatağıma uzanıp gülüyordum. Şimdi anlıyorum, eğer uçarıysam bu her geceki korkuyu unutmak içindi. Dolaştığım delikanlılardan sırrımı açacak kadar güvenebileceğim veya bel bağlayabileceğim biri çıkmadı. Artık her şey bana geçiciymiş gibi geliyordu. Bir aptal gibi gülüyor, her şeyi son kez elliyor, son kez tadıyormuş duygusuna iyice kapılmıştım. Annemin kırk yaşında olduğunu, benim de o yaşa kadar yaşayabileceğimi düşündükçe kalbim duracak gibi oluyordu.»

Artık gölgeler koyulaşmıştı. Birkaç soluk yıldızın parladığı karanlık gökte hilâl kaybolmuştu. Rüzgâr selvilerin üstünde esiyordu. Aşağıda, bulvardan tramvayın geçtiği duyuldu; arasıra bir otomobil farı çayıra kadar ulaşıyordu. Marisa'nın, ısınmak için bana yaslanan gövdesine büsbütün yabancı sesi devam etti:

— Iki delikanlının peşimizden geldiği ve senin bizi gördüğün akşama kadar bu böyle sürdü. Acı yaşantımın içinde seni unuttuğumu sanıyordum; fakat seni tekrar gördüğümde duyduğum heyecanı anlatamam. Ağlıyor, düşünebilmek için kollarımı çimdikliyordum; senin kısa pantalonlu bir çocuk olduğuna, istediğim her delikanlıyı elde edebileceğime kendimi inandırmaya çalışıyordum. Beni bağışla Valerio.

«O gece Carlo penceremi vurduğunda bana ateş etmesini arzuladım: Saatlardır ölmem gerektiğini düşünüyordum; böylece seni de unutacaktım. Fakat Carlo her zamanki gibi mektubunu atıp kaçtı. Ardından bağırdım, çünkü o gece, artık yaşamaya devam etmem imkânsız gibi geliyordu. Cesaret bulurum umuduyla elektriği açtım. Yatağımın ortasına oturup, gözümün önünden hayalleri kovmak için elimi sallayarak ve dilimi ısırarak küçük bir kız gibi ağladım. Sonra, isteksizce mektubu sıktığım avucumu açtım. Bu kez başka şeyler yazılıydı; 'Eğer istiyor-

san, seni takip eden delikanlıyla nişanlanabilirsin. Sana karşı alçakça davrandım ve bu hareketimden pişmanlık duyuyorum. Tabancamı yarın satacağım.'

Kollarımı omuzlarıma dolayarak, Marisa bana daha sıkı sarıldı. Bir köpek havlıyordu. Bulvardan bir motosiklet sesi geliyordu, birden rüzgâr çayırı ve çiti kıpırtısız kodu gitti.

«Sana anlatacak başka bir şeyim yok, dedi Marisa. Luciana'ya karşı kötü davrandım. Bu sabah taranırken beyaz bir saç buldum tarağımda. Sana rastladığımda kalbim hüzünle doluydu; bu bile benim bir aptal gibi gülmemi önleyemedi.

ILKBAHAR gelince, pencerelerimizde sardunyalar çiçeklenir. Kızkardeşlerimiz demet demet saçlarına iliştirirler; her sabah yorganları dolabın üstüne, dirsekleri yamalı, yakaları tersyüz edilmiş mantoların yanına yerleştirmeden önce söğüt dalından bir sopayla döverler neşe içinde.

Yaprakları çiçeklendiren, nemli talaşları uçuran yeni mevsim havasının estiği odalardan yükselen konuşmalarla, bağırışlarla kesilen bir şarkının nakaratı, evden eve sokaktan sokağa geçerek yüzlerce ses tarafından söyleniyor.

Sır dolu Sierra'dan
Yorgun haydut iniyor
Atının terkisinde bir gül...

diyor şarkı. Şivemiz çağlar öncesi bir duruluk kazanıyor. Bir odadan ötekine, bir sokaktan ötekine şarkıyı yansıtan seslerde bizden bir hava var; şarkı sanki aynı kaynaktan serinlemiş dudaklardan akıyor, sıvaları dökük, saçakları paslı evlere bile anıtsal bir hava kazandıran sabahın berrak ışığı altında çağlıyordu.

San Piero Barı'nın camlı kapısı çıkarılmış; vanilya kokan ve şekerlerle süslenmiş dondurma dolabı kaldırımı

kaplıyor. İşkembeci, arabasının ardında duruyor; kaynar sudan yeni çıkarılmış dana derisi lengerin içinde tütüyor; Mahalle'nin bakkal çırakları ellerinde kahvaltılık küçük taze ekmeklerle çevresini kuşatmışlar: Bir tutam tuz almadan önce parmaklarını, pantolonlarının ardında kuruluyorlar. Fırıncı don gömlek dükkânının eşiğine çıkmış. Basmacı bağırarak geçiyor; küçük bir çocuk arabasını itiyor. Şivesinden buralı olmadığı anlaşılan, sırtına çuval atmış bir delikanlının Agnolo sokağından her günkü sesi yükseliyor: «Saç artıkları alırım!»

Şarkı şöyle diyor:

Bu ilkbahar çiçeği
Bağlılıktır
Ve o bülbülüne
Verecek bunu

Benzin bidonları yüklü bir triportörü kullanan delikanlı arabasını, dikkatsiz bir genç kızın üzerine cüretle sürüyor. «Önüne baksana biraz!» diye bağırıyor yüzüne.

Arno rıhtımındaki hafif sis daha dağılmamış: Balıkçılar suyun yüzünde salınan mantarlarını gözden kaybetmiyorlar. Oltalarını korkuluğun çivilerinden birine bağlayıp yarım sigaralarını tüttürerek zaman öldürmeye çalışıyorlar. Dalgalanan su, uzun oltayı gözlerden saklıyor.

Mahallemiz uyandı, insanların ve arabaların gürültüsüyle çınlıyor. Rosa sokağındaki evin pencereleri bile açılmış; içerdekiler, perdelerin ardından meraklı bakışlar fırlatıyorlar; pembe elbiseler içindeler ve kasketini kaldırmak için atının ayağını iki dizinin arasında sıkan genç nalbanta sunulmak üzere bir gülümseme hazır dudaklarında. Şallarının altında buruşmuş analar para çantalarını masanın üzerine boşaltıyor, pazara yollanmadan önce parmaklarıyle sayıyorlar.

Olga, her sabah, çiçek vazosunun altında, annesinin yatmadan önce bıraktığı bir elli liret bulur. Kendisini gerdanlık gibi süsleyen bir ciddiyetle pazara gider, dükkânları dolaşır. Bakkal çıraklarının göz kırpmalarını kötüye yormayacak kadar temiz yüreklidir Olga. Kadınlar ona paketlerini uzatırlar, fakat o kolunu kaldırarak bile kasanın üstüne yetişemez. Carlo'ysa ya yatağında sabah key-

fi yapıyordur, ya evden çıkmış kebapçının öğrenci oğluyla bilârdo oynuyor ya da kıyıdaki balıkçılara eşlik ediyordur. Fabrikadaki tezgâhında, aletlerin vidalarını sıkıştıran ustaya somunları uzatırken onları böyle düşlüyordum.: Camlara vuran güneş bizi bir akvaryumun içindeymişiz gibi ısıtıyor. Carlo Marisa'yla gezintimin sonucunu sormadı. Maria artık işe gitmiyor, sabahları, şakağında bir demet sardunyayla penceresinin önüne oturuyor fakat annesi elinde sebze sepetiyle köşe başında görünür görünmez hemen gözden kayboluyor. Giorgio bir taşıma şirketinde memur; yükleri boşaltıyor ve depodan gara taşıyor. İri ve güçlü, sarı saçları çıplak boynuna iniyor. Saat birde Maria'yla, bir apandisit ameliyatı geçirecek olan Arrigo'nun yattığı hastanede buluşacak. Nişanlılar akşamları birlikte çıkıyor, Arno kıyılarında dolaşıyorlar.

Luciana da Arrigoyu görmeye gitti: Ona vişne şurubu götürmüş.

Gerçekten değişmiştik. Uzun pantolonlarıyla oğlanlar, yüksek topuklarıyla kızlar, kalbimiz göğsümüzde gururlandıkça duygularımızı açığa vurmayı kendi kendimize yasaklıyor ve artık hayatla savaşabileceğimize inanıyoruz. Büyümek denilen şeyin kalbimizde balla zehiri karıştırarak sessizce acı çekmek, üstü kapalı konuşmak, bizden önce doğanların davranışlarını tekrarlamak olduğunu sanıyoruz. O pazar gezisinden beri, Luciana benimle selâmlaşmıyor; Marisa durumu açıklamaya kalktığında, «Siz birbiriniz için yaratılmışsınız; bu beni hiç ilgilendirmez!» demiş. Avuçlarını siyah önlüğüne vurarak, Marisa'dan uzak olmak için müdüriyete baş vurmuş, bölümünün değiştirilmesini istemiş.

Gene de biribirimizi kalbini rahatça okuyor, Mahalle'deki evlerimizin duvarları boyunca, bütün sokaklarda, alanlarda birbirimizin peşinden gidiyorduk. Küçükken, bütün dondurmaları tadabilmek için herbirimizin bir başka çeşit dondurma alması gibi, şimdi de değişik serüvenler yaşayabilmek için değişik fırsatları değerlendirmemiz yolunda hayallerimiz hep aynıydı.

Şimdi yüksek topuklarımız, uzun pantolonlarımız ve gözlerimizde biraz yapmacıklık var. Fakat birimiz köşeyi dönsün, merdivenleri tırmansın, ötekiler bir aynada sey-

reder gibi bütün davranışlarını rahatlıkla gene takip edebilir. Çok eskiden, bir gün yumruklaşa, kucaklaşa hesaplaşmıştık, salya sümük: Bizi biribirimize bağlayan sevgi aramızda sır bırakmaz. Susturmaya uğraştırdığımız kederli yüreğimizle, bırakın hayallerimiz olsun, yaşamak olsun bizi sarssın: Yabancı ilişkiler gövdelerimizi yıpratsa bile bir gün yeniden beraber olacağız. Bu gövdeler ot minderler üstünde uyumaya, soğuk ısırıklarından acı çekmeye, işkembeyle, lâhanayla beslenmeye alışıktır. Yüzlerimizin değişmesinden korkacağımızı da nereden çıkarıyorsunuz? Birbirimizi tanımıyacağımızı mı sanıyorsunuz?

ARTIK Gino'yu pek sık göremiyorduk. Aramızdan biri ona içini dökmeye kalksa, alışkanlık haline getirdiği bir hareketle hemen elini dudaklarına götürüyor ve şöyle diyordu: «Anlaşılan sizler için hiç bir şey değişmiyor, oysa olağanüstü şeylerle karşılaşmak için insanın evinden çıkması gerek! Bazan sizin, çevremizi kuşatıp bizi seyreden küçük kızların ortasında, birdirbir oynadığımız çağlardaki çocuklar olarak kaldığınız duygusuna kapılıyorum. Sanki etrafınızda başka kadınlar, başka erkekler yokmuş gibi birbirinizin kalplerini kemiriyorsunuz. Açın artık gözlerinizi! Dünyanın San Piero Tak'ından başlayıp Haçlı Kapı'da bitmediğini göreceksiniz.»

Kızkardeşinin yanında yaşantısını sürdürüyordu, (kendisinden on yaş büyük bir abla); aynı evde, bu kızkardeşten başka, bir enişte, iki de yeğen yaşıyordu. Eniştesinin Ghibellina sokağında bir berber dükkânı vardı; Gino berberliği öğrenebilmek için bir süre orada çalıştı. Fakat bir müşteri onun koruyucusu oldu; vasiyetnamesinde de onu unutmayıp yeniden okula devam edebilmesi için bir bağışta bulundu. O zamanlar Gino on bir yaşındaydı. Ondaki bilim tutkusuyla alay ediyorduk. Lise giriş imtihanlarında iki yıl üst üste başarısızlığa uğrayınca, okuduğu sürece yararlanacağı bu gelir kapısı da kapanmış oldu. Bundan

sonra bizden uzaklaşmaya, dünyanın Haçlı Kapı'dan sonra da devam ettiğini öğrenmeye başladı.

Belki de, tehlikeli bir oyunu içimizde en bilinçsizce oynayan Gino'ydu. Küçükken onu hüzün buhranlarına sürükleyen, yüzünde deri dökülmelerine yol açan garip yaratılışı onu şimdi de saçlarından yakalamış, bir oyuncak gibi sokak köşelerine sapık odalarına sürüklüyordu. Birdirbirin cennetinden kaçarken (oysa gök maviydi ve yırtılan sadece pantolonlarımızın dizleriydi) başaşağı düştü ziftin içine. Yüzünde tasasız bir gülümseyiş, gözlerinde ikiyüzlülüğün perdelediği bir hüzün belirdi.

Konuşurken, suçsuz parlak gözleri arkadaşlarının bakışlarından kaçıyordu. «Dünya Haçlı Kapı'da bitmiyor.» Bunu söylerken arkadaşlarıyla bir zamanlar ortak olan yönünün örtüsünü kaldırıyor: Birbirine yakın, birbirine kenetli vücutlarımızın etrafında bir dünya yaratma sanatı, yani Mahalle duygusu.

Titreyen bir elin dokunmasının, saçlardaki bir demet sardunyanın, bir sözcüğün bizi mutluluğa boğduğu sevgiden ve acımadan oluşan boyutlarımızı aştı Gino. Kendimizi tek bir insan gibi hissedebilmek için elele tutuşup meydana getirdiğimiz çemberi bıraktı: Çemberimizden uzakta, yalnız, boşuboşuna dönüyor. Soluklarımız onu ısıtmadığından bize karşı soğuk, hatta düşman bile; zengin çocuklarının kıyafetlerinde, Xantia sigaralarında, kumarda pişmanlık duymaksızın kaybedebileceği paradan aradığını buluyor.

Saat öğleden sonra bir. Gezgin işkembeci, arabasını sürerek Mahalle'den geçiyor, lâvantacı saç kepengini indiriyor. San Piero Bar'ında, işçi tulumlarıyla delikanlılar, sigaralarını tüttürerek kahvelerini bekliyorlar. Birazdan Luciano, gelip geçen bisikletlerin arasında insanların içinde boy gösterecek. Maria öğle yemeği için sofrayı hazırlıyor. Ameliyattan yeni kalkan Arrigo, dirseklerini penceresine dayamış, bir spor dergisi okuyor.

Sokaklarımızın üstünde gök masmavi, dupduru. İlkbahar rüzgârı bahçelerden kopardığı ıhlamur kokusunu Kemerin altına kadar taşıyor. Olga da, aynasının önün-

de, aldatılmış bir kadın bıkkınlığıyla oksijenli saçlarını kıvıran annesi için sofra hazırlıyor. Olga bu ay, duvar sarmaşıkları gibi gözlerimizin önünde serpilip boy attı. Şimdi, Fra Angelico'nun fresklerinden inmiş bir melek, ilkbahar kokan bir genç kız. Duvarlarımızda yaşıyan bir vücut, bir soluk. Belki de Carlo'yu etkileyen bu hızlı çiçeklenme oldu. Daha düşünceli davranmaya başladı, yaşantısına bir yön verdi: Evlerinin zemin katındaki bıçkı atölyesinde çalışmaya başladı. Sofraya oturduğunda, yüzü solgun, yanakları sarkmış annesine gülümsüyor. Olga neşeli bir tavırla ağabeyinin saçlarına takılmış yongayı kapıyor «Hadi oradan dülger!» diyor, hafifçe boynunu çimdirerek.

Giorgio Gino'ya Bar'ın önünde rasladı. Kolundan tutup çekti. Giorgionun üstünde, yakası kirlenmiş bir kazak, çok dar ve arkası çok kısa bir ceket vardı. Bu özensiz kılık, yüzünün sert çizgileri, boynunda kıvırcıklaşan sarı saçları vücuduna esrarlı bir güç veriyordu. Küçük siyah kırışıklardan bir ağla kaplı matlaşmış elleri onu tedirgin ediyor gibiydi: Konuşurken durmadan sallıyordu. Bazan aklından kaçan bir düşünceyi, dilinin ucuna gelmeyen sözcükleri yakalamak ister gibi sinirli hareketler yapıyordu...

Ben de, bir atölye kazası sonunda boynuma asılan yaralı kolumla peşlerinden koşup onlara yetiştim. Pepi sokağı boyunca yürümeye başladık.

— Aslında Gino, dedi Giorgio, senin dünyan da bir noktada biter. Hem de Haçlı Kapı'dan çok daha boktan bir noktada.

— Bu anlayış değil mi içinizi çürüten!

— Yanılıyorsun. Bu bir anlayış sorunu değil, bir arkadaşlık sorunu. Belki inanmayacaksın ama, bu durumuna hepimiz üzülüyoruz. Ben de, Carlo da, Arrigo da, Valerio da... Sen bu yola düştünse, sana karşı gerekeni yapamadığımız içindir; demek istediğim sana yeterince ilgi gösteremedik.

— Çok saçma!

— Hiç saçma değil! Çocukluk çağımızda her konuda anlaşıyorduk, çünkü hepimiz az ya da çok aynı şeyi arzuluyorduk. Birimiz kin duysa hemen püskürüyordu; döğüşler bizi birbirimize daha çok yaklaştırıyordu. Sonra büyü-

dük, sırlarımıza inanmaya başladık. Fakat bu sırlar da bizim sırlarımız olduğundan, rahatlıkla birbirimizin gözünden okuyor, okudukça birbiribirimizi daha çok seviyorduk. Bir gün geldi, sen bizim gözlerimize bakmayı bıraktın; kendi sırrınla yalnız kaldın. Suç bizimdi. Çenene bir yumruk indirip, başını kaldırmalı ve kursağındakileri ortaya dökmeliydik.

Öğle sonrası saat birin bütün güneşi kilisenin ön cephesine vururken Santa Crace alanındayız. Dört köşe sıralanmış selviler ortalığa bir manastır sessizliği yayıyor. Kimsesizler Yurdu'nun ihtiyarları Poeta heykelinin dibinde güneşleniyorlar; kucaklarından, üstüne güvercinlerin atıldığı ekmek kırıntıları dökülen, kart orospularla sohbet ediyorlar. Matbaacılar ve mozayikçiler dizlerine kadar inen, uzun, kirli, kara önlükleriyle banklarda oturmuş, iş başı düdüğünün çalmasını bekliyor. Benci sokağının köşesinde, göigede, arabalar sıraya dizilmiş; atların burunları yulaf torbalarının içinde; alana bakan şarapçının arka masalarında yemeklerini yerken, atlarını gözlüyorlar arabacılar.

— O zaman, diye devam etti Giorgio, sırlarınla başbaşa kaldığını sanıyorum. Herhalde bir sigara içme arzusu seni bu işe başlattı. Paran olmadığından bu arzuyu bastırmak zorunda kaldın. Daha uzun boylu düşünemiyorum. Fakat her şeyin bir sigarayla başladığını sanırım: Sen sigara içmenin yollarını ararken, bir züppe gözlerinin önünde bir paket «Serraglio» açtı... Ve sen dayanamadın.

Gino'nun kurnazlık taslayan, alaylı bakışları bir anda değişti, bir kin ışığı ile alevlendi.

— Evet, dedi, dudaklarını büzerek. Tıpkı Maria'nın küçük şapkası gibi!

Bunu der demez, hemen kenara kaçtı. Fakat Giorgio hiç tepki göstermedi. Yumruğunu sıkıp, alnına vurmakla yetindi.

Bir su kabağı gibisin; bomboş, karşılığını verdi hüzünlü bir sesle.

O an görünüşü öylesine hüzünlü ve mertti ki!

— Gel buraya! diye ekledi.

Gino'nun kolunu tutup, sıktı. Fakat tıpkı bir inatçı çocuğa davranır gibi, sevgiyle.

— Oturalım şu banka.

Bir an sustu. Sonra yumşak ve uzlaşıcı bir sesle konuştu:

— Bak, dedi; yukarıda Tanrı var. Buranın kaderi hoşuna gitmiyorsa erkek gibi söyle. Bir zamanlar arkadaş olduğumuzu kabul edersin sanırım; Şu bankın üstünde az oynamadık. Valerio buna tanıktır. Birbirimize sevgi duyduğumuzu da inkâr edemezsin. Dinle, şimdi senden bir isteğim olacak. Eh diyelim gittin; Amerika'ya ya da bilmem ne boka, Haçlı Kapı'dan daha uzak yerlere gittin... Değil mi ki gidiyorsun, değil mi ki arkadaşımsın, bana Amerika'ya varınca gerçekleştirmeyi düşündüğün umutları söylemelisin. Tuttuğun bu yolun sonunda neyi başaracağını sanıyorsun?

Gino yeniden başını öne eğmiş, ellerini dizlerinin arasına almıştı. Belki Giorgio'nun sorusunda cevaplandıramadığı bir gerçek bulunduğunu biliyor, belki de bulanık vicdanı kurtuluşu düşlerde arıyordu. Derin bir düşünceye dalmış gibi susuyordu. Ağzından dökülecek ilk sözlerden medet umar gibi konuşmaya hazırlanıyordu. Fakat ruhu da öylesine lâçkalaşmıştı ki, Giorgio'nun kuşkusunu doğrular gibi bir cevap verdi:

— Ben de bilmiyorum. Bütün bildiğim, başkalarının gözünde benim bir serseri, seninse mert bir çocuk olduğun.

Sustu. Önce Giorgio'ya sonra bana baktı. Oyunda hile yapıp işi şakaya vurmaya çalışan insanların ikiyüzlü gülümsemesi belirdi dudaklarında. Fakat Giorgio sorusunda ayak diretiyordu; duru ve etkili bakışları; Gino'nun durmadan dönen, açan tedirgin gözlerini bırakmıyordu.

— Bırak başkalarını. Soruma karşılık ver. «Ben de bilmiyorum» demek çok kolay. Yardım etmemi ister misin?

— Hah!

— Ne demek hah! Buna karşılık bulabilseydin, yani ne yaptığını bilseydin, sorumluluğu yüklendiğine inanacaktım. Senden iğrenip, ne hali varsa görsün deyip yakanı bırakacaktım. Fakat bu yaptıklarının yalnız para için, çalışmamak için olduğunu bildiğimden seni rahat bırakmıyacağım. Yüzüme de aptal aptal bakma! Seninle kalmak

uğruna öğle yemeğinden vazgeçmenin bana zevk mi verd:ğini sanıyorsun?

— Her şeyi bir kenara bırakırsak, dedi bakışları anlaşılmaz bir kinle dolan ve yüzü sapsarı kesilen Gino, bu da ötekiler gibi bir iş değil mi?

Birden, Giorgio'nun koca eli Gino'nun yanağına indi. Sarılı kolumla rahat davranamadığımdan aralarına girene kadar Giorgio Gino'yu yakasından tutup kaldırdı, koca eliyle bir daha vurup, tekrar banka oturttu.

— Kalk ayağa leş herif! diye bağırdı.

Gino savunmaya davranmamasına rağmen, Giorgio tokat indirmeye devam etti.

Giorgio o an bile sakindi, ağırbaşlıydı. Her vuruşu, ellerinden çıkıp Gino'ya inen soğukkanlı bir suçlama, bir yergiydi sanki. Bir asker koştu, beni iterek döğüşenleri ayırdı. İhtiyarlar Poeta heykelinin dibinden kalktılar. Arabacılar şarapçının eşiğine çıktı. Geçenler toplandı.

— Hey Giorgio, dedi matbaacılarla mozayikçiler, artık aranızda da döğüşmeye mi başladınız?

— Sen de elini kaldıramaz mıydın hıyar? dedi bir çocuk mendiliyle burnunu silen Gino'ya.

Meraklıları Giorgio dağıttı.

— Pazar günü evleneceğimi unutma. Orada olmaya çalış! dedi Gino'ya ayrılmadan önce.

Evlerimize dönerken çaresiz boyun eğdi Giorgio:

— Onu kaybetmeye boyun eğmemiz gerekecek. Fakat biliyor musun, bir türlü kabul edemiyorum bunu!

PEPi ve Ulivo sokaklarının kaldırımları boyunca kadınlar, küçük iskemlelerine oturmuş kendi aralarında; ahır yamağı, arabacılarla; fırıncı kadın, dükkânının eşiğinden karşıdaki manavla; herkes şu son günlerde durmadan Giorgio'yla Maria'dan konuşuyordu.

Mahale'den de anlaşılacağı gibi aylardan nisandı. Sardunya saksıları pencereleri boğuyordu. Kutsal suyu getirecek rahibin onuruna, evlerde unutulmuş bir örümcek ağı var mı diye tavanlar gözden geçiriliyordu. Maria gelinliğini hazırlıyordu: Erkek giysisini andıran bir tayyörle, dar ve kısa bir etek. Bunu Lucianaının akşam yemeklerinden sonra hazırladığı nakışlı beyaz gömlekle giymeyi düşünüyordu.

Maria iki pazar üstü üste, şimdi günün büyük bir kısmını onlarda geçiren Luciana'yla terziye gitti. Oradan çıkıp öğle ayinine gittiler. Onları, kolkola Malcontenti sokağından inerlerken gördüm Olga peşlerinden seslendi ve koşarak yanlarına geldi.

Maria bir yıldır gerçekten çok değişti. Yüzü daha sakin, gözlerinin o eski kötü ifadesi yerini bir kadın uysallığına, sevdalı bir kadın uysallığına bıraktı. Saçlarını ensesinde topluyor; davranışları rahat. Artık bir kadın o;

vücudunun dolgunlaşan hatları gösterdiği neşeye ayak uyduramıyor. Ergenlik çağını dalgalandıran bu kısık ve sıcak seste, içten bir güç tarafından düzenlenip denetleniyormuş, gibi daha güvenli bir anlam var şimdi.

Bu yıl Maria için önemli bir yıldı. Günlerce, içgüdülerini sevmediği bir gerçeğe uydurmaya zorladı. Şimdi sarsılmaz bir dengeye kavuştu. Mantığından doğan bir irade gücüyle özgürlüğünü sınavdan geçirmek istedi. Yine eski toplumuna, özellikle kendisini büyük otelin bir yatağında uyurken bırakan adama yaklaştı. Dudaklarında yalan ve iğrenç bıyıklardan başka bir şey olmayan adi bir varlık duygusu uyandırdı adam Maria'da. Merkez kahvesinin likörü bile tatsızdı: Onu öksürtüyordu. Belki de her şeyi böyle görmeye kendini zorluyor, fakat eski arkadaşına çok bekletmeyeceğine söz verirken, gerçekte büyük kalbiyle Giorgio'yu düşüneceğini aklına getirmesi güvenlik duymasına yetiyor. Giorgio döner dönmez ona her şeyi itiraf ediyor. Kollarını boynuna dolayıp erkeğinin kokusunu içine çekiyor. Giorgio da aynı sevgiyle ona karşılık veriyor; onu okşuyor.

— Böyle yapman gerektiğine inanıyorsan, mesele yok. Fakat buna ihtiyaç duyman beni düşündürüyor.

— Bunu söylemeni bekliyordum ben de. Cesaretimi denemek istedim; yanlış davrandıysam bağışla beni.

O yıl tatlı ilişkiler, güzel sözler ve Giorgio'yla Maria için birbirlerini tanıma yılı oldu. «Ne istediğimizi, niçin istediğimizi bilmeliyiz» demişti Giorgio, o şubat akşamının ertesi günü. Anlatılmazı anlatmak ihtiyacı duyan gönlünü kaptırmış bütün mert yaratıklar gibi, onların sevdaları da, farkına bile varmadan karşılıklı sevgi içinde başdöndürücü bir hızla boy attı. Evde yanlız kaldıkları bir ekim pazarı kendiliğinden birleşiverdiler; her şey penceredeki sardunyanın titremesi, Arno'nun sessizce kabarması gibi doğal ve sıradan oldu.

Annesiyle küçük kardeşi kırdaki köylü akrabalarının yanına gitmek için Mahalle'deki evlerini boşalttıklarında, Giorgio şimdi nişanlısında kalıyor. «Salon» da Maria'nın yatağında yatıyor, Maria'ysa annesinin odasına taşındı. Yataklarını ayıran masanın üzerinden Arrigo'yla Giorgio geç saatlara kadar sohbet ediyorlar. Gamı dağılmış bir

yuvanın üzerinde duvar saatının tik-tak'ları duyuluyor. İki arkadaşın arasında bir sır var: Maria gebe. Fakat kötü kalpli insanların dedikodu yapabileceklerini düşünerek bunu kimseye açmıyorlar. Kızlarımızın gençlik çağını kapatan bir olay bu. Acı çektirirken zevk veren bir olay...

Carlo'yla yaptığım bir konuşmadan büyümüş olarak çıktım! Hiç bir zaman takınamıyacağımı sandığım kesin bir tavırla ona Marisa'yı sevdiğimi, mağara ve kendisi hakkında her şeyi öğrendiğimi söyledim.

— Sen, olanları benden daha iyi biliyorsun, diye ekledim. Fakat bütün bunları seni utandırmak için hatırlatmıyorum. Bu olay, yüreğime saplı bir iğne gibi. Gerçekten bunun hiç önemi yok, beni ilgilendirmediği kadar Marisa'yı de ilgilendirmez; seni de ilgilendirmemeli. Gene de seninle konuşmak gereği duyuyorum. Nedenini bilmiyorum; ama seninle konuşmak gereği duyuyorum. Amacım seni incitmek değil, inan bana.

Carlo beni dinliyordu. Başımı kaldırdığımda, gözlerinin yaşlarla dolduğunu gördüm; sarı, kedi gözlerinde ancak çocukluğunun seyrek anlarında rastladığım bir tatlılık vardı. Bana erken gelişmiş uyanıklığının doğurduğu olaylarla sürüklendiği acılarını anlattı. Carlo'yu kendine karşı acımasız gibi gösteren sözleri, bir kardeş sevgisiyle doluydu.

— Marisa temiz ruhlu bir kızdır, dedi sonunda; yanlış adımlarının suçlusu kendisi değildir; seni sevdiği de muhakkak. Eğer gerçekten aradığın kadının o olduğuna inanıyorsan, daha iyisini bulamazsın. Bazan bende, başımı döndüren bir kız duygusu uyandırdığı oldu. Böyle anlarda nasıl kötü biri olduğumu bilirsin. Fakat artık iyi yolda olduğumu sanıyorum. Bütün gücümle her türlü kötü alışkanlığa karşı direnmeye kararlıyım. Ve bugün arkadaşlarıma her zamankinden daha çok ihtiyacım var. Bunu Marisa'ya anlat.

Sonra devam etti:

— Giorgio sayesinde kendime biraz çekidüzen verebildim. Farkında mısın, bizi doğru yola sokan hep o? Olga'ya gözkulak olmamı da o tembihledi. Annemle artık ciddi bir konuşma yapabiliyorsam, Giorgio'nun uyarmala-

rıyla oluyor bu. Biliyor musun, annem artık Milano'ya yerleşiyor?

Bunu söylerken kızarmıştı. Sonra gülümseyerek sordu:

— Luciana'yı da unuttun hemen.

— Luciana hep aynı Luciana, diye karşılık verdim. Daha başlamadan, iki iyi arkadaştan, başka şey olmadığımızı anladık hemen.

Pepi sokağının ve Ulivo sokağının kadınları Giorgio ve Maria'dan konuşuyorlar.

— Şıllıktı, şıllık kalacak.

— Tanrı'ya şükür, annesi ölse de gözü arkada kalmayacak. Giorgio memurluğa başlıyalı beri bütün aile kızın artık ev hanımlığı yapmasını istiyor.

Fırıncı kadın manava sesleniyor:

— Belli ki küçük hanım gebe; böyle olmasaydı düğünü bu kadar aceleye getirmezlerdi.

— Evliler odayı alırlarsa, ihtiyar salonda Arrigo'yla yatmak zorunda kalacak.

Araba yıkayıcısı, ağzından bir lâf kaçıran arabacıya çıkışıyor:

— Zamazingo falan bitti artık.

Küçük Iskemlelere oturmuş, beceriksizce renkli şişe hasırları dokuyan kadınların ortasında bebeğini kucağında sallayan Argia konuşuyor:

— Ne yazık ki iki aile reisi de düğünü göremiyecek. Biri mezarda yatıyor, öteki su gibi suçsuz olmasına rağmen zindanlarda çürüyor... ne zaman çıkacağını da Tanrı bilir.

— Sus! Sus! Ağzına alma bunu! diye bağırıştı kadınlar hep bir ağızdan.

DÜĞÜN bir nisan gününe, ay sonunda bir pazara rastladı. Yılardan 1934'tü. Giorgio henüz yirmisinde yoktu, gelin ondokuzundaydı. Carlo damatla, bu satırları yazan ben de on sekiz yaşındaki Marisa'yla akrandık. Ve Luciana on yedisine henüz basmıştı. Nikâhta tanıklık edecektik. «Evleneceklerin reşit olmaması» yüzünden biz mahalle arkadaşları, Başpiskoposluğun ve bazı devlet dairelerinin eşiklerini epey aşındırdık. Giorgio'nun babasına, rıza gösterdiğini bildirir kâğıdı imzalatmaya uğraşırken önümüze yığınla zorluk çıkardılar. Kral vekilinin merdivenlerini birkaç kere tırmanmak gerekti.

Gelinin ilk tanığı, Luciana'yla birkaç ay arası olan Arrigo'ydu. Biliyorsunuz, üstüne türküler yakılan o eski savaşta, «Eğer bir çocuğun olursa benden; Trento'dur, Triyeste'dir» (Taş devrine kadar uzanan olaylar), babalar siperlerinden çıkıp izinli geldiklerinde, kalpleri bunun son kez olabileceği kaygusuyla bitkinleşmiş bu piyade erleri karılarına çılgın bir arzuyla sarılıyorlardı. Carlo'nun babası da bunlardan biriydi. Siperlere dönmeden önce, çok az tanıdığı bu iki yaşındaki çocuğu kollarına almış, sarı

küçük gözlerini belleğine sokmak için uzun uzun yüzüne bakmıştı.

«Annene hatırlat, eğer bu sefer de gebe kalırsa, küçük bir kız doğursun bize. Adını zavallı büyükannen gibi Olga koyun.»

Araba yıkayıcısı Egisto,ahırın patronunu, kendisinin de bir armağan vermesi gerektiğine ikna ettikten sonra evlilerin onuruna iki süslü araba hazırlamıştı. Arabalara tıkış tıkış oturmuştuk! Mahalle'nin sokaklarından geçenler bizi selâmlıyordu. Giorgio Gino'nun ödünç verdiği mavi takım elbiseyi giymişti. Mutlu ve sarışındı. Maria'ysa rahat davranışlarının altında, bugünü anmak için uzakta ve yalnız olmayı arzulatan coşkun bir mutluluğu saklamaya uğraşıyordu.

Arkadaşları olduğumuzdan, mutluluk diye adlandırdığımız bu yere birlikte ulaştığımız için sevinçliydik. Bütün geçmişimiz- çocukluğumuz, yeni yetmeliğimiz- kaygılarıyla, acılarıyla, mevsimsiz duygularıyla anılarımızda solmuştu. Dost bir pencereden alışık olmadığımız bir görüntüye bakar gibi, anılarımıza bilinçsizce fakat güvenle yaslanıyorduk.

Genç evlilerin ardından çiftleri şöyle kurmuştuk: Arrigo Luciana'yla, Marisa'yla ben, Carlo'yla Argia; Olga'ysa, Gino törene gelmediğinden, damadın otuz yaşlarında, uzun boylu, keskin bakışlı, sıcak kanlı bir atölye arkadaşının- Berto'nun- kolundaydı. Narin ve sarışın Olga, geniş etekli kabarık kollu ince kumaştan mavi tuvaletiyle - bir yaz elbisesi denilecek kadar inceydi - Berto'nun yanında yeni açmış bir çiçeği andırıyordu. Marisa, neşesiz yüzüyle saklamaya uğraştığı, gözümden hiç kaçmayan bir heyecanla için için titreyerek koluma tutunuyordu.

İçkiler, yeni evlilerin odasına verildi. Gelen armağanları yatağın üstüne yaymışlardı. Oda ve «salon» biribirlerine hal hatır soran arkadaşlarla doluydu; babamla büyükannem de aralarındaydı. İki anne elele tutuşmuş, mutfağın eşiğinde ayakta duruyorlardı. Sonunda arkadaşlar, bizbize kaldık. Berto da aramızdaydı.

Üstünde pastaların, kurabiyelerin ve iki şişe köpüklü şarabın durduğu masanın etrafına oturduk: Yeni evliler masanın başında tek bir sandalyede oturuyorlardı. Böylesi

onlarında hoşuna gidiyordu. Giorgio kollarını Maria'nın omuzlarına dolamıştı.

— Gino'ya bu yaptığını ödeteceğiz! dedi.

— Alçak Gino! diye bağırıştık.

Köpüklü şarabın mantarı fırladı. Mahalle düğünlerin eğlenceleri bunlardır (damat ertesi günü yine yüklerine dönecekti.): Küçük kurabiyeler, pastalar, köpüklü şarap. Ve kısa geçmişimizin artık sona eren ve şimdi bizi mutlu kılan acıları, gösterişsiz sevinçleri...

Kadehimi kaldırıp söze başladım:

— Bu mutlu günde, yeni evlilere, arkadaşları olarak ömürleri boyunca sonsuz mutluluklar dileriz.

Bütün söyleyebildiklerim bunlar oldu. Bu sözler hâlâ kulaklarımdadır; şimdi bile aklıma geldikçe, o an duyduğum sevinç ve sıkılganlığı duyarım.

Giorgio bizi sessizliğe davet edip konuştu:

— Evet arkadaşlarım, çok mutluyum. Fakat söylevin gereği yok. Çünkü benim de cevap vermem gerekir ki bu işi hiç beceremem.

Kadehlerimizi yeniden köpüklü şarapla doldurduk. İki anne, başlarını birbirlerinin omuzlarına dayayarak, hıçkırıklarla sarmaş dolaş oldular. Evliler ayağa kalktı; annelerini yatıştırmak için tatlı sözler söylediler.

Sonra Giorgio yine konuştu:

— Burada bizbize olduğumuza göre bir sırrı açığa vurmanın tam sırasıdır. Arrigo'yla Luciana nişanlandılar.

Ellerini çırparak ekledi:

— İşte ikisi de kızarıyor, fakat gerçek bu!

Luciana gülümsedi ve içgüdüsel bir davranışla sandalyesini geri çekti.

— Aman Tanrım! Düşeceğim! diyerek masaya tutundu. Artık bir taç şeklinde ördüğü kalın sırma saçlarının altında, renkli yanakları sevinçle parlıyordu. Ortaya çıkan küçük kulakları saydam denilecek kadar inceydi; uçlarında pembe iki küçük küpe parlıyordu. Maria yanına gelip Luciana'yı öptü, Olga'da mavi elbisesi içinde onu arkadan kucakladı. Sıra Marisa'ya gelince hıçkırarak ayağa kalktı, fakat Luciana ondan önce davranıp masanın etrafını koşarak döndü, sevgiyle arkadaşına sarıldı. Marisa beyaz dişlerini göstererek gülmeye başlamıştı çoktan.

— Hâlâ aptallık ediyorum! dedi. Oysa önce içimden ağlamak geliyordu.

Arrigo'nun annesi o an, hiç alışkın olmadığı bir sevinçle kendinden geçmiş gibiydi. Her soluyuşta kalbine saplanan acıyla, kızarmış gözleriyle Luciana'yı kucaklayıp, göğsüne bastırdı.

— Çok acele ettiniz çocuklar! dedi.

Ardından Luciana'ya sordu:

— Annen ne diyor bu işe?

Önce Arrigo'nun, sonra Luciana'nın ellerini sıktım; karşılıklı dileklerde bulunarak birbirimizin gözlerine baktık.

Birden, merdivenin başında Gino'nun bağırdığı duyuldu:

— Geliyorum! Geliyorum!

Hemen aynı anda, kapıyı yumruklamaya başladı. Bağırış çağırışlarla ve sevgi dolu çıkışmalarla karşılandı. Bir yarıştan çıkmış gibi soluk soluğa ve heyecanlıydı, terliyordu.

— Geç kaldım, biliyorum, dedi. Ömrümde bir defa olsun zamanında yetişemiyeceğim bir yere!

Masanın başına oturdu; genç evliler ona düğün pastaları sundular. Maria Gino'nun cebinden mendilini çıkartıp ona uzattı.

— Önce alnını sil, dedi. Söyleyeceğini sonra söylersin.

Gino biraz dinlendikten sonra, özür dilemeye çalıştı.

— Uzaktaydım. Tramvay da takılıp kaldı.

— Bu lâflarla kendini temize çıkartacağını mı umuyorsun? dedi Giorgio. Ne yani bu sabahlık her şeyi bir yana atamaz mıydın?

— Doğru söylüyorsun, ama bu gece evde yatmadım ki. Daha doğrusu, yattım da çok erken kalkmam gerekti. Yeniden yatarken beni uyandırmalarını tembihlemiştim, unutmuşlar.

Giorgio, arkadaşının ensesine hafif bir şaplak indirdi, sonra da bardağını köpüklü şarapla doldurdu.

— Bana bak, bütün bu martavalların bir nedeni olmalı. Şişenin dibine yetişmek için bu kadar telaş etmezsin sen, dilinin altında başka ne var, söyle bakalım!

— Yok bir şey, yalnız bir hediye getirdim!

Cebinden bir kol saatı çıkardı:

— Göster! Göster! diye bağırıştık Carlo'yla ben.

Gino, damadın onuruna kadehini kaldırmak için ona doğru döndü; fakat hareketi çok ani olmuştu; yanından geçen Maria'nın koluna çarpmasını önleyemedi. Köpüklü şarap Maria'nın elbisesine döküldü, gri tayyörünü ve Luciana'nın işlediği gömleğini ıslattı.

— Leke yapmaz! Hem de uğur getirir! diye bağırdı Marisa.

VE size evlerimizin nemle boyanmış, pembe kurutma kâğıdı kokan duvarları arasındaki iyilikten, bağlılıktan, sevgiden söz edince, ne diyeceksiniz bakalım? Başeğme ve umutlarla yıpranmış insanlarız. Çağlardır sürüp gelen suçların, yüzlerimiz Carmine'in duvarlarından bize bakan Massaccio'nun(*) resimlerine benzedikçe, bizim olan suçların günahını ödüyoruz. Ve gençliğimizin kanında, davranışlarımıza yansıyan, onları uyuşturan bir renk var; sözlerimiz, kendimizin bile karşılıksız bıraktığı bir imayla örtülü; duygularımız sıradan, ekmek gibi, tadının farkına varmadan susuzluğumuzu gideren bir kaynak suyu gibi ölümsüz. Şimdi yirmi yaşımıza basınca kendi kendimize, değil mi ki yaşıyoruz, yaşamamızın bir amacı olmalı, diyoruz. Sırlarımız da, her birimizin kendi benliğinde aradığı bu belirsiz amaçlar oluyor. Yine San Piero Barı'nın eşiğinde, ya da elimizde kartlar, yüzümüzde sevinçle masa başında hep beraberiz. Her birimiz vicdanıyla başbaşa, bilgisizlikle kenetlenmiş yumağını çözüyor. Uyumadan önce, gözlerimizi tavana dikerek geçen günü düşünüyoruz; iyi gitmeyen bir şey var; uyku gözlerimize çöktüğünde yüreğimizde huzur yok. Her geçen günle biribirimize daha çok yaklaşıyoruz.

(*) Tommaso Massaccio (1401 1429) Floransa'daki Carmine kilisesinde freskleri bulunan İtalyan ressamı.

Dünyamız- Giorgio'nun hakkı var- gittikçe San Piero Takıyla, Haçlı kapı arasında sınırlanıyor. Mahallenin ötesindeki sokakları, alanları kendimize yasaklamamızda, dışımızda olan, bize hayınlık eden bir şeyin varlığına karşı bilinçsizce bir savunma isteği var. Bize çağlardır hayınlık eden bir şey bu; babamızın babasından kalan anı, bir hastane yatağında, bir düşkünler yurdunda yoksul ölmüş ya da son vidasını sıkarken tezgâhına yığılıp kalmış bir varlığın anısı. Babalarımız bir işi bitiremeyen bu uyuşukluğun simgeleri. Annelerimiz omuzlarına yalın bir şal atar ve cumartesi sabahları para çantalarını açarken iç çekerler. Genç gövdelerimizi daha çok yaklaştırıyoruz birbirine. Kollarımızdan bir baraj yapıyoruz. Gece yarısına doğru sokak bizimdir. Şarkılar söyleriz. Bir otomobil geçerse zincir kopar, şarkı dağılır. Carlo, klâksonunu arka arkaya çalan sürücüyü küfür yağmuruna tutar. (Bir gün Haçlı Kapı'nın dışındaki dünyada, bir arabanın içinde kayboldu Gino.)

Yaşantımıza can vermiş kolay kolay anlatılmayacak iyilikten, bağlılıktan, sevgiden söz edince ne diyeceksiniz bakalım? Birbirimize yetmemiz, dünyayı birbirimizin yüzünde kurmamız gerektiğini anlamayı öğreniyoruz; yüzümüz... çözebildiğimiz tek şey, edinmek ve tanımak hakkı bize verilen tek nesne. Kalbimiz yoksul fakat tertemiz. Her heyecan, her davranış oraya işlenip yıllarca bütün canlılığıyla yaşıyor. Heykel olmayı yıllarca bekleyen bir kil'iz. Birkaç dokunuşla, kendi kendimize zavallı görünüşümüzü yaratmaya yetiyoruz.

O mart ayının bir akşamı Arrigo Luciana'nın elini avuçlarında biraz daha fazla tuttu. Sonra her zamanki gibi iyi akşamlar dilediler birbirlerine. O gece, ayla aydınlanan Mahalle'deki yoksul evlerine de, gülümseyerek uyudular. Ateşleri varmış gibi boğazları yanıyordu. Mutluydular. Mutluydu, bir an biribirine kenetlenmiş avuçları arasında kalan bu küçük dünya.

Bizi, beklemediğimiz bir hızla büyüten gene Giorgio oluyor. Sözleriyle ve örnek yaşantısıyla, bilinç tohumlarımızın kökleşmeye uğraştığı kuru toprağı suluyor.

Giorgio, Canto alle Rondini'de, Mahalle'mizin tam kalbinde doğdu. Daha çocuk yaşta evinin en üst katında yalnız kalıyordu; aramızda, her uyanışta göğü seyretmeyen yalnız Giorgio'dur. Evlerinin, damlardan daha yüksekte bir taraçası vardı; Cupola ve San Simone kilisesinin kulesi elle tutulacakmış gibi yakın görünürdü; çan sesi odalarında yankılanırdı.

Giorgio'nun babası duvarcıydı. Yaz akşamları, kolunda çeketiyle, ensesine düşürdüğü hasır şapkasıyla işten dönerdi. Sonuna kadar açtığı musluğun altına başını sokar, uzun süre suyun soğukluğuna bırakırdı. Üstünden sular damlaya damlaya, şarkı söyleyerek taraçaya çıkardı kurulanmaya. Sonra «Salon»da, masa başına otururdu. Giorgio sandalyenin üzerinden babasına doğru eğilerek o gün ne yaptığını anlatırdı. Göğe açık küçük balkondan, keskin kırlangıç çığlıkları ve çan sesleri gelirdi; evde güzel zencefil kokusu ve akşamın serinletici havası duyulurdu. Bu sırada anne mutfakta ya domates salatası hazırlıyor ya da mısır unu kızartıyordu. Giorgio, her akşam babasının gözetimi altında ders görürdü. Kendilerini birbirinde tanıyan babayla oğul arasında konuşma hava kararana kadar sürer giderdi.

Akşam yemeklerinden sonra ikisi taraçada otururlardı; baba durmadan anlatırdı. Günün küçük olaylarını yorumlayarak, olgunluk deneyini, dünya karşısındaki sessiz acısını oğluna aktarmaya uğraşırdı. Bu baba, esmer, ateşli siyah gözleri, dost bir sesi ve iki adaleli kolu olan, göğsü kıllı, kırk yaşlarında bir adamdı. Annesi sarışındı: Henüz çok küçük olan öteki çocuğunu beşikte sallarken ninniler söylerdi:

Ninni ha! ninni ha!
Küçüğüm uyudu...

Sokakların derinliğinden bir radyonun yankısı yükseliyordu. Karşı sırada ki damlardan ışıklar yansıyordu. Ve öteki taraçalardan göğün barışını bozmayan monoton sesler.

— Çalıştığım yapı bugün şu kadar santim yükseldi, diyordu baba oğluna.

— Bu sabah, Gino'nun kiraz payını almaya çalışan

Carlo'yu dövdüm. Yüzünde yumruğumun izi kaldı! diyordu oğul babaya...

Bir kış akşamı (ev soğuktu, rüzgâr taraçada ıslıklarla esiyordu) babayla oğul her zamanki gibi birbirlerine ülkelerin başkentlerini soruyorlardı.

— Irlanda'nın, diye soruyordu baba.

— Dublin! diye cevap veriyordu Giorgio.

Bu sırada sokak kapısı çalındı. İki kaba adam «Polis» dediler. Babasının bileklerine kelepçeleri geçirdiler. Soyguncular gibi yastıkları deşerek, çekmeceleri yerlere dökerek evin altını üstüne getirdiler. Babayı da beraberlerinde götürerek çekip gittiler.

Bu süre içinde ana, taşlaşmış gibi, kucağında bebeğiyle duvara yaslanıp kalmıştı. Baba Giorgio'ya, sonra karısını ve kollarındaki çocuğu öptü.

— Önemli bir şey yoktur sanırım, dedi karısına.

Ziyaretçiler gülümseyerek söze karıştılar:

— Bunu siz mi söylüyorsunuz?

Giorgio o zamanlar on dört yaşındaydı; gizli gizli Maria'yi sevmeye başlamıştı bile. Bir suçortaklığı muştular gibi babasının kolunu sıktı.

«O dondurucu kışta, her zamankinden daha soğuk olan ev yeniden sessizliğe gömüldüğünde, diye yıllar sonra anlattı Giorgio, annem bitkin bir halde kendini bir sandalyenin üzerine bıraktı.

«Ağlamıyordu. Kaderine boyun eğmiş gibi sakindi, ama yüzünde ve davranışlarında olağanüstü bir canlılık vardı. Artık babasız yaşamanız gerekecek, dedi bana. «Babana bir avukat tutabilmemiz için hemen bir iş bulup çalışmalısın,» Ayağa kalkmıştı, çocuğu beşiğe yatırıp taraçaya çıktı. Damın kiremitlerini yerinden oynattığını duyuyordum; birazdan elinde kitaplarla, babamın el yazısıyla tuttuğu notlarla, sayfalarla geri döndü.

«Artık büyüdün Giorgio. Babanın özgürlüğe kavuşacağı gün için oku, her şeyi öğren. Ve sus. Babana benzeyen bir insan bulana kadar sus. Onun da baban gibi bakışları, baban gibi elleri olacağını sanıyorum». Siz arkadaşlarımın karşısında, benim de sırrım buydu. Sonra aynı bakışları aynı elleri olan Berto'yu buldum».

ON YEDI

BİR ekim akşamı, Arno kıyısında sigara içerek dolaşıyorduk. Demir köprünün iskelesinde hava almaya ya da, elindeki uzun sırıkla bir adamın yön verdiği nehirde akıp giden kayıkların üzerinde eğlenmeye çıkmış insanların arasına karışmıştık. Kız arkadaşlarımız önümüzde yürüyorlardı; doğurmak üzere olan Maria'yı sevgiyle kuşatmışlardı. Maria'nın bir koluna Marisa, öteki koluna Luciana girmişti; Olga da, ayın mavileştirdiği sarı saçlarını arada bir sallayarak peşlerinden yürüyordu.

— Gino şimdi nerelerdedir kimbilir? dedi Arrigo.

— Dünyanın öteki ucunda... Talihli çocukmuş! diye cevaplandırdı Carlo, yerdeki karpuz kabuğuna bir tekme vurarak:

— Ona ancak bir noktaya kadar gıpta edilebilir, dedi Giorgio.

Açıkhava tiyatrosundan bir şarkıcının dokunaklı romansı duyuluyordu. Karpuz sergisinden boğuk bir ses yükseldi: «En ufağı kan kırmızı!» Dost gruplar, tanış aileler karşılaştıkça selamlaşıyorlardı. Kızlar tiyatronun önünde durup, bir hoparlörden yüseliyormuşcasına açık seçik duyulan şarkıyı dinlemeye koyuldular. Çocuklar ve de-

likanlılar duvarların üstüne tırmanıyor, oradan içeriye sarkıyorlardı.

Gözlerimizi kızlardan ayırmadan, nehrin korkuluğuna oturduk. Sigara içiyorduk.

— Gino kayboldu artık! dedi Giorgio. Fakat onu, bu yaptığından çok haber vermeden ortadan kaybolduğu için suçluyorum. Hiç bilmediği ve hak etmediği bir şeyi elde etmek istediği için yıkıma sürüklenecek kuşkusuz. Tıpkı bana, içinde telsiz aleti olan fakat açmak için elimde araç bulunmayan bir sandık armağan edilmesi gibi. Gino'nun sandığının içinde dünya var, öteki şehirler öteki tanıdıklar, yani tatlı hayat... Ama o, nereden başlayacağını bilmiyor; elinde araçları yok sizin anlayacağınız. Açmaya çalışırken elini kesecek kaldırıp duvara vuracak, sonunda sandığı açacak ama o zaman da telsizi parçaladığını görecek.

— Peki ama, dedi Arrigo, araçları bulamayacağını nereden biliyorsun?

— Canım, elbette bulmak için çok uğraşacak; akılsız bir çocuk değildir Gino; fakat olayların akışıyla er geç karanlık bir işe karışıp boyunun ölçüsünü alacaktır!

— Her şeye karamsarlıkla bakmanın gereği yok! dedi Carlo. Sandık ya da başka bir şey, dünyayı sonunda iyi bitme ihtimali de olan bir serüven gibi düşünebiliriz.

— Ama bunun için insanda hiç olmazsa kurnazlık olması gerekir, bu da Gino'da yoktur! karşılığını verdi Giorgio. insan, dolandırıcı ruhlu biri olmalıdır, oysa Gino'yu biraz azarladın mı süt dökmüş kediye döner. Daha önce çıkanları saydıktan sonra bir kâğıdı oynamak başka, kozu baştan doğru seçmek başka.

— Amerika'ya giden Sicilya'lıları göz önüne al, dedim. Onlar da serüvene atılmıyorlar mı?

— Sen dalga mı geçiyorsun? Onların hünerlerinden haberin yok anlaşılan! Doğduklarından beri soğan ekmekle karınlarını doyurmaya alışıktır onlar.

Bir an sustu. Bir sigara yaktıktan sonra yeniden söze devam etti:

— Gino'nun elinden hiç bir iş gelmez; kötü alışkanlıkları vardır sadece. Ona daha çok ne olup bittiğini bilmeden serüvene atıldığı için kızıyorum.

Sözlerinde bir gerçek payı olduğunu hissediyorduk. Kişiliklerimizin ve Gino'nun anısının ötesinde, gökte bir ışık gibi beliren bir şey bizi düşüncelerimizle yanlız bırakıyordu. Bir şimşek çakıyor... gökgürültüsü gecikiyor ve kararsızlık içinde kalıyoruz. Giorgio ve ben korkuluğa oturmuştuk. Carlo'yla Arrigo sırtlarını dayamışlardı korkuluğa.

— Sen bütün hayallerden arınmayı salık veriyorsun ama. Hiç bir umudumuz olmayacağına beynimize bir kurşun sıkalım daha iyi.

— Iyi söyledin: Umutlarımız da olmalı, yalnız düşlerimiz değil. Umudu olmayan mutsuz insandır. Fakat umutlar içimizdedir, onlar her gün besler, büyütür, üstüne bir «kırılır» etiketi yapıştırarak özenle sararız... Söyleyin bakalım, umutlar nasıl doğar?

— Kimbilir? dedi Carlo. Insan birden bir şey arzular...

— Bu bir düş olur! diye sözünü kesti Giorgio. Arzu hafif de olsa güçlü de olsa her zaman bir düştür. Çünkü umut içimizde yavaş yavaş doğar, bizi düşünmeye zorlar. Birinin susadığını kabul edelim. Düş ona her yerde su gösterir; bir çağlayan izlemini uyandıran duvarı yalamaktan çekinmez. Umutsa onu düşünmeye, bir seçme olduğunu bildiği yere doğru yönelmeye iter. Susuzluktan bitkinleşip düşse de çeşmenin yolundan ayrılmaz.

Son bir nefes çektikten sonra, dudaklarını yakan izmariti yere attı.

— Anlattığın su için doğru, dedi Carlo; ama bizim özel durumumuzu ele alalım. Ne umuyoruz? Daha iyi bir evimiz ailemiz olmasını... Umudunun sadece bir düş olduğunu kabul etsek de Gino'nun bizimkilerden çok daha değişik zevkleri tadacağı muhakkaktır. Ve bir gün kötü bir duruma düşse de, bizden daha mutsuz olmayacak, anlatacak bazı şeyleri olacaktır.

— Fakat... dedi Giorgio.

Carlo konuşturmadı:

— Biliyorum, dedi... Gino sapıkların arasına karıştı. Fakat zengin bir metresle gitseydi herhalde durum başka olacaktı!

Giorgio elini bacaklarının altına koydu, vücudunu öne

eğerek kendinden memnun olmayan bir adamın sesiyle karşılık verdi:

— Bu konuda anlaşalım; ben diyorum ki bir kadınla da kaçsaydı durum aynı olacaktı.

— Görenlerin anlattığına bakılırsa, diye söze karıştı Arrigo, yalnız gitmişe benzer.

Giorgio gülümseyerek omuzuna vurdu.

KONSERİN ilk bölümü bitmiş, kızlar yanımıza gelmişti. Dinleyiciler de yavaş yavaş alana boşalıyor, karpuz sergilerinin önünü dolduruyorlardı. Nehirde gemiden yalpalanmalardan korkan bir kadının çığlığı yükseldi. Neşeli erkek kahkahaları bu çığlığı izledi. Kızlar yanımıza, korkuluğa oturdular; doğacak çocuğun kundağını konuşuyorlardı. Marisa bize dönüp sordu gülerek.

— Ne oluyor? Yoksa Giorgio gene söylev mi çekiyor?

— Tam üstüne bastın! diye karşılık verdi Giorgio.

— Seni anladığımı sanıyorum, dedim Giorgio'ya; durum ne olursa olsun, kendini güçlü sanacağı için Gino'nun kötü yola düşmesinin kaçınılmaz olduğunu söylüyorsun. Fakat bütün bunları bir kenara bırakırsak, sevgili dostum... tehlikeyi göze alamıyanın hiç bir iş başaramıyacağını da kabullenmemiz gerekir!

Mavi gözleriyle bana bakmakla yetinen Giorgio ve öteki iki arkadaşım suskunluklarını bozmayınca konuşmaya devam ettim:

— Biraz önce sen göçmenlerden söz ediyordun; onların her türlü işi yapabildiklerini anlatıyordun. Bunların içinde de zengin olanların yanında, elinden her iş gelmesine rağmen yoksulluğa düşenler az mıdır?

— Peki, diye cevap verdi bana Giorgio, peki! (ve konuştukca, yine heyecanlanmaya, el kol hareketleri yap-

maya başlamıştı). Yalnız şunu bil ki, etraflarına iyice bakıp yol boyunca her köşede umut arayanların sonları hiç bir zaman kötü olmamıştır. Onlar ancak bulundukları yerde susuzluklarını giderecek tek bir damla su bulamayınca daha ileri gitmişlerdir. Benim de, bugün yarın çıkınımı hazırlayıp doğacak çocuğumu kucağıma alarak Maria'yı peşim sıra dünyanın öteki ucuna sürüklemeyeceğimi kimse ileri süremez. Fakat daha önce, burada en ufak bir umut, soluyacak tek bir delik kalmadığından büsbütün emin olmam gerek! Pepi sokağıyla dükkânının arasında biraz ışık buldukça burada yaşamaktan her zaman mutluluk duyacağım. Sonra burada sizler varsınız. Berto ve birkaç arkadaş daha var. Arkadaşlık benim için önemlidir. Yürürken içimizden biri takılıp sendelese, hemen yanındaki onu kolundan tutup dengesini bulmasına yardım eder. Benim kalbim size duyduğum sevgiyle dolu.

Açık mavi gözleri parlıyordu; bir gülümseme yüzünü aydınlatıyordu.

— Ne sersem şeysin! dedim

Çenesine dostça bir yumruk vurdum; içimden onu öpmek geliyordu. Sonra ekledim:

— Bence, insanın durumunu da düzeltmesi gerekir.

— Iyi, bunu burada yapmanı kim engelliyor? Burada olsun, Milano'da veya Napoli'de olsun, şartlar hep aynı değil mi? Yalnız Milano'ya yerleşmekle daha iyi bir yaşantıya kavuşacaklarını sanan Napoli'lileri düşün. Bir de bunun tersi var tabii! Bu iç göç, kendi şehirlerinde direnecek güçleri olmayan insanlar yüzünden ortaya çıkıyor. Gerçek zafer, yaşamayı kendi yuvasında başarmaktır! Dediğin gibi olsaydı, buraya dışarıdan gelenlerin iyi bir yaşantısı olması gerekirdi. Ne durumda oldukları ortada. Biz iş gücümüzü dışarıya, başkaları da bize yolluyor! Ben, herkesin kendi yuvasında, mahallesinde kalması, daha iyi olmaları için başkalarına yardım etmesi ve ötekilere daha çok yardım edebilmek için kendisinin de yükselmesi gerektiğine inanıyorum. Herkes yerinde, yani en iyi tanıdığı ortamda kalırsa, başarısı da o kadar kolay olur. Sözüm yanlış anlaşılmasın, insanın kendi kabuğuna kapanıp kalmasını savunmuyorum, fakat ötekileri iyi veya kötü diye yargılayabilmek için hiç olmazsa kendi kabuğumuzu ta-

nımalıyız. İnsanın dünyayı görmesi gerekir: Bu su götürmez. Ama bunu bir eğlence gibi görmeliyiz; çünkü insan yolculukta çok şey öğrenir. Zaten siz de biliyorsunuz ki, bir meslek öğrenmeseydim, şartların hiçte iyi olmamasına rağmen, yanlız arada bir kamyoncularla yolculuğa çıkmak, yeni şehirler görmek için taşıma şirketinde kalırdım.

Artık daha büyük bir rahatlıkla konuşuyorduk; her zamanki içtenliğimize yeniden kavuşmuştuk. Sözlerimizin ötesinde, somut bir iş yapabileceğimize inanıyorduk. Sanki bir korse, bir alçı bizi uzun zaman çıkmış, sonra bırakmış gibiydi. Bu yaz sonu akşamında soluduğumuz hava bambaşka, hareketlerimize, seslerimize kadar her şey daha özgür, daha içtendi. Şu son zamanlarda birlikte nasıl yaşadığımızı düşününce, bu yaşantının çocukluk çağlarının soluk bir anısı gibi bizden uzaklaştığını hissediyorduk. Giorgio'nun etkili sözleri uyuşmuş iradelerimizi zorluyordu. Nehrin korkuluğuna oturarak, sırtımızı dayıyarak uzun uzun konuşuyorduk; ve ruhlarımızda tasarılar, fedakârlıklar, mutluluklar çiçekleniyordu. Hatta Arno kıyılarını çeviren yüksek köşklerin hemen arkasındaki evlerimiz ve bütün Mahallemiz bile (en yakın tramvay durağı) karanlık merdivenlerimizi aydınlatan, gri duvarlarımızı neşelendiren, pencerelerimizi alımlı sardunyalarla süsleyen bir ışık yağmuru içinde görünüyordu bize. Sıcaklığını ve gücünü en kısa yoldan bize aktaran Giorgio şimdi de bizi kaygının ve kuşkunun içine itiyordu. Gözlerinde hep aynı mavilik vardı.

— Yalnız, diye devam etti sözüne, bu noktaya gelince başkalarının alınterimizi çalmamasına dikkat etmeliyiz! Zevkleri için küçük villâlar ve bize karşı olan yasalar yapmalarına meydan vermemeliyiz.

— Ih! dedi Carlo. Bu başka bir konu. Her zaman zenginler ve fakirler vardır. İçimizden hiç birinin mal mülk sahibi olmakta gözü yok. Tıpkı az önce dediğimiz gibi, asıl buna düş kurmak denir?

— Peki! dedi Giorgio korkuluktan atlarken.

Tartışmamız bittiğinde kızların bizi dinlemiş olduklarını farkettik.

— Babasının düşünceleri! diye fısıldadı Maria.

Marisa'nın bile yüzündeki gülümseme dondu.

PAZAR öğle sonraları, Giorgio'yla Maria'nın evinde toplanıyorduk. Masayı ve «salon»un küçük yataklarını kaldırıyor, gramafonu bir sandalyenin üstüne koyup dansediyorduk. Plâkları birbiri ardına koyan Maria'ydı. Şiş karnı, zayıflamış yüzü, kulaklarının üstüne kaldırılmış ve açık mavi bir kurdeleyle tutturulmuş saçları, yorgun ve donuk bakışları vardı. Bütün vücudu analığa hazırlanıyor, duyduğu acıdan mutlulanıyor gibiydi. Giorgio'nun kollarında bir tango yapmağa çalışıyor, dansın sonu gelmeden soluk soluğa kalıyordu. Bazan, mutfağa girip oyalanıyor, biraz sonra demirhindi salkımlarından yaptığı şerbetle geri dönüyordu; içinde küçük buz tanelerinin yüzdüğü bir sürahiden döküyordu soğuk şerbeti: Ellerimizde bardaklarla, sımsıcak ve memnun, pencere kenarlarına, sandalyelere, genç çiftin odasındaki yatağa oturup geç saatlara kadar konuşuyorduk. Gramafonda Luciana'nın sevdiği şarkı dönüyordu.

Binbir öpücükle konuşmalı en iyisi!
Ey altın muz satıcısı, güzel kız!

Arrigo'yla ben, bizimle stada futbol maçını seyretmeye gelen Marisa'yla biraz gecikiyorduk. Luciana her zamanki gibi mızmızlık ediyordu. Arrigo onu küçük kapı aralığına çekiyor, sonra memnun bir tavırla geri dönüyorlardı; gözlerinden öpüştükleri anlaşılıyordu.

Yerde, odanın duvarlarına sıralanmış, Luciana'nın yardımıyla Maria'nın hazırladığı şapkaların geçirildiği bir takım şekilsiz tahtalar vardı. Luciana artık mağazayı bırakmış, günün büyük bölümünü görümcesinde geçiriyordu. Maria'nın annesi pazarları hemen hemen hiç evde olmuyor, ya ait kata büyükanneme iniyor ya da Luciana'nın annesine öğle yemeğine gidiyordu.

Berto, şimdi yalnız Giorgio'nun değil hepimizin arkadaşıydı. Tartışmalı tasarılarımızın, duygusal anlaşmazlıklarımızın tarafsız ve güvenilir yargıcı olduğu kadar, serpilmekte olan çocukların ortasında kesin davranışları, rahat konuşması, olgun kişiliğiyle bir çekim merkeziydi de. Her konuyu mizahi bir havaya büründürmek için, anlatacak başından geçmiş bir olay buluyordu. Anlattığı şeyler, anlatış biçimi heyecanlı yüzü onu daha cana yakın yapıyordu. Giorgio'ya bir kardeş sevgisiyle bağlıydı; bu sevginin tecrübeli bir adamdan gelmesi, bağlılığı gözümüzde daha da anlamlandırıyordu. Berto Arno'nun öteki kıyısında oturuyordu. Yıllar, yıllar önce Jolanda adlı bir kızla nişanlandığını biliyorduk, fakat onu bizimle hiç tanıştırmadı. Daha sonra, sevdasının çoktan sönmüş olduğunu, ilişkisinin bir alışkanlık haline dönüştüğünü anladık; belki de genç kızın kendisine çok bağlı olması yüzünden aradaki bağları koparmaya cesaret edemiyordu. Bize Jolanda'nın bir fotoğrafını göstermişti: Koyu siyah, kıvırcık saçları, kalın dudakları, erken gelişmiş bir kadın yüzü vardı.

— Bir pazar getirip tanıştırsana bizimle, diyorduk.

— İlk fırsatta getiririm. Fakat pazarları yapacak o kadar çok işi oluyor ki çıkmaya fırsat bulamıyor! Karşılığını veriyordu hemen konuyu değiştirerek.

İyi yürekli Giorgio, «Bu senin suçun» diyerek ona çıkıştığında, Berto hep «Peki peki!» diyor, plâğı değiştirmek, bir kızı dansa kaldırmak bahanesiyle uzaklaşırken ekliyordu: «Bu konuyu yeterince konuştuk sanırım!»

Çocuğunu kaybettikten sonra Argia'da sık sık bize katılmaya başlamıştı. Meyhaneye gitmek için kendisini ihmal eden kocasından yakınıyordu. Sütten kesildikten sonra yeniden gençleşmiş, çiçeklenmiş gibiydi; olgun bir

meyveyi andırıyordu. Berto onunla dans etmekten hoşlanıyordu.

— İhtiyarlar da aramızda... diyordu.

Argia Berto'nun koluna girerken, sitem ediyordu:

— Hiç de ihtiyar değilim, Berto! Otuz yaş ihtiyar mı sayılır?

— Aman sevgiii arkadaşım, bu konuşmalarımızla Olga'yı inciteceğiz.

— Zavallı küçük! diyordu Argia

Ve dansını hızlandırarak kavalyesini ortaya sürüklüyordu. Berto'yla olan dostluğun ve onun Argia'ya karşı cesur tutumu kendimi bir vicdan sınavı yapmaya sürükledi. Mağara serüveninden bu yana iki yıl geçmişti. Marisa'yla nişanlanmıştım. Bizimkiler onu tanıyor ve ilişkimizi olumlu karşılıyorlardı. Büyükannem onun şeytansı yüzüne, eve getirdiği kadın sıcaklığına kapılmıştı. Çocuk neşesi ve çarpıcı güzelliği de babamın hoşuna gidiyordu.

— İyi bir seçim yaptığını sanıyorum Nano, demişti bana.

Önce Marisa'yı sevdiğimi sanmıştım. Rimembranza Parkı'ndaki gezimizden sonra sevdamız daha başlamadan bitmişti. Şafakta uyanmış, gözlerim açık, olanları düşünmüştüm. Kendimi hiç hazırlamadan, zamansız bir sorumluluk yüklendiğim duygusuna kapılıyordum: Vücudum, yanlış ve cezasını kendisinin çekeceği bir adımın kaygısını duyuyordu. Gene de güneşle pembeleşen pencerelerinden, gecenin gölgeleri odamı boşalttıkça Marisa bende suçsuz ve sevilecek bir kız izlenimi uyandırıyordu. Kuşkularımdan kurtulmak ve yersiz olduğuna kendimi inandırmak için Giorgio'yla Marisa'nın mutluluğunu gözümün önüne getiriyordum. Buna rağmen Marisa'nın bütün iyi kalpliliğini, olanca sevdasını açığa vurduğu bundan sonraki aylar içinde, arzu ve huzursuzluk arasında bocaladım.

Yanında memnunluk duyuyordum. Bana sarılıyor, dokunuşu beni tahrik ediyordu. Başım dönerek kolumu vücuduna doluyor, gömleğinin altına soktuğum elimle memesini sıkarak mutluluğumdan ona da pay veriyordum. Akşamları Mahalle'nin boş sokaklarında ve bulvarlarda dolaşıyorduk; araba tekerleklerinin delik deşik ettiği aralıktaki

evinin eşiğine kadar ona eşlik ediyordum. Ilkbahar gelince Affrico korusuna yollanıyor, köprünün altında, otların üzerine uzanıyorduk: Cırcır böceklerinin, ta yukarda yürüyen insanların sesleri bize ulaşıyordu.

Başımızın üstünden trenler geçiyordu; korkmuş gibi birbirimize daha sıkı sarılıyorduk. Fakat Mahalle'ye dönüşümde, içimde Marisa'ya karşı bir soğukluk uyanıyordu. Sadece zevk almak amacıyla yalancı bir görünüşe bürünüyormuş duygusuna kapılarak, hep sertçe davranıyordum ona. Bundan memnunluk duyduğum kadar utanıyordum da.

Önceleri, her şeye rağmen kafamdan silemediğim geçmişin istemeden tanığı olan Carlo yüzünden tedirginlik duyduğumu sandım. Carlo'yla hesaplaştıktan ve Marisa'yı kesin olarak arkadaşlarımın arasına sokup bizimkilerle tanıştırdıktan sonra, onu sevdiğime inanmıştım. Ben askerden döndükten sonra evlenecektik. Artık evlerine de girip çıkıyordum. Annesi beni, bir annenin artık büyümüş oğluna duyabileceği bir tedirginlik, kaygı ve ciddiyetle karşılamıştı.

İki yıl akıp gitmişti. Şimdi Marisa'nın pencerelerini vuran bendim: Kalkıyor, ayakların ucuna basarak kapıyı açıyor ve beni genç kız yatağına alıyordu; arzu dolu diriliğimizi ağızlarımızı biribirine kenetleyerek boğuyorduk. Fakat kötüye kullandığımız bu içli dışlılık beni Marisa'ya bağlayacağı yerde yavaş yavaş ondan uzaklaştırıyordu.

Her şey alışkanlığa dönüşüyordu. Marisa yine iyi ve uysaldı: Fakat sevgimi üstüne kurduğumu sandığım bir şey ortadan kayboluyordu; benden saklıyacağı hiç bir şeyi kalmamıştı. Onu, vücudunu ve ruhunu bana dizginsizce sunduğu için sevdiğimi şimdi anlıyordum. Bana karşı gizliliğini tükettiğinde, aynı şeyleri tekrarlamak beni sıktı. Ben ona hiç bir şey vermemiştim; karşılıklı ödenmesi gereken bu sevişmelerde kaybolan hiç bir şey yoktu bende. Sevdamı, arzularımın canlandığı anlarda duyduğum bir ihtiyaç gibi görecek hale gelmişim. Işte yeniden arzularımla vicdanımın arasında bocalıyordum. Şimdiden askerliğim sırasında ondan nasıl ayrılacağımı düşünüyordum. Ona yazacağım mektubu tasarlamaya başlamıştım bile.

GÜNDÜZLERİ, Olga sık sık aklıma geliyordu. Akşamları ise Marisa'yı evinde bıraktıktan sonra, kolonya kokusu burnumda, şuh kahkahasının yankısı hâlâ kulaklarımda dururken, Olga'nın penceresinin önünden geçebilmek için Borgo Allegri ve Ulivo sokakları arasındaki adayı dolaşıyor, yolumu uzatıyordum. Carlo'yu çağırmak için ıslık çalıyor, fakat pencereye ağabeysinin yerine Olga çıktığında memnun oluyordum.

— Carlo gelmedi daha, diyordu bana. Ama çok gecikmez, istersen gel yukarıda bekle.

Daveti kabul ediyordum. Vucudunu sıkı sıkı saran ve boyundan asılı renkli bir önlük giymiş, mutfakta uğraşır buluyordum, onu çoğunlukla: Kolları, elleri ince ve beyazdı. Sarı saçları bir perçem olup alnına düşüyordu. Çok hoşuma giden sevimli bir baş sallayışla saçlarını geriye atıyordu. Ve yaptığıyla ilgilenir görünerek peşinden mutfağa gidiyordum; tencerenin kapağını kaldırıp neşeyle bağırıyordum:

— Sen tam bir ev kadınısın inan bana!

— Çekil önümden, işimi yapayım! karşılığını veriyordu, elindeki kaşıkla beni tehdit ederek, ayaklarını yere vurarak.

Oysa gülen yüzü bağışladığını söylüyordu.

— Bizimle yemeğe kalıyor musun?

— Elbette, körpe güzel! Ne diye çıktığımı sanıyorsun buraya?

Yeni bastığı on beş yaşına göre, iri ve dolgun görünüşlüydü. Pudrayla mı, yoksa yeni yetmeliğin altın ve gümüş tozuyla mı kaplı olduğu anlaşılmayan duru bir yüzü vardı. Yuvalarına batmış çelik grisi gözleri bakışlarına çocuksu bir kızgınlık veriyordu. Sık ve küçük dişlerini ortaya çıkaran doğuştan kırmızı dudaklarının üstündeki burnu küçük ve biçimliydi. Elmacık kemiklerinde öksüz bir çocuğun hüznü vardı. Bütün davranışlarında ve tutumlarında suçsuz ve güzeldi. Sözleri, en yıpranmışları, en çok kullanılanları bile onun ağzında bir arılık kazanıyordu. Onu sevip sevmediğimi henüz bilmiyordum. Varlığının bana verdiği rahatlık duygusu için yanımda olmasından mutluluk duyuyordum; Olga'yla konuşurken bütün tasalarım dağılıyordu: Akşamları bulvarlara inen sisler içinde Marisa kayboluyordu. Olga'nın görünüşünde tanımlanmaz bir tazelik, yoğun bir tatlılık vardı.

Annesi kendine yeni bir hayat kurmak için... (belki de biraz para biriktirmek için) başka bir şehre gittiğinden, Olga evin hanımı olmuştu. Carlo annesinin odasına taşınmış, Olga gene «salon»da, bir tiyatro perdesi gibi açılan örtüyle ayrılmış bir bölmede, küçük bir yatakta yatıyordu. Bir şekerleme fabrikasında iş bulmuştu, küçük çikolataları parlak kâğıtlara sararak günde beş liret kazanıyordu. Oysa bıçkı atölyesinde Carlo'nun gündeliği bir işçininkine ulaşmıştı bile.

Evleri düzenli ve temizdi. Pencerelerde beyaz perdeler, masada işli küçük bir örtü. Öğleden sonra eve dönünce, Olga akşam yemeğini hazırlıyor, sonra ya kızartma yapıyor, ya da ertesi günkü kahvaltı için ağabeysinin ve kendisinin ekmeklerine koyacakları katığı satın almaya çıkıyordu. Gelirleri ikisine de yetiyordu. Carlo kimi zaman kendi hesabına da iş yapıyordu: Bir dolap, bir sandalye onarımı; cebinde sigarası, bilârdo ve sinema için parası hiç eksik olmazdı. İstememelerine rağmen anneleri de arada bir para yolluyordu onlara. Olga bunu bir kenara ayırıyordu.

Olga annesi hakkında hiç bir zaman yargıda bulun-

mazdı; onu annesine bağlayan sevgi en ufak aşağılamaya izin vermezdi. Ona sevgi dolu mektuplar yazıyor, günlerinin nasıl geçtiğini, Mahalle'deki ufak yenilikleri ev işlerinin zorluklarını anlatıyor, kendisinden uyarılarda bulunmasını öğütler vermesini istiyordu. Annesi de kızına iyi haberlerini yolluyor, yerleştiği Milano hakkında bilgiler veriyor, evini anlatıyor, mektubunu Tanrının çocuklarını koruması dileğiyle bitiriyordu. Konsolun üzerinde, altın renkli bir çerçeve içinde, annesinin yüzü makyajlı, ateşli pozda bir resmi duruyordu. Bunun hemen üstünde, ölen kocasının asker üniformasıyla çektirdiği bir fotoğraf asılıydı duvara.

Benim için Marisa'nın erkeklik suçumu sürdüren cansıkıcı bir günah olmasına karşılık, Olga huzurumun ve açıklanmayan sırrımın simgesiydi... Vücudumu mevsimsiz ve gittikçe artan duygularla yakan Marisa'yla sürdürdüğüm bu içli dışlılık çok erken çarpmıştı beni. Dertlerini dinlemek canımı sıkıyor, neşeli gülüşleri bile kalbimi hınçla dolduruyor, artık ona edepsiz bir çapkın gibi gözle görülür bir yapmacıklıkla gidiyordum. Fakat Marisa'ya sahip olmak benim için günlük bir ihtiyaç haline gelmişti; isteklerim doyurulmazsa, yatakta saatlar boyu uyuyamadan dönüp duruyordum. İsteklerimi bastıramadığım bir akşam, eve erken dönmek zorunda kalırsam, sıkıntım iyice artıyordu. Arzuya karşı umutsuzca direniyor, yenemiyordum; haftalığımdan biriktirebildiklerimi cebime koyup Rosa sokağındaki evin eşiğine adımımı atıyordum; oradan, beni daha çok tahrik eden bir kokuya bulanmış ve birleşmenin çabukluğundan düş kırıklığına uğramış bir halde çıkıyordum.

Oysa Olga'nın yanında bütün bunlar kayboluyordu. Mutfak ve salon arasında, onunla konuşurken aklıma bu zülüm geceleri geldikçe, ne düşündüğümü anlayacakmış gibi korkarak, kızararak yutkunuyordum. İlişkilerimiz her türlü imadan arınmıştı. Yalnız bir akşam, ona şu soruyu sormaktan kendimi alamadım:

— Artık büyüdün ve bir çiçek gibi güzelsin; eğer bir çocuk sana tutulursa karşılığın ne olurdu?

Sesi mutfaktan yükseldi:

— Eğer onu seviyorsam evet derim.

— Şimdiye kadar hiç başına geldi mi?

— Şimdiye kadar, hayır.

— Senin için söylemiyorum... Kimse senden hoşlandığını söylemedi mi?

Fırının ateşiyle kızarmış yüzüyle, mutfağın eşiğinde göründü; ellerini önlüğüne kuruluyordu.

— Niçin? Sevilecek kadar güzel değil miyim?

Ve, koluyla alnına düşen kâküllerini geriye attı. Güzel sarı saçları...

— Haspa, elbette sevilirsin!

— Ah! dedi. Ben de şey sanmıştım... ve muzip bir gülümsemeyle bana baktı.

Masadan kalkıp mutfağa, yanına gittim. Omuzları sarsılarak, tencerede patlayarak kaynayan mısır ununu karıştırıyordu.

— Haydi, söylesene... dedim.

— Git başımdan meraklı çocuk!

— Söylemezsen gitmem.

— Eh... eğlenmek için bir kaç çocuk buldum tabiî.

— Sen onlara karşı hiç bir şey duymadın mı?

— Hayır! Karşılığını verdi bir çeşit hınçla. Mısır ununun dibi tutarsa benden çekeceğin var!

Biraz sonra Carlo gelince muzipçe takıldı:

— Valerio'nun buraya mısır yemek için çıktığını sanma. Bize geliyorsa, bana kur yapmak için geliyor.

Elimde olmadan kızardım; ama hemen işi şakaya vurarak durumu kurtardım:

— Kuşkusuz bunun için geliyorum. Sen niye geliyorum sanıyordun ya?

LUCIANA'NIN düğüne, Maria'nın da doğuma hazırlandığı şu son aylarda, Olga'nın kuşkusu başlıca düşüncem olmuştu. Kalbinde herhangi bir hastalığı olmadığı anlaşılan Arrigo, Luciana'yla ilkbaharda evlenmeye karar vermişti; şimdi tam bir fırın işçisi olmuş, hepimizden çok kazanıyordu; birbirini seven nişanlıların evlenmeyi ertelemeleri için hiç bir engel kalmamıştı.

Ekimde bir öğleden sonrası, -Giorgio'nun bize o, kuşkulu umudunu anlattığından bir hafta kadar sonraydı sanıyorum- her günkü gibi, mağaza çıkışı Marisa'yı almaya gitmiştim. Bir süreden beri bana kızgın gibiydi: Bunu sözlerinden olduğu kadar, okşayışlarıma bazan kaçamak yollu, bazan açıkça karşı koymasından, beni eskiden olduğu gibi evine almamak için uydurduğu yalanlardan anlıyordum.

Olay beklenmedik bir biçimde patlak verdi; bahane, Ghibellina sokağını kolkola geçerken üstümüze son hızla gelen bir otomobil oldu. Birbirimizi korumak için, bir an duraklayıp yolun ortasında kalakaldık: Araba burnumuzun dibinden sıyırırcasına geçti. Neredeyse yuvarlanacaktık. Bizi tehlikeye sürükleyen şaşkınlık anı için birbirimizi suçladık. Bir ara lyice kızdım.

— Hep bana yapışık halinle artık canımı sıkıyorsun! dedim.

Gono yanyana, ama iki yabancı, iki düşman gibi yolumuza devam ettik.

— Benden ayrılmak için bahane arıyorsan açıkça söyle, karşlığını verdi bir kaç adım sonra. Davranışlarının yapmacıklığını şimdi anlıyorum. Beni sevmiyorsun artık. Belki de hiç sevmedin.

— Şimdi de söylev çekmeye kalkma, diye bağırdım öfkeyle.

Kolumdan tutarak beni durdurdu. Bakışlarında ve sesinde kesin bir anlam vardı.

— Hayır Valerlo, dedi. Bu iş burada bitmeli artık. Seni suçlayamam; çünkü ben senin peşinden geldim. Beni gerçekten sevdiğine inanacağım bir tek söz söylemedin bana. Ta o akşamdan bugüne kadar ilişkimiz yapmacık davranışlarla sürdü. Belki de, acıdığın için beni seçtin, bilmiyorum ama böylesi benim için utanç verici olur. Hiç değilse bir kadına sahip olma arzusuyla davranmış olmanı isterim, hiç olmazsa benim de kadınlık gururum çiğnenmez...

Sinirlerim iyice gevşemişti. Bu anın sıkıntısızca gelip çatmasına seviniyordum; bir daha böylesine sıkıcı bir sorumluluğu yüklenmek niyetinde de değildim.

— Söylediklerine kendin de inanmıyorsun! dedim.

— Seni çok iyi anlıyorum! Gece gündüz yanyana geçirdiğimiz koskoca iki yıldan sonra bile, kalkmış hiç bir şeyin farkında olmamamı istiyorsun. Oysa, bu iki yılda uzun bir ömür geçirmiş gibi olgunlaştık. Seni, beraber olmaya zorlamak istediğimi sanıyorsun. Bu, seni sevmekle nasıl büyük bir yanlışlığa düştüğümü gösterir. Ben de bir süre, Giorgio'yla Maria ve onların izinden yürüyen Arrigo'yla Luciana gibi evlenebileceğimizi düşündüm. Fakat senin ısrarla benden ayrılmak için bahaneler aradığını görünce bu hayalimin yıkılacağını anladım, çok geçmeden. Bu durumu umutsuzlukla sürdürüyordum; çıkar yolumuz yoktu. Hatta ilişkimizi sürdürmekten acı bir zevk duyuyordum...

Yaralı ama acıyan sesi ve duru içtenliği beni iyice şaşırtmıştı. Farkına bile varmadan Marisa'nın benden bütünlük koptuğunu anlıyordum. Onuru kırılmış bir delikanlı gibi yakışıksız ve çocukça bir tepkide bulundum. Ayrılma

isteğinin benden değil de ondan gelmesi, beni utanca boğuyordu. Alaylı ve şımarık bir edayla:

— Böyle davranmakla sonunu çabuklaştırmaktan başka bir şey yapmıyorsun, karşılığını verdim.

— İşte! dedi. Şimdi içtensin. Oysa ben sana karşı, yalnız şimdi değil her zaman içtendim. Şimdi de, hiç bulamayacağımı sandığım şeyi yeniden ele geçirdiğimi sana söylemeliyim: Kendime güven duygusunu. Beni gerçekten sevip anlasaydın kolaylıkla farkına varabileceğin bir takım değişiklikler oldu şu son zamanlarda. Hatta, gerçekten sevseydin sana beni bağışlatacak kadar köklü değişiklikler.

— Neymiş onlar? diye sordum.

İçgüdüsel bir davranışla, hiç mantığıma başvurmadan, elini sıktım. Acıdan iki büklüm oldu.

— Bırak beni, diye inledi. Yürümeye devam edelim. Bağırma hem, herkes bize bakıyor!

Öylesine kendinden emin ve kararlıydı ki onu tanımakta güçlük çekiyordum. Ciddiyetinin sertleştirdiği öfkeli yüzü bana çirkin göründü. Memelerinin ortasından göbeğine kadar inen büzgülerle beline oturmuş, beyaz kumlu gök mavisi kumaştan hafif bir elbise vardı üzerinde. Vücudu bile iğrenç görünüyordu bana: Ona sahip oluşumu bir çeşit pışmanlıkla andım.

— Bir başka adamın olup olmaması senin için önemli değildi, diye başladı söze. Fakat değil mi ki ayrılıyoruz, seni bir kere olsun karşımda içtenlikle görmek isterim. Senden büyük bir yardım isteyebilirim; sözünün eri olacağına söz vermelisin.

Şimdi Marisa, her günkü tatlılığından başka bir tatlılıkla benimle konuşuyordu. Sanki ceza korkusuyla uysal olmaya zorlanan bir çocuk vardı karşısında. Yine de, anlaşılmaz bir kaygı seziliyordu sesinde. Arzumla uyuştuğu için de ondan ayrılma düşüncesine kendimi alıştırmaya başlamıştım bile. İlk anların gurur yarası tepkilerinin ardından, sözlerini bana hemen kabul edilmesi gereken bir ayrılık daveti gibi gösteren bir sinir gevşemesi geliyordu.

— O halde, dedim, her istediğini yapmaya söz veriyorum... Görüyorsun ya, artık üzülmüyorum bile. Yalnız, senin dediğin gibi, hiç olmazsa aramızda geçenleri kurtar-

malıyız. Seni sevdim. Fakat şimdi, aynı şeyi söyleyebileceğime emin değilim. Kendimi anlıyabilmem için benimle hep böyle konuşmalısın. Düşün bir kere, bu otomobil geçmeseydi beraberliğimizi daha ne kadar sürdürebilirdik!

Ghibellina sokağında, Cezaevi'nin duvarları dibinden yürüyorduk: Görevli memurlar bizi kaldırımdan indirdiler. Marisa yine kolumdaydı, fakat gövdesi gövdemden uzaktı. Bulvarın yeşil çınarları önümüzde açılıyordu.

— Ne olursa olsun, bu akşam konuşacaktım seninle. Yalnız iki düşman gibi ayrılmayalım, yardımına muhtacım.

Kolumun üstüne koyduğu eline dokundum.

— Sen garip bir kızsın, dedim. Seni anlamadığım için, belki acı çektirmiş, yaralamış olabilirim. Sana kötülük yaptıysam kendimi hiç bir zaman bağışlamam!

— Bana kötülük yapmadın Valerio. Yanımda olduğun şu son iki yıl içinde kendimi daha iyi anladım. Belki bir gün sen de her şeyi anlarsın. Fakat, yalnız kalmayacağım aklına gelmesin. Kendim hakkında verdiğim yargılar doğruysa, seni de hiç sevmemiş olmam gerekir.

— Neymiş onlar? diye sordum bir ikinci kere.

— Şimdilik bunları sana söyleyemem.

Bu yaz akşamı, üstümüzdeki gök maviydi; Cezaevi'nin duvarları pembe bir ışıkla yıkanıyordu. Yanımızdan geçen bir tramvay bizi, birbirimize sarılarak duvara yapışmak zorunda bıraktı; kolonya kokusu genzimi yaktı, fakat beni heyecanlandırmıyordu artık. Bulvarda, eşyalarını omuzuna asmış, hünerli köpek cambazıyla karşılaştık; küçük köpekleri, neşeli havlamalarla ve bacaklarını telâşla oynatarak peşinden gidiyorlardı.

— Bu akşam, dedim, gerçekten önemli şeyler oldu; bütün yaşantımıza yön verebilir.

— Ben de, senin ne yapmak niyetinde olduğunu öğrenmek istiyorum.

— Ağzımı açsam, neler söyleyeceğimi daha önceden biliyorsun gibime geliyor. Fakat gene de rahatım. Yanlış anlama: Eğer evlenseydik nasıl bir çıkmaza gireceğimizi düşünüyordum.

Bir an durup gülmeye çalıştı. Gülemedi. Sesinde saklı bir acılık vardı, oysa yüzü sakindi.

— Evlenemiyeceğimizi daha baştan anlamıştım ben,

dedi. Bundan öylesine emindim ki, bir keresinde gebe kalmaktan kuşkulanınca önlemek için elimden geleni yaptım. Bunu belki de sana anlatmamam gerekirdi.

Ürperdim; kalbim hızla çarpıyordu. Söyleyecek bir tek söz bulamıyordum. Neden sonra karşılık verebildim:

— Bu her şeyi değiştirebilirdi.

— Değiştirebilirdi; ama bir yanlışlığı başka bir yanlışlıkla düzeltmek istemedim. Sonradan yanıldığımı anladım hem.

Gene kararlı ve kendinden emindi. Ayrılma arzusunun ne kadar güçlü olduğunu, bu itirafının bende bir yumşama yarattığını görür görmez sesini sertleştirmesinden anladım.

— Artık bu işe olmuş bitmiş gözüyle bak: Hiç önemi yok. Bir yıl sonra asker olacaksın, göreceksin dünya anlayışın nasıl değişecek. Gönül işlerine gelince, herhalde şimdiden bir genç kız kestirmişsindir gözüne.

Beccaria alanında Mahalle'mizin alışılagelmiş akşam canlılığı vardı. Karpuz sergisinin önünde, gazete satıcılarının etrafında, Greta Garbo'nun afişlerdeki resminin üzerinde BÜYÜK BAŞARI yazısı okunan Alhambra sinemasının girişinde insanlar toplanmıştı. Bisikletlilerin, tramvayların, eller cepte dolaşan tasasızların ya da bir amaç peşindeki kaygılı insanların üstünde hafif bir rüzgâr esiyordu. Alanda bir yarım daire meydana getiren dört evin pencereleri son güneş ışıklarıyla parlıyordu. Dost sesler, dost gürültüler çınarların yeşiliyle ufka kadar uzanan bu canlı akışı tamamlıyordu.

— Başkalarına, anlaşarak ve birbirimizi kırmadan ayrıldığımızı söyleriz, dedi Marisa. Aslında doğrusu da bu ya.

— Elbette, diye cevap verdim. Peki, Carlo'ya ne diyeceğiz?

Bu soru ikimizi de sıktı. Sustuk. Sonunda konuşan Marisa oldu;

— Ben onunla konuşurum. Sen bana bırak.

Rahat tutumuyla tedirginliğimi dağıtmayı başarmıştı.

— Bana son olarak, bu akşam da eşlik etmek istemez misin? diye sordu.

Aretina sokağına saptık. Giotto sokağının köşesindeki büfede ona şerbet ısmarladım. Her şeyin bu kadar ko-

laylıkla ve çabuklukla çözümlenmesi bana imkânsız görünüyordu. Gönül rahatlığım coşturucuydu. Olga'yı, şimdiden, avuç içinde itinayla saklanacak el değmemiş bir eşya gibi düşünmeye başlamıştım bile.

Madonnone'ye varmıştık. Duvar oyuğunun içindeki kutsal resmin altında bir lâmba yanıyor, fakat yaz akşamının aydınlığında küçük alevi görülmüyordu bile. Marisa'nın oturduğu Moriani çıkmazının köşesine kadar yolumuza devam ettik; orada, birbirimize elveda demek için durduk. Marisa başını öne eğmişti. Eli elimde, sevgi dolu ama biraz soğuk bir sesle fısıldadı:

— Bir kadından nasıl vazgeçebileceksin bakalım?

Ve kızardı.

— Göreceğiz! dedim, ben de kızararak.

Bir daha hiç karşılaşmıyacakmışız gibi, birbirimize elveda deyip ayrıldık. Biraz hüzünlü, ama acısız.

EYLÜL 1935. Yirmi yaşma basan Giorgio ve Carlo'nun askere gitmeleri gerekiyor, ama Carlo bir savaş yetimi olduğundan askerlikten bağışık tutulmuştu. Giorgio ekimde sevkedilecekti.

Gino'nun da askerlik çağı gelmişti, fakat o Mahalle'den bile dışarı çıkmadan, dostları sayesinde bu işi bir yıl geri bırakmayı başarmıştı: Gelecek yıl gene yanyana olacağımızı umuyordum.

Komodinin bir gözünde, parça parça biriktirilen çocuğun giyecekleri artık hazırdı. Bütün yaz Olga'yla Luciana, Maria ve öteki kadınlarla birlikte durmadan örgü ördüler. Marisa da mağazasından indirimle aldığı bir bebek örtüsüyle hazırlıklara katıldı.

Giorgio bir gün, Gino'nun düğün armağanı olarak verdiği saatı rehin ederek aldığı bir beşikle eve geldi. Hasırdan dokunmuş, açık mavi ve sallanan sepeti güllerle süslenmiş bu beşik, elinde değerli bir eşyayı andırıyordu.

Gece olunca herkes evinin eşiğine çıkıyordu. Kadınlar bodur iskemlelerinde oturmuş, şişelere hasır örerken savaştan konuşuyorlardı. (Tanrı bizi korusun; diyorlardı) Gazetelerin attıkları koskoca manşetler ince dudaklarımızda küçük bir hayvan çığlığı oluyordu: «Ual - Ual». Geç vakitlere doğru, kendi seslerinden heyecanlanan çocuklar

bir araya gelip haykırıyorlardı: «Alçak Negüs!(*) Yaşasın savaş!». Kahvenin eşiğinde oyun arkadaşlarından ayrılan bazı adamlar bağırmak için onlara katılıyorlardı: «Habeşistan Italya'nındır!» Sokağımızda, duvarlar bizi toplantılara çağıran kırmızı afişlerle kaplıydı ve bütün Mahalle'de yalnız «Yaşasın!» ve «Ölüm» yazıları göze çarpıyordu. Fakat kalabalık geçip sesler sönünce, sokaklarımızda ve alanlarımızda yazın boğucu sıcaklığından, ahırların kokusundan, hasır örüp «Tanrım!» diye iç çeken kadınlardan başka kimse kalmıyordu. Adamlar durgun ve uyuşuktu; dışardakilerle yaygaraya hazır oldukları kadar, bir bozguncu olduğu söylenen kunduracının sözlerine katılmaya da yatkındılar. Bu adam, biz'in nasırlandırdığı kara parmaklarıyla kanıtlarını birbir sayardı. Iki gün sonra, Kemer'in içine gömülü dükkânının önünden geçerken, üstüne «Kahrolsun» yazılmış kapısının dışından kilitlenmiş olduğunu gördük.

Fabrikada tartışmalar iyice kızışmıştı. Bir akşam yemekte, elindeki ekmek lokmasıyla tabağını itinayla sıyırırken, babam kaygılı bir sesle bana sordu:

— Sabah yemekhanede, bu yıl askere alınmadığın için yakınırken seni dinledim. Savaşın güzel bir şey olduğuna gerçekten inanıyor musun?

Ekmeğini tabağında son bir kere gezdirerek ekledi:

— Seni hiç bir zaman etkim altında tutmaya çalışmadım. Herkes istediği gibi düşünmekte özgürdür. Ama buysa eğer umudun!...

Sözlerinde acı ve hüzün okunuyordu; çok sevdiği bir insan tarafından yaralanmış gibiydi. Düşündüklerimin gazetelerin yazdıklarıyla uyuştuğunu söyledim. Babam lokmasını ağzına attı.

— Marisa'yı bıraktın, şimdi de savaşa kendini kaptırıyorsun. Iyi bir yol tutmuşsun, söyleyecek sözüm yok, Aferin sana!

Ayağa kalktı, sandalyenin arkalığından ceketini alıp omuzuna attı; büyükanneme seslendi:

— Anne, görüyor musun yeni kuşakları?

Kapıyı çarparak çıktı, merdivenleri inerken şarkı söylediğini duyduk.

(*) Habeş İmparatoru.

Dediği doğruydu: Bir kuşak, peşinden gelene tornavidalarla kaplamaları teslim ederek çıkıp gitmişti. Bir kuşak ötekini izliyor, lahana çorbası yerini mısır kızartmasına bırakırken, pencerelerde sardunyalar, çiçekleniyor ve her Paskalya'da örümcek ağları daha genişliyordu.

Mahalle'nin kaldırımlarından bir kuşak geçmiş, evlerimizin loş merdivenlerinde trabzan ödevi gören ipi karartmıştı tuta tuta. Bir şarkıdan ötekine atlamıştı, «Piave»den «Güzel kara yüzlüm»e... Yirmi yaşına basınca, aynı adı taşıyan aynı asker, haki asker kaputunu sırtlamış, amaç diye gösterdikleri savaşa atılmıştı. Babadan oğula uzun bir parantez, mırıltılı ve hüzünlü bir umudu susturuyordu. Orada, sadece acı çekilen kaygısız bir tatildeymiş gibi savaşıyor, cehenneme yuvarlanıyor, ölüyorlardı. Eğer ölmez de savaşı yalnız acılarla atlatırlarsa, umut önlerinde açılıyor, örtülerinden sıyrılıyordu; ama iş işten geçmiş oluyordu.

Eylülün çoğu günleri arkadaşlığımız için zorlu sınav anları oldu. Giorgio'nun evinde toplanıyorduk ve ilk kez aynı sorun karşısında herbirimiz ayrı düşünüyor, birbirimizi düşman gibi görüyorduk. Carlo kendine çeki düzen veren o serinkanlı tutumundan bir anda sıyrılmıştı. Çocukluğunda olduğu gibi geveze ve saldırgandı gene, sarı gözleri ateşle parlıyordu. Konuşmasında umutsuz bir hava vardı: Bunun nedenini daha sonra anlayacaktım. Savaş üzerine tartışma yaptığımız için hepimizi suçluyordu. Ona göre savaş, patlamazsa insanın yaşaması anlamsızlaşırdı. Giorgio Carlo'nun anlattıklarını dikkatle dinliyordu. Alnı hafifce kırışmış ve düşüncelere dalmış bir halde konuşmadan önce sözcüklerinin her birini tartar gibi ciddiyetle ona cevap veriyordu.

— Söylediklerini anlıyorum. Fakat beni tatmin etmeyen, savaşın nedeni. Korkmuyorum, korktuğumu da sanmıyorum. Üstelik, kaderin cilvesiyle, içimizde ilk savaşan ben olacağım. Oysa daha önce burda yapılacak çok iş olduğunu sanıyorum! Elinde malı olan herkesten bir parça almakla, Habeşistanı işgal etmekten daha çok yarar sağlarız.

— Fakat Habeşistan bize büyük kazanç getirecek. O-

rası baştanbaşa maden. Orada fabrikalar, şantiyeler kuracağız; buradan işçiler göndereceğiz.

— Buna ne gerek var? Mal mülk sahibi olanların herbirinden biraz alarak burada da fabrikalar şantiyeler kuramaz mıyız? Burada, fabrikalar şantiyeler için yer yok mu da başkalarına saldırıyor, kendi kardeşlerimizi elimizle ölüme itiyoruz.

— Ne aptal şeysin! Fetihler kanla gerçekleşir yalnız. Kendimize saygı duyulmasını istiyorsak, dünyaya güçlü bir ulus olduğumuzu göstermeliyiz. Yoksa sonsuza dek ayaklar altında ezilir, İtalyan olmaktan utanacak duruma düşeriz. Sokaklarımızdan geçen yabancıların yüzlerine bakmıyor musun? Bizi küçük görüyorlar; horluyorlar; pisliğin ortasında bir kafese kapatılmış garip hayvanlarmışız gibi gülüyorlar bize. Hele İngilizler...

— Öyleyse, biz de İngilizlerle savaşalım!

— Tamam!

Arrigo dalgınlaşmıştı; canı sıkılmış gibiydi. Luciana'nın elini tutmuş, arada bir başını konuşana doğru çeviriyordu. Carlo'nun sözlerinde hayranlık duyulacak bir gerçek buluyordum. Carlo savaştan, gençlikten söz ederken kanımın damarlarında hızla aktığını duyuyordum. Gene de, bu savaşın altında da bütün savaşlarda olduğu gibi bizim yararımıza olmayan bir şey bulunduğunu, çünkü bunca savaştan sonra bizim eskisi gibi fakir kaldığımızı söyleyen Giorgio'nun sesinde de beni heyecanlandıran bir umudun yankısını seziyordum.

Giorgio anlatıyordu:

— Bu tıpkı, oturacak sandalyemizin olmamasına benzer; yandaki, çok sandalyesi olan evden almaya gideceğimiz yerde, içinde bir sandalye yüzdüğünü gördüğümüz Arno'nun sularına atıyoruz kendimizi.

Maria Giorgio'nun yanında duruyordu. Kocasına kaygıyla bakıyor, bütün söylediklerini içer gibi dinliyordu, Luciana da Arrigo'nun arkasında, duvara dayanmıştı; kollarını koynuna dolamış, yanağını yanağına bastırmıştı.

— Evet, diye karşılık verdi Carlo; İtalya'nın geleceği söz konusuyken sen sandalye hikâyeleri anlatıyorsun. İtalya biziz; onu savunmalı, gerekirse uğruna canımızı vermeliyiz.

Giorgio başını eğmişti. Kolları masanın üstüne dayalıydı; sarı, kıvırcık tüyler bileklerinden dirseklerine yükseliyordu.

— Nedenini sana açıklıyamam ama, dedi Giorgio, bu anlattıkların beni hiç heyecanlandırmıyor.

Carlo birden ayağa kalkıp, hiç düşünmeden bağırdı:

— Çünkü sen bir bozguncunun oğlusun!

Giorgio başını kaldırdı. Açık mavi gözlerinde sakin ses tonunu yalanlayan bir öfke ışığı pırıldadı. Sağ elinin yumruğuyla sol avucuna vurarak karşılık verdi.

— Amacın beni yaralamaksa, bu sözlerini sana bir gün hatırlatırım!

Giorgio'nun tehditiyle doğan sessizliği Luciana bozdu. Birdenbire kendini kaybeden Carlo'nun sinirliliği hâlâ sürüyordu.

— Bir şeyler içmek ister misiniz? diye sordu Luciana. Ben bardakları çıkarayım.

Maria gözyaşlarına boğuluverdi. Carlo'ya dönüp, hıçkırarak konuştu:

— Sen böyle düşünüyorsun. Oysa hepiniz evlerinizde otururken, gitmesi gereken yalnız o, hem de beni bu durumda bırakarak.

Maria'nın hıçkırıklarını duyan annesi mutfaktan çıkmıştı. Carlo umutsuzca karşı koydu:

— Ben de gönüllü olarak gitmek istedim. Kabul edeceklerini sanıyorum.

— Daha savaş falan yok! diye çıkıştı Maria'nın annesi. Henüz kimse savaş ilan etmedi.

— Doğru, dedi Luciana, elinde bardaklarla mutfaktan dönerken. Sanki savaş patlamış gibi konuşuyorsunuz!

Giorgio, Carlo'nun masanın üzerinden uzattığı elini sıktı.

— Bağışla beni, dedi Carlo. Sonra işin aslını biliyormusun? Savaşcı olmak hoşuma gidiyor!

Bardaklarımızı şarapla doldururken, hep birlikte güldük. Maria gözyaşlarını silerken hınçla konuştu:

— Baban sana örnek olmalı, dedi Carlo'ya. Kardeşini bu dünyada yapayalnız nasıl bırakacağını düşün bir kere.

Olga henüz toplantılarımıza katılmıyordu. Yatmaya

gitmeden önce, Carlo'nun ertesi sabahki kahvaltısına ekmek dilimleri kesip içlerine omlet koyarken, herşeyin yerli yerine olup olmadığını anlamak için etrafına göz gezdirdiğini sanıyordum.

SAVAŞ ilan edilmişti. Savaş çığlıkları, bağırış çağırış. Ghibellina sokağının başındaki, Mahalle'nin Faşist Birlik Merkezinden, bir hoparlör günde iki defa söylev ve şarkı yayını yapıyordu. Sisle ıslanmış bir ekim akşamıydı. Yakın bulvarlarda, arabaların ışıkları süt rengi halelere dönüşüyordu. Giorgio bir sandalyeye oturmuş, kaygı ve gebelikten bitkinleşmiş karısını teselliye uğraşıyordu.

— Arrigo evde kalıyor. Zaten bizim kurayı oraya sürmeye fırsat kalmadan savaş bitecek. En çok iki ay sürer.

Luciana Arrigo'nun saçlarını sıvazladı.

— Bizim hasta ayağa kalktı artık! Bundan böyle evi o çevirecek! diyordu.

Bütün Mahalle alışılmadık bir canlılık içindeydi. Sanki sokaklarımızda her insan daha çok yer kaplıyor, herkesin düşüncesi vücudundan taşıyor, bütün kaygı ve heyecanlar, ateşli davranışlara, her sokak başında bağıran topluluklara dönüşüyordu. Bunun ötesinde Mahalle'nin alışılmış yaşantısı sürüp gidiyordu: Geçen arabalar, mağazaların ışıkları, pencerelerde kuruyan çamaşırlar, seslenmeler, sövmeler. Yine de San Piero alanında, Bar'ın eşiğinde, karpit lâmbası açık kalmış işkembecinin arabasının önünde toplanmış delikanlılar heyecanla konuşuyor, çığlıklar atıyor, sıraya girip ellerinde pankart ve bayraklarla Birlik yönünde veya şehrin merkezine doğru yürüyüş yapıyorlardı. Nazarlıkları kenarlarından sarkan öğrenci şapkaları giymiş birkaç kız ön sıralarda yürüyorlardı.

Carlo da bu insanlarla birlikteydi. Şimdiye kadar sadece selâmlaşmakla ya da sonu attığımız dayaklarla kapanan bilârdo oynamakla yetindiğimiz genç memurlarla, genç dükkâncılarla bir anda senli benli olmuştu. Stad'ın sıralarında onlar da bizim gibi heyecanlanıyor. Rosa sokağındaki evin salonunda bizim kadar edepsiz davranıyorlardı. (Herkes utancını saklamak için bir yol bulmuştu.) Onlara karşı duyduğumuz soğukluktan çok, karşılıklı güvensizlikti. Bu, özellikle, Giorgio'da çok keskinleşiyordu. Güvensizlik, hatta nefret diye adiandırabileceğimiz bu duygu bir keresinde su götürmez bir açıklıkla ortaya çıkmıştı. Olay gitmek zorunda olduğumuz askerlik öncesi eğitim dersleri sırasında patlak vermişti. Bir sabah Giorgio derse geç kalınca öğretmen onu azarlamış, ön sıradaki delikanlılardan biri söze karışmıştı.: «Kanı helâl olsaydı yalan söyleyemezdi.» Bizler, Giorgio'nun sadık arkadaşları, o günden sonra onları kendimizden uzak tutmuştuk.

Oysa Carlo şimdi hepsiyle içli dışlı oluyor, onlarla sokaklarda gösterilere katılıyordu.

Savaşın ilânından birkaç gün sonra Giorgio'nun sevk kâğıdı geldi. Aynı akşam, doğum sancıları tutan Maria Doğumevi'ne yatırıldı. Giorgio, Arrigo ve ben geceyi hastanenin bekleme salonunda geçirdik; iç telefonun her çalışında kapıcının bölmesine sokuluyorduk. Güzel bir sonbahar gecesiydi, bulutsuz göğüyle mehtaplı bir gece; ardına kadar açık büyük kapıdan genç bedenlerimizin hoşuna giden soğuk bir hava giriyordu. Bebeğin kız mı, erkek mi olacağını bulmak için havaya attığımız gümüş parayı avucumuzla yakalıyorduk.

— Baba olmak kolay bir iş değil! diyordu Giorgio.

Önce kendisi, heyecan ve çekingenlikle titreyen bir sesle gülüyordu söylediklerine.

Cankurtaran arabası inleyen bir anneyle geldi; ona eşlik eden delikanlı, kocası ve gencecik kızkardeşi, bekleyişimize katıldılar. Delikanlı bize «Serraglio» sigarası tuttu. Birkaç saat geçti. Sonra telefonun yine çaldığını duyduk. Kapıcı, bölmesinin eşiğinde, bekleyenlere döndü:

— Matteini'nin durumu iyi, diye bağırdı. Bir oğlu var.

Artık yatmağa gidebilirsiniz.

Boğuk bir sesi, görevinden bıkkın bir hali vardı.

Giorgio'yu kucakladık. İki yeni arkadaş da birbirlerini kutladılar: iyi dileklerde bulunarak genç kocadan ve kızkardeşinden ayrıldık.

Sessiz ve sokakların ortasında, adımlarımız, seslerimiz gibi, sökmekte olan şafağın ışımaya başladığı göğe dek sevinçle yankılanıyordu. Merkez sokaklarına saptık. Açık bir kahve bulduk; Giorgio bize üzüm rakısı ısmarladı. Arabacılar ve gece işçileri savaştan ve Habeşistan'dan konuşuyorlardı. Calzaioli sokağında, donatımları tekmil ve zırhlı başlıklar giymiş bir bölük askerin önümüzden geçişine baktık. Sabahın sessizliğinde, düzenli adımlarla yürüyorlardı. Askerlerin ardından Giorgio konuştu:

— Bu, gerçeğe çağrı. Beş gün içinde teslim olmam gerekiyor. Sanki oğlum durumumu biliyor gibi, incelik edip tanışmamız için tam zamanında doğdu. Sizce de öyle değil mi?

Mahalle'ye döndük. Pazara yollanan arabaların arasından Corso bulvarından döndük. Pazara yollanan arabaların arasından Yürüdük; Arrigo haberi hemen Luciana'ya ulaştırmak isteyince, Conciatori sokağına döndük. Çöp deposu açılmıştı bile: Çöpçüler sırtlarında süpürgeleri, üç tekerlekli arabalarını sürerek sokaklara dağılıyorlardı. Arrigo keskin bir ıslık çaldı. Luciana pencerede görünür görünmez, bir ağızdan «Oğlan!» diye bağırdık. Luciana beklememizi istedi; fakat Arrigo onu bu düşünceden caydırıp, birkaç saat sonra onlara, kendi evlerine gelmelerini söyledi.

— Yaşasın Lorenzo! diye bağırdı Luciana, selâm yerine.

Sabahtı. Güneş doğuyordu, insanda yudum yudum içme arzusu uyandıran taze bir tat vardı havada. Arrigo bizden ayrılıp, fırına yollandı; bütün yövmiyesini kaybetmemek için birkaç saat da olsa çalışacaktı. Evimize doğru yollanırken (aynı evde oturuyorduk), Giorgio sevincini açığa vurdu.

— Anlıyor musun? Bu çocuk, Maria'yla aramızdaki sevgiye bir kesinlik veriyor.

Evinin kapısında, Giorgio'yu tutuklamaya gelen polisler bulduk.

YIRMI DÖRT

İKİ gün Giorgio'dan hiç haber almadık. Bu bekleyiş sırasında, Doğumevinin salonlarından birinde, annesinin yanında bir yatakta yatan Lorenzoy'la tanışmamız da üzüntülü oldu bu yüzden. Maria, saçlarına düğümlediği mavi kurdelayle, solgun ve dokunaklıydı. Çocuğumsu parlaklığını yitiren gözlerinden yaşlar süzülüyordu.

Fakat kuşkulandığımız gibi, Giorgio babasının götürülmesinden sonra hakkında yürütülen polis tedbirleri yüzünden tutuklanmamıştı. Neyle suçlandığını çabuk öğrendik. Bu bir yandan Giorgio'nun hemen bırakılmasını sağlayacağı için bizi avuturken, öte yandan kanımıza hainçe akıtılan bir zehirin kalbimize dolması gibi, sevgimize ve arkadaşlığımıza bambaşka bir darbe indirdiğinden bizi üzüntüye sürükledi.

Giorgio'nun, beşiği almak için rehin verdiği saatın altı ay önce bilinmeyen bir hırsız tarafından kendi evinde öldürülen bir adamın saatı olduğu ortaya çıkmıştı. Giorgio bütün suçsuzluğuyla bu saatı düğün armağanı olarak Gino Busi'den aldığını söyleyince olay bir anda aydınlanmış, polis Gino'yu cinayet suçuyla aramaya başlamıştı. Birkaç gün sonra Gino, Roma'da kalmakta olduğu güzel bir evde ele geçirilmişti. Gazeteler onu «Genç bir ahlâk

sız» olarak tanımlıyor, cinayeti «kişisel hınçlardan» işlendiği ileri sürerek, «eski bir savaşçı ve duygulu bir aydının o soylu yüzü...» diyerek kurbana övgülerde bulunuyorlardı.

Kasım yağmurluydu. Tavanlarda geniş nem lekeleri beliriyordu. Mahalle'nin, iki yana eğimli ve taş yollarından kirli nehircikler akıyor, lâğım çukurlarına çağıldayarak dökülüyordu. Kaputları kaldırılmış, atları ıslak ve parlak arabalar ahıra geç dönüyor, sabahları, dipteki ocağın ateşiyle aydınlanan nalbantın dükkânı önünde uzun kuyruklar meydana getiriyordu. Işkembeci arabasını kaldırımın üstüne çekmiş, ortası aşınmış büyük bir yeşil şemsiyenin altında yağmurdan korunuyordu. Yağmurun ince yağdığı hafif sis içinde karpit lâmbasının yansıması ve işkembe dumanı arabanın çevresindeki müşterilerin çizgilerini değiştiriyordu.

Hem yağmur yüzünden, hem de aynı akşam Giorgio'nun birliğine ulaşmak için yola çıkması gerektiğinden son saatlarımızı birlikte geçirmek üzere Carlo'nun evinde toplandık. Savaşa gönüllü katılma isteği kabul edilen Carlo da çağrı kâğıdını bekliyordu.

Söze Giorgio, üzüntülü bir sesle başladı:

— Gino'nun yanına daha çok sokulmamız gerekiyordu. Oysa benim bile peşini bıraktığım bazı anlar oldu.

— Kendini boşu boşuna suçlama, karşılığını verdi Carlo, Aslında, herkes yaradılışına göre davranır, içgüdülerimiz bizi bir yola itince yapılacak şey yoktur; sonuna kadar o yolu sürdürürüz. Tabiî, insan bir peygamber, bir kahraman değilse. Gino'nun da yolu buymuş.

Carlo'nun sesi güvenli ve rahattı. Sözlerinde anlatamadığı bir düşünce, bir acı var gibiydi.

— Neden? diye sordu Giorgio. Nerdeyse, başkalarının varlığını bile inkâr edeceksin. Toplumun kişi üzerinde hiç bir etkisi yokmudur? Bizi iyi veya kötü bir yola itmez mi?

Sözlerini sevgi dolu bir sitemle sürdürüyordu.

— Eğer demek istediğin buysa Carlo, kendi kendinle çelişkiye düşüyorsun, yapmak isteğine kendin de inanmıyorsun demektir! Habeşistan'a zencileri uygarlaştır-

mak ve İtalyan'lara daha çok ekmek vermek için gitmiyorsan, niçin gidiyorsun?

Carlo kabul eder gibi gülümsedi.

— Gerçek, Gino'nun katil olduğudur. dedi. Ve o bizden biri, kardeş gibi sevdiğimiz bir insandı.

— Onun suçu biraz da bizim suçumuz, diye cevap verdi Giorgio. Onu döverken, ne söylediğim aklında mı Valerio?

— Ne söylemiştin? diye sordu Carlo.

— Şöyle demiştim: «Senin suçun biraz da bizim suçumuzdur.» Gino bizimle büyüdü; bizim gibi yaşadı. Yanyana olduğumuz yıllar boyunca ondan aldığımız verdiğimiz çok şeyler oldu; birbirimizin yabancısı değildik sanırım. Gino'nun böyle bir davranışta bulunmasının nedeni, içimizdeki en kötü şeyleri ona aktarmamızdır. Ya da, onunla karşılıklı davranış ve ilişkilerimizde onun yaradılışına ışık tutup bize benzetmeye çalışacağımız yerde, içindeki kötülüğü pekiştirmemizdir. Kendimize yönelteceğimiz en küçük suç onu sevmemiş olmamızdır.

Ne Carlo ne de ben bu sözleri yalanlayacak gücü bulamadık. Belki Carlo da benim gibi, Giorgio'nun sözleriyle iyice ağırlaşan hüzünlü havayı dağıtmak için bir söz arıyordu. Konuşmalarımız, ara sıra sağa sola bakarak sessizce dinleyen Arrigo, heyecanını gizlemek için başını kollarının üstüne bıraktı.

— Böyle olaylar bizi hüzne boğmamalı, diye devam etti Giorgio; bizi düşünmeye zorlamalı. Şimdi, bütün bunları bir kenara bırakın, kadehlerimizi kaldırarak iyi dileklerde bulunalım; bir daha görüşüp görüşmeyeceğimizi kimse bilemez sevgili dostlarım!

Kendimizden daha büyük olayların boyuna yıkımlara sürüklediği yirmi yaş çocuklarıydık. Göğüslenemeyecek bir sıkıntıdan kendimizi kurtarmaya uğraşmamız boşunaydı. Bir an kaybolan içtenliğimize bizi yeniden kavuşturan Giorgio'nun bu teklifi yüreğimizde yeni bir güven duygusu doğurmaya, vücutlarımıza da eski canlılığını vermeye yetmişti. Arrigo başını kaldırıp, bir çocuk davranışı, bir çocuk hüznüyle, ıslak gözlerini parmaklarıyla sildi.

Her günkü şarabımızla dolu bardaklarımıza kaldırırken, bu sırada işte olan ve belki de bizi düşünen Olga'nın

evceğizinin altı üstüne gelmişti. Perdelerin ardındaki buğulu pencere camlarından küçük yağmur nehircikleri süzülüyordu. Işıkları yaktık. Savaş bitince, birbirimize daha yakın ve daha «bilinçli» olarak yeniden buluşacağımıza andiçerek, defalarca kucaklaştık. «Bilinçli», bu sözcüğü Giorgio üstüne basa basa söylemişti. Bu sevinçli anı fırsat bilen Carlo gülüşmeler arasında merak ettiği soruyu sordu:

— Şimdi Giorgio, bizden ayrıldığına göre merak ettiğimiz bir şey bize söyliyeceksin. Bozguncu musun, değil misin?

— Sana başka bir zaman karşılık vereceğim, dedi Giorgio. Bana bu soruyu daha ciddi bir biçimde sorduğun zaman.

Fakat Carlo gülmeye başlamıştı bile. Ben de, Arrigo da.

— Niye? diye sordu Carlo. Öyleysen, öylesindir!

— Seni gidi kart edepsiz! diye çıkıştı.

Bir hafta sonra Arrigo'yla birlikte, Gino'nun kızkardeşine haber almaya gittiğimizde, Giorgio'ya verilmek üzere Gino'nun yazdığı mektubu bize verdi.

YIRMI BEŞ

IŞTE Gino'nun Giorgio'ya yazdığı mektup:

«Sana bu mektubu yazma cesaretini bulabilmek için, vicdanımdan arta kalan son parçaları birleştiriyorum. Bunu yapmaya vicdanım zorluyor beni; bütün suçumu itiraf edebileceğim tek insan sensin bu dünyada. Seninle konuşmam, -O'na yönelmek ve günahlarımdan pişmanlık duymak için çok geç olmasına rağmen- kendimi ellerine bıraktığım Tanrı'yla yapacağım son konuşmayı öne almaktan başka bir şey değil. Tanrı, O'nu şu son günlerde öğrenmeye başladım, bağışlayan ve kutsal iyilik O; ve sen de yeryüzünde tanıdığım karşılık beklemeyen tek iyiliksin. Sana yazma cesaretini bulabiliyorsam, iyiliğinin bir damlası tekrar yardımıma koşmuş demektir; bundan yararlanmalıyım, -çünkü Tanrı'nın huzuruna, bütün utancımla çırılçıplak çıkabilmek için, vicdanımdaki her şeyi gün ışığına sermek istiyorum.

«En büyük günahım KISKANÇLIK.»

Evlendiklerinde babam kırk, annem henüz yirmi yaşındaymış, nasıl evlenmişler bilmiyorum; uzak, yakın akrabalarımdan kimseyi tanımadım. Yakınlarımın ailelerini zaman bir sünger gibi silmişti. San Frediano Mahallesinde oturuyorduk. Babam toprak düzeltme işçisiydi. Ablam Gi-

sella, annemle babamın evlenmesinden çok kısa bir süre sonra doğmuş. Daha sonra babam kendini içkiye verip işini ve ailesini ihmal etmeye başladı. Annem, işleri için şehre geldiğinde evimize uğrayan bir çiftçinin metresi oldu. Yakınlarımı suçlayamam. Ben, ablamdan on yıl sonra dünyaya gelmişim. Babam, hiçbir zaman benim kendi oğlu olduğumu kabullenmedi. Annem gebe kalır kalmaz, onu dövmeye başlardı. Bu arada çiftçi de, eline birkaç bin liret tutuşturup annemle ilişkisini kesti. Bundan sonra San Frediano'yu terkedip, Mahalle'ye yerleştik. En eski anım, annemin üstüne saldırıp ona koca elleriyle vuran babamın hâlâ gözümün önünden silinmeyen kızarık yüzüdür. Pantalonunun kayışını çıkarır, zavallı kadının vücuduna şaklatarak indirirdi. En eski bedeni duygularımsa, acıdan ve korkudan bitkin düştüğüm ve bir an yaşamla bağımı koparan, babamın bir hiç yüzünden indirdiği tokatlardı. Vurmamasına rağmen annem bile, kendinin ihmal edildiğini sanıp bu duyguyu abartan bir çocuğun küçümsenmesi gerektiğini sık sık tekrarlıyarak, bana kötü davranırdı. Artık bir genç kız olan ablam içinse, tam tersine, babam da annem de ayrı bir özen gösteriyorlardı. Babam ona karşı, kökünü sevgiden alan bir çekingenlik duyuyordu. Gisella'nın bir müdahalesi annemi dövmeyi bırakmasına yetiyordu. Annemden de ayrı bir özen görüyordu; örneğin, Gisella'yı her sabah içmek zorunda tuttuğu ve bana, bir kere olsun vermediği o yumurta. O her sabahki yumurtası için Gisella'yı öyle kıskanıyor, ona öyle kin duyuyordum ki! Yoksunluklar içinde yaşıyorduk; evlere temizliğe giden annemin küçük kazancıyla geçiniyor, akşamları bulaşık yıkamaya gittiği evlerden getirdiği tabak artıklarıyla karnımızı doyuruyorduk. Fakat Gisella'nın sabah yumurtaları, yeni bir elbisesi, cebinde pirinç pudrası ve moda plaklar almak için parası eksik olmazdı. Bu zavallı şeyleri korkunç kıskanıyordum. Altı yaşındaydım: Kıskançlığım ve kinim beni bıraktıklarını yalnızlıkta büyüyordu. Sonra babam bir beyin humması sonucu hastanede öldü, daha doğrusu böyle olduğunu sanıyorum; ölümünün nedenini de nasıl öldüğünü de kesinlikle bilmiyorum. Tanrı, onun ve iki yıl sonra peşinden mezara giden ihtiyar ve yorgun anamın ruhlarını korusun. Gisella o güne kadar neyse, sonra da

aynı kaldı, namuslu ve çalışkan bir yaratık. Dikiş dikiyordu; onun yardımıyla yaşıyorduk. Yavaş yavaş ona bağlanmaya başlamıştım. Nişanlanmasına, sanki sözlüsüne gösterdiği dikkati de bana göstermesi gerekiyormuş gibi bir ihanet gözüyle baktım.

«Şimdi, sana hepsinden daha çok acı verecek bir şeyi anlatmalıyım. Mahalle'de sen, Carlo, Valerio ve Arrigo'yla oynadığımız çağlardan söz edeceğim. İçime kapanık bir çocuktum, bunu biliyorum, ama daha çok, ruhuma her yerde bir tuzak korkusu sokan yaratılışımın kurbanıydım. Özellikle Carlo'dan korkuyordum. Bunu hiç belli etmedim; düşünürsen sizin aranızda saçma bir çekingenlik duygusundan hiç kurtulamadığımı hatırlayacaksın. Çocukluğumuzun o yıllarını, sizin gibi mutluluk içinde değil, bir an bile neşelenmeme imkân tanımayan devamlı bir tedirginlik ve kuşku içinde geçirdim. Sanki, içimde kırılmış ve onuru lekelenmiş bir şeyin bilincine varmış gibiydim; hepinizin sahip olduğu oysa bana yasaklanmış bir eksiklik için size gıpta ediyordum. Küçük kızlarla aranızdaki senli benliği de öylesine kıskanıyordum ki! «Evcilik» oynadığımız bir gün, Luciana'nın beni öpmesi gerekince, nasıl kıpkırmızı olarak kaçtığım gözümün önüne geliyor. Siz, ötekiler peşimden koşup beni yakalamıştınız. Erkek olup olmadığımı anlamak için beni soymuş ve kımıldıyamaz hale getirdikten sonra önüme tükürmüştünüz. O günden sonra size için için bir nefret duymaya başladım. Bunu açığa vurmadığım gibi, aynı şeyi bilek güreşi»nde yenildiği halde cezanın gerektirdiği gibi işeyemiyen Valerio'ya yapınca, bütün ateşimle sizle beraber olmuştum. Gisella'nın bana verdiği parayla aldığım meyan kökünü ve kuru incirleri, bir kenara çekilip tek başıma yerdim.

«Senden hep çekinirdim. O çağlarda hepsine olduğu kadar sana da duyduğum kıskançlıkta, ötekilerden ayrı olarak bir çeşit saygı vardı. Bu saygı, vücut yapın mı, yoksa başka bir özelliğin için miydi, bunu bilemiyeceğim. Kilisenin merdivenlerinde, elimdeki kiraz külahıyla beni yakaladığın günü hatırlıyorum. Yanıma oturmuş, bana şunu teklif etmiştin: «Kirazlarını yalnız yemek için niçin saklanıyorsun? Onları kendi paranla aldığını, hepsinin sana ait olduğunu kabul ediyorum ama arkadaşlarına da vermen

gerek.» Bu sırada öteki üçü de gelmişti ve Carlo külâhı elimden kapmıştı. O zaman, sen Carlo'yla dövüşerek onu aldığını geri vermeye zorlamıştın. Bu olay aklımdan hiç çıkmamış; geçen yıl, Santa Croce alanındaki banklarda sen beni döverken o günü hatırladım.

«Daha sonra, enişteme dükkânına girdim. Öğrenimime de o yıllarda başladım. Kendimi hepinizden üstün görüyor, şartlarımın büsbütün değiştiğini sanıyordum. Gene de, lise sıralarında bile, dağda kırda özgürce koştuğunuzu düşündükçe sizi kıskanmaktan kendimi alamıyordum. Aynı kıskançlığı, belki de daha büyüğünü, sınıftaki iyi öğrencilere karşı duyuyordum. Ödevlerimi ve çevirilerimi yapmaları için onlara bir takım hizmetlerde bulunarak (çantalarını sırtlarına bağlamalarına yardım ederek, onlara enişteme çekmecesinden çaldığım çıplak resimleri getirerek ve daha bir çok şeyler...) arkadaşım olmalarını sağlamaya uğraşıyordum. Sınıf arkadaşlarımın hemen hepsi iyi aile çocuklarıydı; içlerinde çok zengin olanları vardı; ceplerinde her zaman paraları olurdu. Okul çıkışı, Bar'ın önünde durup çikolata alır, kaymak alır, derslerde karamelâ emer, sigara bile içerlerdi. Bunlar ölesiye arzuladığım şeylerdi. Her şey, senin de tahmin ettiğin gibi bunlar yüzünden, fakat daha çok acayip yaratılışımdan başıma geldi.

«O kötü serüvene ilk kez kendimi kaptırdığımda, hiç iğrenmediğim gibi -oysa korkuyordum- zevk bile duydum. Sapık arkadaşım bütün erkeklik hazlarımı doyurabilmek için elinden geleni yaptı. Ancak, ondan ayrıldıktan sonra korkunç bir tiksinti duymaya başladım. Önümde açılan uçurumu yalnız o an görebildim. On altı yaşındaydım, ve Mahalle'mizde uzun pantolonlu delikanlılara dedikleri gibi «dizlerim örtülüydü». Umutsuzca, bir geneleve gitmeye çalıştım; henüz bakirdim, burada yapacağım bir başlangıcın beni yeniden sapıklıklara sürükiemiyeceğini sanıyordum. Fakat eşiğine adımımı attığım bütün genelevlerden, yaşımın küçüklüğü yüzünden kovuldum.

«Hayatımın yolu o gün çizildi. O gün, şeytanın yılanının kalbime yerleştiği bir cehennem günüydü. Akşam sinemaya gittim, fakat gösterilen filmden hiç bir şey anlamadım. Oradan, yalnız sıkkın değil, gepgergin olarak çıktım;

her yalnız kadında yaklaşabileceğim bir fahişenin kokusunu arıyarak, merkezin bütün sokaklarında ve çıkmazlarında dolaştım. Sonunda, San Firenze alanında, adliye binasının karşısındaki sarayın hemen dibinde bir banka oturmuş bir kadın siluetine rastladım; ayak seslerimi duyunca ayağa kalktı. Bana doğru geldi, parmaklarımın arasında tuttuğum ateşle sigarasını yakmamı istedi. O zaman, onu yakından gördüm: Boyalı büyük bir ağız, bir sorguç gibi tepesinde toplanmış bakımsız saçlar, bana yakın boyda fakat besili bir vücut. Boğuk bir sesle, benim gibi bir delikanlının sabahın birinde, sokakta tek başına ne arıyaleceğini sordu. Ona, yatmak için bir kadın aradığımı söyledim. Heyecanlı ama kararlıydım: Kalbim çok hızlı çarpıyordu. Gülümsedi, sigarasının dumanını yüzüme üfledi. Çok genç oluşumu ileri sürerek, içten olmadığını anladığım bir takım karşı koymalarda bulunduysa da sonra gözümü açmak için bu işi gönüllü olarak yükleneceğini söyledi. Nereyi uygun görürse, oraya gidebileceğimizi söyledim. Kolumdan tutarak, param olup olmadığını sordu. Cebimdeki bütün parayı çıkardım. Peki, dedi, kendisini birkaç adım geriden takip etmemi istedi. Bir sokak köşesini döndü, bir kapının altında durup gelmemi bekledi. Elimden tuttu, merdivenlerden sessizce tırmandık. Son kata kadar çıktık. Küçük bir koridor, şimdiki hücremden daha uzun ve geniş olmayan bir odaya açılıyordu. Yerde, koyu gri bir örtüyle kaplı Türk usulü bir yatak seriliydi. Bir sandalye, bir lâvabo ve duvara asılmış bir ayna odanın eşyalarını tamamlıyordu. Elektrik düğmesini çevirdi, elinde tuttuğu parayı sayıp benim mert bir çocuk olduğumu söyledi neşeyle. Şimdi onu daha açık seçik görüyordum: Yorgun, yağlı vücutlu, yüzü şişmiş yaşlı bir kadındı. Andıkça hâlâ yüreğim sıkıştığından, anlatamıyacağım kadar zavallı bir yaratık. Odanın günah kokan havası ve yolda, orada daha başka bir ortam bulacağımı düşlemem, beni bir anda çarptı. Soyunmamı söyledi; hemen işimi bitirmem gerektiğini de sözlerine ekledi. Bu arada, gömleğini ve eteğini çıkararak sörpük vücudunu bir anda gözlerimin önüne sermişti. Üstünde sadece, giyilmekten kirlenmiş bir sütyen bırakmıştı. Öylesine gülünç ve iğrençti ki, ürktüm. Hayal kırıklığım korkuya dönüşüyordu. Onunla yatağa

uzandığımda, umutsuzluğa düştüğümü ve bir bulantının midemden ağzıma doğru yükseldiğini duyuyordum. Kollarını omuzlarıma dolamıştı; Etim etine, bende hışırtılı bir jelatin yığını duygusu uyandıran zavallı etine yapışmıştı. Bütün erkeklik gücümü yitirdim, titremeye başladım; aklıma, bir an yakalanıp sonra kaybolan bir mutluluğu andıran sabahki serüven geldi. Olağanüstü bir tiksintiyle ilik-lerime kadar titreyerek eve döndüm. Uykumda, korkulu düşler gördüm. Kendi kendime gitmiyeceğime dair and içtiğim halde, ertesi sabah, tam zamanında, yeni arkadaşımın verdiği randevuya koştum.

«O andan sonra, Santa Croce alanının banklarında koca yumruklarınla dövdüğün günahkâr çocuk oldum. Kurbanım Claudio, bana bütün arzularımın tatmin edildiği ve aşırı özen gördüğüm bir yaşantı sağlıyordu. Küçük villâsında geçirdiğimiz şehvet dolu günlerde mutluluğu ele geçirdiğimi sanıyordum. Bana vurduğun gün, ruhumun kırışıkları arasına sıkışmış bir parça ahlâk kaldığını sanıyordun; oysa uzun süredir bu aradığın bende yoktu; çoktan çürümüştüm. Claudio, beni, basit geçmişimi pohpohlayan, zevkine düşkün ve yapmacıklı insanlar dünyasına sokmuştu. Bu yaşantı iki yıl sürdü. İyi ve kibardı; en gizli sırlarını açıkladığı bir gün, bu yola bir ruh bozukluğundan değil alışkanlık haline gelmiş bir merak yüzünden düştüğünü söyledi. Durumu benimkinden o kadar üstündü ki! Taparcasına sevdiği bir karısı ve bir oğlu vardı. Çok akıllıydı: Kaba ve adi sözlere çok ender başvuran ince bir insandı; bu tutumunun kendini bağışlatma dileğinden, son bir savunma umudundan başka bir şey olmadığını şimdi anlıyorum. Ailesine gösterdiği sevgiyi bile kıskanıyordum. Bana ait olmayan her şeyi için onu kıskanıyordum. Konuşurken, beni hep mantıklı düşünmeye zorladı. Sapıklığımın ruhuma iyice yerleştiğini anlar anlamaz, bana sezdirmeden buluşmalarımızı seyrekleştirmeye başladı; sonunda bütün cinsel ilişkilerimizi kesip attı. Özel dersler yoluyla öğrenimime devam etmeye ve kendimi yetiştirmem için izlenimlerimi bir günlüğe yazmaya beni ikna etti. Sonunda utancım, kanıma yerleşen utancım onu korkutmuş olmalıydı. Yavaşça benden uzaklaşmaya çalıştı. Ona çılgınca bağlı olduğum kadar kin de duyuyordum. Yalnız baştan

isteme zevki için bana verdiği parayı gelişigüzel harcıyordum. Durmadan, zengin villâsının yanında çok adi kalan kendi evimden yakınıyordum; yoksul avareliğim için onu suçluyor, yaşantımı onun çalışmasıyla elde ettiği yaşantıyla karşılaştırıyordum. Fakat tatlı bir okşayış, güzel bir söz bütün söylediklerimi geri almama, arzularına boyun eğmeme yetiyordu.

«Belki inanmayacaksın ama, ahlâksız ruhuma batağa iyice batma kararı verdiren, senin beni iyiliğe itmen ve indirdiğin kardeşçe yumruklar oldu. Buna sakın üzülme: Sen, Suçumdan pişmanlık duymam için beni döven iyi melektin, fakat yüreğime tüneyen şeytan bütün ruhumu kesin olarak ele geçirmek için senin bu sözlerinden yararlandı. Beni kamçılamıştın: Elde edemiyeceğimi söylediğin rahat hayata kavuşma hırsı benliğimi bürümüştü. Kötülük'le aldatıldığım için yürüyebileceğim tek yol vardı oysa - batak... O aylar Claudio'nun karısı ve küçük oğlu kırdaki evlerinde kalıyorlardı. Ondan çok para istediğim için sık sık kavga ediyorduk - varlığımı güven altına almak istiyorum, diyordum ona -. Düğününden bir gün önce, akşamüstü, ona gitmiştim, eline büyük bir para geçtiğini biliyordum: Onu korkutmak için tabancamı yanıma almıştım; ne olursa olsun, onurunu tehlikeye düşürmemek için tehditime kulak asmıyacağına da emindim. Tabancamı... hatırlıyorsundur sanırım? Hani her birimizin birer tane aldığı şu «Glisenti»ler! Bir tabancaya sahip olmanın bizi erkek yapacağını sanıyorduk! Yalnız Arrigo, annesinin tabancayı görürse korkacağını düşünerek satın almak istememişti! İşte, cebime koyduğum o tabancaydı! Claudio'yu neşeli buldum. Merkezdeki bir lokantada akşam yemeğini yedikten sonra tiyatroya gittik. Oyunu izlerken pantalonumun arka cebindeki tabancanın ağırlığını duyuyordum. Tiyatrodan çıktıktan sonra, Ciaudio beni evine davet etti. Şehri geçmek için bir taksiye bindik. Yolda, bu akşam iki iyi arkadaş olarak ayrılacağımızı ve bana beş bin liret vereceğini sevgi dolu bir sesle anlattı. Evine vardıktan sonra da, aynı konuşma devam etti. Ben bu parayı çok az buluyordum. Fakat Claudio, uzun süre kendine özgü konuşmasıyla beni iknaya çalıştı. Başardı da. Sanayici arkadaşlarının birinin şirketinde bana iyi bir memurluk bulacağını da

vaatlerine ekledi.

«O akşam Claudio'nun evinde yattım ve ertesi sabah düğününe yetişmek için erkenden kalktım; ben giyindiğimde o hâlâ yatıyordu. Beni uğurlamak için ayağa kalktı. Kendisini ancak, kafamdaki garip saplantılar kaybolduktan sonra, bir dost olarak görmeye gelebileceğimi tekrarladı; fakat bu kez sesi ciddi, akşamki sevgiden yoksundu. Cüzdanını eline aldı. Onu açarken, aynı gün dış ülkelerde uzun bir yolculuğa çıkacağını söyledi. Anlattığının yalan olduğunu bildiğim halde, bir gerçekmiş gibi bu sözlerine sarıldım; anlattığı her şeye kendimi inandırmaya uğraşıyordum. Beş tane binliği tek tek saydı; cüzdanı öteki paralar ve çeklerle şişmişti. Ürkek ve kıskanç beni de beraberinde götürmesi için yalvardım; benim ondan uzakta, küçük bir odada, dört duvar arasında kapanıp kalacağımı, onunsa mutlu yolculuklar yapacağını düşündükçe içimi taşkın bir öfke kaplıyordu. Acıyan bir gülümseyişle beni süzerken beş bin değil elli bin liret vermesini haykırdım!

«O an kendimi kaybettim. Ancak şimdi, o saçma karşı koyuşum karşısında, cüzdanını kapatıp tuvalet masasının üstüne koyan ve benimle alay etmek için parmaklarını alnına süren Claudio'yu kederle özümün önüne getirebiliyorum. Tabancamı çekmiştim herhalde; ve o da üzerime atılmış olmalı, çünkü soluğunu yanan yüzümde duydum. Üstümdeki Claudio'nun varlığının farkında bile olmadan ateş ettim. Tabanca göğsüne dayalıydı; kurşun kalbini parçalamıştı. Onu geriye doğru düşer görünce, ancak kendime gelebildim. Andıkça ürperdiğim bir robot soğukkanlılığıyla, cesedinin üstünden atladım, tuvatel masasının üzerindeki cüzdanı, küçük bir kutu içinde sakladığı yüzükleri, başucu masasında gördüğüm kol saatını aldım. Anahtarları komodinin üstünde katlanmış pantalonunun cebinde buldum; villânın kapısını ve parmaklıkları kilitleyerek dışarı çıktım. Bulvar boştu. Arno'ya kadar yürüyüp, kimseye görünmeden tabancayı ve anahtarları suya attım. Düşüncelerimi bir türlü toplıyamıyordum; vücuduma yapışan elbiselerimin içinde terleyerek uzun süre adımlarımın sürüklediği yere yürüdüm. Sonra beni beklediğiniz aklıma geldi. Saati cebimden çıkardım: On biri gösteri-

yordu. Sabahtan beri yürümüş olmalıydım ve şehrin tepelerindeydim. Koşar adım Mahalle'ye yollandım. Merdivenleri çıkarken, bir şey alacağıma dair sana söz verdiğimi hatırladım ve hemen cebimde sallanan saati düşündüm (akrebi kırmızı, yelkovanı yeşil olan saat. Kuşkusuz, uğur getirsin diye bu şekilde boyanmıştı; oysa sen bunu önemsiz bir özellik olarak nitelemiştin.)

«Sizden çıktıktan sonra eve döndüm. Bütün gün bütün gece uyudum. Uykum kâbuslarla doluydu. Kan ter içinde uyanıyordum; fakat ruhum olup biten her şeyin bilincindeydi; ne pişmanlık ne de korku duyuyordum. Uzun bir süre kimsenin Claudio'yu aramaya gelmeyeceğini biliyordum: O an aklıma çekleri bozdurabilmek için önümde yeterli bir zaman bulunduğu düşüncesi geldi. İmzasını taklit ettim. Beni mahmuzlayan şeytanın kışkırtmasıyla işe koyuldum. Çekleri bozdurmaya gittim. Akşam, elimde tam üç yüz bin liret vardı. Bu paraların rengi ve onlara dokunmak aklımı başımdan iyice aldı. Bir otomobil aldığımı ve Roma'ya yerleştiğimi biliyorum; daha doğrusu, ötekiler beni bütün bunları yapmakla suçluyorlar; ben de, evet! evet! diyorum, çünkü dedikleri muhakkak doğru, fakat anımda hiç bir şey yok. Altı ay başka bir varlığın yaşantısını sürdürdüm; leşim, kendisine çiçekler, şölenler, elbiseler, benzin ve şimdi hatırlayamadığım bir sürü şey için su gibi para akıttıran cehennemî bir çılgınlığın pençesinde, sapıklıkta debelenirken, ruhum kabuğumdan sıyrılmış gibiydi. Her şey bana, anımda hiç bir iz bırakmıyan soyut bir dünyada geçmiş gibi geliyor. Örneğin, Roma'nın bir tek alanını hatırlayamamam bu altı ayı nasıl geçirdiğimi sana gösterir. Şimdi gözümün önünde, kesin ve canlı olarak, yalnız, ışıkla, halıyla dolu bir odada yeni yetme bir oğlanın çıplak gövdesi var; Parlak renkte bir sedirin üstüne uzanmış o, ve onu okşayıp seven ben. Bu, hücremde beni tekrar kışkırtmaya çalışan Kötülük'ün son uğraşı; umutsuz bir uğraşı. Varlığım karşı koymaktan bitkin düşüyor.

Bir gün, beni yakalamaya geldiler.

Bir anda, o uzun parantez anımda eriyip bitti. Bileklerime kelepçeleri geçiren polisler beni yakaladıkları çiçek ve halı dolu odada benimle değil, fakat Claudio'nun odasının eşiğinde, ayaklarımın dibine uzanmış hâlâ sıcak Claudio'yla birlikteydiler.

GINO'NUN, bir gün kendisini cezaevinde ziyaretine gelen kızkardeşine, zarfa koymaya bile fırsat bulamadan, Giorgio'ya aktarılmak üzere gizlice verdiği bu mektubu okumaktan kendimizi alamadık. Daha doğrusu, Arrigo'yla mektubu Gisella'nın elinden alır almaz, hemen Agnolo sokağındaki kaymakçı dükkânının arka odasına kapanıp okumaya koyulduk.

Soğuk bir aralık öğle sonrasıydı; bu 1935 kışında, yeni yetmelik duygularımızın çalkantılarından sonra, her birimizin yaşantısını çizecek bir şeyler olacak, her birimiz yüreğini ve ruhunu bütün varlığı boyunca kaptıracak bir davranışta bulunacak, bir söz söyliyecek, bir iş ortaya koyacaktı. Bunları açıklamak istediğimizde hep Kader'den söz ediyoruz. Fakat gerçekte, umudumuz, ruh varlığımızın anlatamadığı her şeyin en uzak köşesine sığınmışken, vücudumuzu hücresine sürgün ederek kendi kendimize yönelttiğimiz cezadan başka bir şey değil bu.

Mektup, sekiz sayfa kareli yaprak üzerine küçük harflerle yazılmıştı; soluk mürekkep yıllar boyu gizlenmiş bir belge izlenimi veriyordu.

Birer punç söylemiştik, fakat dumanı tüten siyah sıvı biz farkına bile varmadan bardaklarımızda soğudu. İkimizde masanın aynı yanında oturmuştuk; mektubu ben elim-

de tutuyor kısık bir sesle okuyordum; Arrigo da bana daha yakın olabilmek, okuduklarımı gözle takip edebilmek için kolunu omuzlarıma atmıştı. Kaymakçının dükkânında yalnız sayılırdık; karşı köşede sevdalı bir çift mutluluğunu gülücüklerle ve oynaşlarla açığa vuruyordu. Okuyorduk, ve her sözcüğün, her olayın bizde doğurabileceği heyecanı boğuyordu aşırı merakımız. Hayal gücümüzü bile aşan bir serüvenin, farkına bile varmadan oyuncuları ve sorumluları olduğumuzu anlıyorduk Hatta diyebilirim ki Gino, önüne böyle serüvenler serdiği için bizde üstün bir varlık duygusu uyandırıyordu. Korkuyla dolu, fakat hayranlıkla, Gino'ya karşı acıma ve saygı karışımı bir duyguyla itirafları okuyorduk. Bu mektubun, birkaç gün önce, kaymakçıdan elli metre bile uzaklığı olmıyan bir cezaevinin duvarları ardında, elini bir çok kere sıktığımız, çocukluk yıllarını birlikte geçirdiğimiz bir insan tarafından yazılması bize inanılmaz geliyordu. Bize başka bir çağda, başka bir gezegende yaşanmış olayları hatırlatmak isteyen ve sanki yüzyıllar öncesinden gelen bu satırlara hızla göz gezdiriyorduk. Mektubu, büyük bir korkuyla, karşı konulmaz bir merakla içer gibi okuyorduk. Okudukça, sanki zaman geriye doğru akıyordu; bir geçmişin gölgesi kalplerimize doluyordu.

— Kendini öldüreceğini sanıyor musun? diye sordu Arrigo.

— Olabilir. Fakat Tanrı'ya inandığına göre bunu yapmaması gerekir.

— Doğru.

Arrigo titredi. Derin bir soluk aldı, ısınmak için ellerini oğuşturdu.

— Böyle olaylar beni çok etkiler, dedi. Yanımda sen olmasaydın, şimdi ayağa kalkacak gücü kendimde bulamazdım. Sanki şu an varolan hiç bir şey yok. Sanki eve döndüğümde kimseyi bulamıyacağım. Anlıyor musun?

— Evet, bende de aynı duygu var. Fakat birine rastladım mı hepsi geçiyor.

Küçüğü yirmi yaşında, yaradılışlarına şaşan iki çocuktuk. Arrigo devam etti:

— Gino'nun bu hücrede yıllar boyu kapalı kalacağını düşündükçe kanımın damarlarında donduğunu hissedece-

ğim. Küçükken her şey daha başkaydı. Bu olay bir çağın sona erdiğini gösteriyor; artık her birimiz ayrı bir yol tutuyor. Kanıtı da ortada! Işte, Carlo savaştan başka bir şey düşünmüyor. Giorgio'nun kendisini babasıyla aynı sona sürükleyecek düşünceleri var. Bütün bunlar günlük yaşantımızdan doğuyor. Yanyana geldiğimizde, kimseyle konuşacak bir şey bulamıyorum, çünkü herkesin benden ayrı düşünceleri var. Sen kitaplarınla kapanıp kalıyorsun, bense Luciana'yı eve bıraktıktan sonra, yatana kadar ne yapacağımı bilmeden saatlarca yalnız kalıyorum. Vakit öldürmek için küçük Lorenzo'ya ninniler söylüyorum.

— Benim de aynı durumda olmadığımı kim söyledi? Kendimi okumaya verdimse, bu yalnızlık duygum içindir. O anlarda Dante'yle savaşa tutuşuyorum. Pek bir şey anlamıyorum ama metin açıklamalarını okuyup tarih öğreniyorum. Romanlar da okuyorum. Istersen sana da veririm.

— Fırına gitmek için çok erken kalkıyorum. Okuyacak zamanım yok.

— Ama senin Luciana'n var, daha ne istiyorsun?

Kaymakçı dükkânından çıktık. Mahalle'de kış vardı. Kestane satıcıları sokak başlarında duruyorlardı. Kahvelerin buğulu camları ardında, ellerinde kâğıtlar, önlerinde içkileri, masaların etrafına oturmuş adamlar görünüyordu. Çekmiş şalları altında, soğuktan kamburları çıkmış, ellerini önlüklerinin altında koruyan kadınlar geçiyordu sokaktan. Burunları kızarmış, sümükleri yüzlerinde kurumuş çocuklar, tramvay raylarına kestane fişekleri yerleştiriyorlardı. Santa Croce alanının çeşmesinde, su, büyük mermer yalakta donmuştu. Arabacılar, ellerini koltuk altlarına sokmuş, kollarını çarprazlama kavuşturmuş ısınmaya uğraşıyorlardı. Mağaza ışıklarının pırıldadığı Pietrapiana sokağında akşam trafiği canlanmıştı. Kestane kebap satıcısının önünde her zamanki gibi büyük bir müşteri kalabalığı vardı. Dana işkembesi kaynar kaynamaz, işkembeci, karpit lambasının cırlak sesi altında onu, küçük parçalara doğramağa başlıyordu.

Arrigo'larda, Maria'yla Luciana'dan başka, küçük Lorenzo'yu neşeyle sallayan Olga'yı bulduk.

— Neden bizimle sinemaya gelmiyorsun Olga? diye sordu Luciana.

— Valerio'yu da götürün; böylece iki çift olursunuz, diye onayladı Maria. Tabii, Valerio kitaplarını bırakabilirse! Biliyor musunuz Valerio'nun okuma hastalığını?

Küçük Lorenzo ağlamaya başlayınca Olga, önce onu Maria'nın dizlerine uzattı, sonra cevap verdi:

— Hepimiz, Valerio'nun bir deli olduğunu biliriz.

Bakışlarıyla sözlerindeki sevginin altını çizmek ister gibi gülümseyerek bana döndü. Luciana sinemaya gelmesi için ısrar ederken, ben de bundan ne kadar mutluluk duyacağımı söyleyince Olga daha fazla karşı koyamadı:

— Eğer sizin hoşunuza gidecekse, sevinerek gelirim. Carlo bu akşam, Afrika'ya sevkedilecek askerlerin şölenine davetli; ne zaman döneceğini Tanrı bilir!

Olga ilk olarak koluma giriyordu. Boyu benden biraz daha kısaydı; bir yeni yetmenin rahat adımlarıyla yürüyordu: Bütün kadın çekingenliğinden arınmış bu özgür yürüyüşü yanında, Luciana bile yaşlı gibi dururdu. Düğmeleri çene altına kadar yükselen, o parlak melek yüzünü ve sarı saçlarını ortaya çıkaran erkek paltosuna benzer bir manto giymişti. Bu akşam, dünyaya geldiğim için mutluydum: Ne Habeşistan, ne savaş, ne de yüreğinde gizli bir umut vardı; kanımı akıtsam her damlasında Olga'nın yüzü, o tatlı güzelliği yansırdı. Gözümü açan İlahi Komedya'nın bir ucuz baskısı olduğundan, bütün temiz sevgimle Béatrice'yi Matelda'yı, Piccarda'yı gözümün önüne getiriyordum. Kalbim, heyecandan yuvasından fırlıyacakmış gibi çarparak, ondan bir gülümseme koparabilmek, sevincime ortak edebilmek için, hoşuna gidip gitmiyeceğini kestiremediğim şeyler anlatıyordum. Arkadaşım, parlak masum bakışlı, altın saçlı on altı yaşında bir kızdı; yeşil yün eldivenler içinde elleri, alçak topuklu pabuçları ve mantosunun altında, soğuktan hafifçe morarmış dizlerini ortaya çıkaran iplik çorapları vardı.

Sinemada yanyana dört yer olmayınca, Arrigo ve Luciana'dan ayrı oturmak zorunda kaldık Olga'yla ben, acıklı bir savaş ve sevgi filminin gösterildiği perdeden uzakta iki yer bulabildik.

Başoyuncu James, Paris batakhanelerinde sürünen yoksul bir adamdı: kaldırımların üstünde iki yana salınan gövdesiyle ağır ağır yürüdüğünü görüyorduk; genç ve

mert bir yüzü, parlak gözleri, iyilik dolu bakışları vardı. Bir gün güneşle birlikte karanlık dünyasından çıkarken, işte, güzel bir kedi gibi güzel, bir kedi gibi hem uysal hem dikbaşlı, dünyaya küskün ve umutsuz kız Simona'yla karşılaşıyor. Dünyada herkes Simona'ya kötülük etmiştir; ve işte henüz döndüğü sokak köşesinde günah kızı olmak üzeredir. Fakat James karanlıklardan çıkar, onu elinden tutup, akşamları tam bir mutluluk içinde Simona'ya benzeyen kedi dostlarıyla birlikte yıldızlarla tatlı tatlı sohbet ettiği çatı katındaki odasına götürür. James'in Giorgio gibi bir yüreği var; Ne hoş! diye bağırıp koltuğunda büzülen Olga'ya bunu, bu duygumu söylemek istiyordum; fakat bilmediğim bir nedenle onu şaşırtmaktan korkuyordum. Sinemanın heyecanlı sessizliğinde, yanımda oturan arkadaşıma ses çıkarmadan bakıyordum. Birden, iki kahramanın mutluluğunun üstüne savaşın kara bulutları çöküyor. Çılgınca bir sevinçle gelinliğini hazırlayan Simona'nın gücü kesiliyor, dünyası kararıyor yeniden. James askerdir şimdi, kalbine cesaret veren parlak gözleriyle kocabebek saf bir asker. Simona çatı arasında yalnız kalır. Kanarya bile kafesinde üzgündür, kediler burunları yıldızlara doğru kalkık damdan dama miyavlarlar.

Olga koltuğunda iki büklüm olmuş ağlıyordu. Elini tuttum; yavaşça avuçlarımın arasına aldım; teselli bulabilmek için kendini bıraktı. Salonun ışıkları yandı. Arrigo'yla Luciana çıkmak için bizi yanlarına çağırdılar. Olga henüz filmin etkisinden kurtulamamıştı hâlâ duyarlığını ve suçsuzluğunu yansıtan bir taşkınlıkla acıklı serüveni tekrarlıyordu; yüzünde acı ve umutsuzluk okunuyordu, kendini bir filme böylesine kaptırması beni şaşırttı. Fakat ufacık bir şey onu bu havadan kurtarmaya yetti: Tezgâhında kocaman çukulatalar ve badem şekerleri sergilenmiş bir pastacı dükkânının önünden geçerken ellerini açgözlülükle çırptı. Mağazanın bir an açılıp kapanan kapısı, savaş şarkıları veren radyonun sesini bize ulaştırdı, gerçek duygusu yine ağır bastı

— Biliyor musunuz, dedi Olga, annem Carlo'ya yolladığı mektupta gönüllü askere gitmesini onayladığını yazmış. Hatta yüzüğünü ve altın bileziğini de kampanyaya armağan etmiş. Davranışını çok hoş bulmuyor musunuz?

Luciana ve ona eşlik eden Arrigo, bize «iyi geceler» dileyip yanımızdan ayrıldılar. Yalnız kalınca, Olga kolumdan çıktı.

— Marisayla karşılaşabiliriz, dedi. Bizi böyle görürse kimbilir ne düşünür!

— Hiç bir şey düşünmez, dedim. Marisa'yla dostça ayrıldık; başka bir şey olacağı da yoktu zaten... Birbirimizi sevmediğimizi farkettik. Daha doğrusu seviyorduk da, birbirimize yangın değildik.

Mattonaia sokağını döndük. Pazaryeri ıssızdı; rüzgârla çalkalanıyordu; korunmak için duvar diplerinden yürüyorduk. Olga sordu:

— İnsan sevdiğinden nasıl emin olur?

Birden, sözcükler dilime geldi ve sonucunu düşünmeden konuştum:

— Bunu anlamak çok kolay. İnsan gece gündüz birini düşünür, yalnız onun yanında mutlu olursa sevdalı demektir. Örneğin ben, senden başkasını sevmediğime eminim.

Karşılığı neşeli bir gülüş oldu. Bu gülüş, içindeki titrek heyecanı uyanık kulağımın farkedemiyeceği kadar ani olmamıştı.

— Ne delilikler yapıyorsun! dedi.

Bir an, beni yaşatan umudu düşüncesizce yitirmek üzere olduğum duyğusuna kapıldım. Olga niyetimde ciddi olmadığımı sanırsa, kuşkusuz bir daha bana inanmazdı. Telâşlı ruhum tehlikeyi iyice abarttı. Oysa sözlerimin hepsi de doğru, hepsi de içtendi. Onu durmaya zorladım.

— Dinle beni Olga, dedim. Sözlerim çok aceleye geldi, ama gerçek bu. Seni ölesiye seviyorum. Geri kalan hiç bir şey beni ilgilendirmiyor. Beni olduğum gibi görmeye çalış. Sevgimden emin ol ve bana kalbin ne diyorsa onu söyle.

Pazaryerinin evlerine sırtımızı dayamıştık. Dondurucu havada, hem sırtımıza hem de yüzümüzün ortasına vuran rüzgârla soluklarımız sıklaşıyordu. Olga duvara dayanmıştı; gücünün tükenmek üzere olduğunu hissediyordum; bakışlarımdan kaçmak için dalgınca başını göğe kaldırmıştı. Bu durumda bana cevap verdi:

— Belki, henüz küçük bir kızım... Ben de seni sevdi-

ğimi sandığımı söylersem bunu ciddiye almamalısın, yanılabilirim, çünkü sevmenin ne demek olduğunu bilmiyorum.

Sesi tedirgindi. Olga ağlamaya hazır gibiydi, fakat öte yandan savunmaya heveslendiği de yüzünden anlaşılıyordu.

— Hayır, sen artık küçük bir kız değilsin. Zaten ben seni bu halinle seviyorum.

— Bu iş o kadar basit değil, Valerio! Beni sevdiğini söylüyorsun, belki de bu sevda Luciana'ya, sonra Marisa'ya ve kimbilir kaç kıza daha duyduğun sevdanın eşidir!

— Sana duyduğum aynı sevda değil. Bunu ispat edeceğim.

— Carlo'nun askere gitmesiyle yalnız kalacağımı ve bundan yararlanabileceğini düşünerek böyle davranıyor olmayasın?

Gözlerinde tedirgin bir pırıltıyla kesin bir savunma arzusu bana bakıyordu. Onu bir öpücükle inandırmak isterdim; içimden bu arzu geçiyordu. Bana dönük yüzü, duvara dayalı vücudu, boş alan, hepsi beni tahrik ediyordu ama hevesimi bastırmayı bildim; sevdam böylesine çekingen ve Olga'ya saygım böylesine büyüktü.

— Böyle düşünüyorsan, dedim, seni sevdiğime inanmıyorsun demektir.

Bir bisikletli rüzgâra karşı zorlukla gidiyordu. Kapalı fakat aydınlık bir pencereden bize kadar sesler ulaşıyordu. Pazar çadırı alanın ortasında karanlıkla yükseliyordu yalnızca; sebze satıcıları yük arabalarını ve okları havaya kalkmış el arabalarını çadıra dayamışlardı. Olga sordu:

— Bunu Carlo'ya söylememiz gerekmiyor mu?

— Nasıl istersen, dedim.

— Şimdilik söylemiyelim daha iyi... Sonra ona yazarız. Önce anneme yazmakla işe başlıyalım.

— Anneni ne diye karıştırıyorsun bu işe?

— Elbette karışacak. Eğer ciddiysek bunu ilk önce annem bilmeli.

Kızgın bir davranışla doğruldu, hemen ardından hüzünlü bir tavır takındı.

— Sen de anneme nefret duyma, dedi. Eğer ona nefret duyarsan, seni sevemem.

Sırtını duvardan ayıran kırgın davranışından sonra yeniden yola koyulduk. Evinin önüne geldiğimizde bana döndü.

— Biliyor musun, dedi, annem Milano'ya, yanına gelmemi istiyordu. Cevap olarak hayır dedim, çünkü sen bana henüz hiç bir şey söylemediğin halde, senden ayrılamayacağım duygusu vardı içimde.

Ve benden ayrıldı; yüreğim sevdasıyla dolu, mutluydum. Ulivo sokağına dönerken, Carlo'yla Marisa'nın köşede durmuş, hararetle bir şeyler konuştuklarını gördüm. Beni görmemeleri için ahırın karşısında bekleyen bir arabanın arkasına saklandım.

ILK sevdalı gezintimizi ertesi akşam yaptık. Benim gözümde Olga, güzellerin en güzeliydi. Onun yanında, hayal gücüm bile çok sıradan ve silik görüntülerden başka bir şey bulamıyordu: Yanımda, biraz çekingen ve hep telâş içinde yürüdüğünü hissediyordum. Bu hali beni onu daha çok sevmeye itiyordu. Ona dokunsam, inciteceğimden korkardım. Sanki gerçekten avucumda kalbimin bütün sevgisiyle korumam gereken değerli bir şey var gibiydi. Bir ara bana sordu:

— Dudaklarımı boyamamı ister misin?

— Niçin? Senin dudakların boyasız da güzel.

— Daha kırmızı olsunlar diye dilimle yalıyorum, fakat ayazı yiyince çatlıyorlar. Ben de kakao yağı kullanmak zorunda kalıyorum. Belki ruj sürsem bütün bunlara gerek kalmaz!

— Sür öyleyse. Fakat çok sürme, çünkü gereği yok.

— Marisa'nın sürmesine hiç karışmıyordun ama. Onu ne zaman görsem dudakları boyalıydı.

— Neden hâlâ Marisa'dan söz açıyorsun?

— Özür dilerim, canını sıkmak istemedim.

Akşam yemeğinden sonra, babam meyhaneye, büyükannem yukarı kata Maria'nın annesine sohbete gidince evde yalnız kaldım. Çocukluğumda olduğu gibi, sırtı-

ma paltomu atıp, ellerim bacaklarımın arasında, dizeleri yüksek sesle bağırarak «Ilahi Komedya»yı okurken kapı çalındı.

Gelen Carlo'ydu. Bana merhaba dedikten sonra, davranışlarında kararsız ve çok düşünceli olduğunu görünce, bu zamansız ziyaretten şaşırmış hatta biraz da korkmuştum.

— Biliyorsun, dedi. Yarın gidiyorum!

— Çok iyi! seviniyorsundur herhalde

— Öyle, fakat bunun için gelmedim.

Olga'nın her şeyi ona anlattığını ve şimdi söze nasıl başlıyacağını düşündüğünü anlıyordum.

— Bu bizi çok yakından ilgilendiren bir konu, diye devam etti.

— Evet, dedim, ben de seninle aynı düşüncedeyim.

— Giorgio bize hiç olmazsa bir şey öğretmiştir: Aramızda içten olmayı, ve ben bu yüzden ona gönül borcu duyuyorum. Ama şimdi söze nereden başlıyacağımı bir türlü kestiremiyorum.

— Suçunu itiraf etmesi gereken benim aslında, dedim.

— Hayır! diye cevap verdi; sanki bir şeyi istemiye istemiye kabulleniyor gibiydi ve canının çok sıkkın olduğu anlaşılıyordu.

— Sözü uzatmıyayım. Dâva şu: Marisa'yla nişanlandım.

Bu itiraf beni şaşırttı; şaşkınlığımı saklıyamamış olmalıyım, konuşmasını şöyle sürdürdü.

— Şaşırmış olmalısın, şaşırmakta da haklısın. (Insan utanılacak bir durumda, ne tavır takınacağını kestiremiyordu) Seni niçin aradığımın ben de pek farkında değilim. Ok yaydan çıktığına göre, senin de ne düşündüğünü öğrenmek isterim.

— Her şeyden önce, sana çok memnun olduğumu söylemeliyim. Marisa'nın erdemlerini sen benden daha iyi bilirsin, çünkü onları bana sen öğrettin.

Bu «öğrettin» sözcüğünü ağzımdan çıkarır çıkarmaz, konuşmamın pek alçak gönüllü olmadığı duygusuna kapılarak ekledim.

— Onu ben de sevdim, fakat sonra...

— Bunun önemi yok. Marisa'nın beni sevdiğine artık eminim.

— Birkaç ay önce Marisa'yla konuşurken neyi ima ettiğini şimdi anlıyorum; onun seni sevdiğine ben de eminim.

Carlo kolumdan tuttu. Masanın önünde oturmuştuk. Her şeyden arınmış ve gerçekten başka savunması kalmamış bir adam gibiydi; Oysa bu savunmayı da yetersiz bulduğu anlaşılıyordu. Heyecanlandığımı hissediyordum. Bu olay, Olga'ya karşı duyduğum sevdayı anlatmamı iyice güçleştirecekti. Ama aramızda kurulan mutlak içtenlik ilişkileri, bunu söylemeye beni zorunlu tutuyordu. Fakat Carlo konuşmama fırsat bırakmadı.

— Belirli bir yaşa gelince, insan böyle konulardan söz etmekten utanç duyar. Buraya sandığından daha başka bir şeyin çözümü için geldim; bu yüzden kendimden iğreniyorum şimdi.

Alnını çaprazladığı kollarının üstüne koydu ve göz yaşlarına boğuldu.

— Ben zavallı bir mutsuzum Valerio. Ve zavallı bir mutsuz olarak kalacağım. Şimdi yanımda, bana uyarılarda bulunacak Giorgio bile yok.

Onu sakinleştirmeye uğraştım, bir bardak şarap sundum.

— Sana yararlı olacağıma inanıyorsan konuşalım, dedim.

Biraz yatışmıştı. Sarı gözleri yaşlarla ve hüzünle doluydu.

— Işığı söndür, dedi bana. Yüzüne bakarsam bir tek söz bile söyleyemem.

Arzusunu yerine getirdim:

— İki yıl kadar önce, bana Marisa'yı sevdiğini söyleyince sevinmiştim, hatırlıyor musun? Onu sana uzun uzun övmüştüm; söylediklerime kendim de inanıyordum. Tekrar işe başlamış ve Giorgio'nun sayesinde daha iyi bir insan olmuştum. Yavaş yavaş saplantımdan da kurtulmuştum. Giorgio beni evine yatmaya götürüyordu; anneme karşı daha kibardım, onu bağışlıyabilmeyi başarıyordum; üstelik ciddi ciddi konuşup onu buradan gitmeye kandıran da ben oldum. Bir başka insandım artık; şimdi bile bir

parça o başka insanım. Bütün hepsi Giorgionun gayreti, benim kendimi bulmama yardımıyla oldu. Avutum Olga'ydı. Hiç olmazsa onun, kendisini kuşatan çirkinliklerin ortasında tertemiz büyüdüğünü görüyordum. Bir gün evlenmeyi bile düşünüyordum. Fakat sonra... Sana anlatamam. Yavaş yavaş her şey değişti ve Marisa'nın dışında sevebileceğim hiç bir kadın olmadığını anladım. Fakat Marisa artık senin nişanlındı ve biribirinizi seviyordunuz. Kaderime boyun eğerek size bakıyordum; diyebilirim ki, artık Marisa'yı arzulamayı bırakmak onu sadece sevmekle yetinerek mutluluğunuzun gölgesinde yaşıyordum; ona çektirdiğim acılar için bana verilen bu cezanın yerinde olduğuna da inanıyordum. Karanlıkta da olsa bunları sana anlatmaktan utanıyorum. Sonunda, geçen yıl, bir yaz akşamı, Marisa'ya rastladım ve ona merhaba derken, ağladığını gördüm. Aranızda ne geçtiğini bilmiyordum, fakat acı çektiğini anladım; suçun bütünlük sana ait olması gerektiğini söyleyip, seninle hakettiğin gibi konuşmaya gelirken bir şey yapmamam için bana yalvardı. Onu evine kadar götürdüm. O akşam ondan kopmadığımı, onu hâlâ arzuladığımı anladım. Bir hırsız gibi utançla kızarıyorum. Sonra, ortaya bir savaş ihtimali çıktı, utancımdan kaçabilmek için umutsuzca bu kurtuluşa atıldım. Geçen gün Giorgio'yu öfkelendirmek için ileri sürdüğüm düşüncelere inanıyorum ama beni yakan bu yara olmasaydı bu kadar savaş yanlısı olmazdım. Olga'yı ne durumda bırakacağımı düşünmüyormuyum sanıyorsun? Ve belki de, annem gelip onu götürecek, nasıl bir yere Tanrı bilir artık...

— Dinle Carlo, bak...

— Bırak konuşayım, Marisa benim için yeniden bir saplantı olmuştu; artık onu düşünmekten uyuyamıyordum. O tanıdığım, arzuladığım ve sahip olacağım tek kadın; benim Carlo olduğuma inandığın kadar bu sözlerime de inan! Siz ayrılınca Marisa'yla yeniden buluşmaya başladık, yıllardan sonra birbirimizi yeniden tanıyorduk. Bütün bu zaman sırasında, hayalimi kafasından silmeye uğraşmaktan başka bir şey yapmadığını bana itiraf etti. Onu sevseydin, bunu başaracaktı. Şimdi, gitmek bana zor geliyor. Ben, yaradılışının iyice kösteklediği zavallı bir mutsuzum Valerio, bazan Marisa'yı derinliğine düşününce kendimden

ona güzel bir anı bırakmadığıma üzülüyorum; oysa cinsel hazlar isteyen bir kızdır o da. Beni sevmesine seviyor, ama başka çocuklar onu baştan çıkarmaya kalkarlarsa...

Daha güçlü bir sarsıntıyla, gözyaşlarına boğuldu yeniden. Şimdi gözlerim karanlığa alışınca, masanın önüne oturmuş gölgesini farkediyor, hıçkırıklarla sarsılan omuzlarını görüyordum. Ayağa kalktım, beni tuttu.

— Işığı yakma. Işık bana büyük bir korku veriyor şimdi.

— Sakin ol, dedim. Artık Marisa'yı tanıdığımı sanıyorum. Seni sevdiğine, seni namuslu bir kız olarak bekleyeceğine eminim.

— Ben de durmadan kendime bunu tekrarlıyorum, dedi Carlo, başı kollarının arasında ağlayarak. Fakat bir şey olacaksa hiç değilse ondan bir şey koparamıyacak olan seninle olmalı.

Hıçkırıklara boğuldu. Uzun süre ağladı. Sözlerinin her biri dayanma sınırımı aşıyor ve bu sessiz umutsuzluk beni de yıkıyordu. Sonunda büyükannemin yukarı kattakilere «iyi geceler» dileyip merdivenleri indiğini duydum. Carlo'yu kalkmaya davet ettim. Dışarı çıktık, kış gecesinin soğuk havası ona iyi geldi, biraz sakinleşti. Ancak ondan sonra konuşabildim:

— Değerini öğrendiğim Marisa için, tam tersine sadık bir dost olacağıma sana söz veriyorum. Savaş, göreceksin çabuk bitecek. Ama Marisa'yı sadece sevmekle yetinmemelisin, ona güven de duymalısın.

Evinin kapısında elimi sıktı. Öpüştük ve ona iyi dileklerde bulundum. Şaka yollu sordum:

— Eğer bu arada Olga nişanlanırsa? Benimle örneğin? Ne dersin?

— Hiç üzülme, diye cevap verdi bana. İkimizin aklını toplasak Olga'nın aklının yerini tutamaz. O kendini savunmayı bilir.

Sonunda gülümsediğini görünce sevindim. Ertesi gün eğitim devresindeki bir gönüllü taburuna katılmaya gitti ve nisanın başında Afrika'ya doğru yola çıktı.

O günlerde, Gino'nun açlıktan ve kendi kendini aşırı tatminden eriyip biterek hücresinde öldüğünü öğrendik.

YİRMİ SEKİZ

GIORGIO, savaşın kaderi ne olursa olsun İtalya'dan çıkmayacak, Verona birliklerinden birine verilmişti. Karısıyla sık sık mektuplaşıyordu. Bu arada Gino'ya da cevap yazmış, fakat mektup, cezaevine Gino'nun ölümünden sonra geldiğinden geri gönderilmişti. Bana çok seyrek yazıyordu: Bütün kış boyunca iki kere. Askerlik yaşantısına çok kolay alıştığını, gerçek bir dostla, kendi yaşında bir Milano'lu işçiyle karşılaştığını söylüyordu. Bulunduğu şehirden, bizim Pazar yerini andıran Erbe adlı bir alandan, Arno'ya benzeyen daha kısa ve iskele diplerinde çok derin olan bir nehirden, Adige'den söz ediyordu. Son olarak yaptığımız konuşmalar üzerinde düşünmemi söylüyor ve «biraz şamatacı ama akıllı bir insan» olan Berto'ya yaklaşmamı salık veriyordu.

Oysa, Berto'yla ilişkilerim, son aylarda oldukça seyrelmişti. Akşamları, kitaplarımdan başımı kaldıramadığımdan sokağa çok ender çıkıyordum, pazarları da o Mahalle'ye pek uğramıyordu. Kasımda evlenmiş, ama bu alışkanlıklarını değiştirmemişti. Maria ona karısından ne zaman haber sorsa içtenlikle gülümseyerek hep aynı cevabı veriyordu: «Sağlığı yerinde. Çok yakında onu seninle tanıştıracağım» Hemen ardından Maria'ya «hoşça kal» deyip küçük Lorenzo'nun yanağını okşuyor, merdiven-

lerimizi sessizce inerek birinci katta, ardında Argia'nın kendisini beklediği yarı açık kapının önünde duruyordu.

Berto'yla Argia'nın ilişkisi yazın başlamıştı. Pazarları biz dansetmek için toplandığımızda, onlar da anlaşma fırsatı bulmuşlardı. Argia, Mahalle'nin loş evlerinde büyümüş, otuz yaşında bir halk kadınının olabileceği kadar güzel, olgun bir kadındı. İçkici ve hastalıklı kocası onu ihmal ediyordu. Berto Argia için, akşam çökmeden gözlerle içilecek bir gök parçasıydı. Aralarında sözkonusu olan sevda değil, sadece bir gençlik alışverişi, karşılıklı sunulan vücutların tanınmasıydı sanırım. Berto Argia'nın ilk sevgilisiydi; kendini koparacak eli bekleyen bir meyva gibi herşeyini Berto'ya sınırsızca vermişti; ve bağlı olduğu dalın titreyişinin üzerinden de çok geçmemişti henüz. Baba kanının zehirlediği çocuğunu ana sütü de kurtaramamış, çocuk ilkbaharda ölmüştü. Argia arzularının seline kapılarak Berto'ya koşuyor, vicdan azabı duymadan vücudunu sevdalısının kollarına atıyordu; meyhaneden arzulu ve ağlamaklı dönen kocasına da eskiden çocuğuna gösterdiği acıma dolu bir kaygıyla davranıyordu. Durup dinlenmek bilmeden şişelere hasır örüyor, böylelikle kendisinin ve kocasının geçimini sağlıyordu... Mahalle'nin yoksulluğu. Arada bir, eskiden iyi bir mozayik işçisi olan kocası bir hafta kadar çalışmaya koyulurdu. Bu günler Argia için, bir gömlek diktirmeye, çoraplar almaya, kendisinin ve kocasının ayakkabılarını pençeletmeye elveren bolluk günleri olurdu. Berto, genç, sağlam, delice hevesleri olmayan bir adamdı: Hergün yemeğini iştahla yiyor, sağlıklı vücuduna tadılabilecek bütün zevkleri sunuyordu. Bir akşam, Argia'nın kocasının eve erken dönmesi, onu telâşla bize sığınmak zorunda bırakmıştı. Çekindiğimi ve sıkıldığımı görünce şöyle dedi:

— Beni suçlamaya kalkarsan, benim gözümde bir avanaktan başka şey olamazsın. Olaylara, gerçekten olmayan anlamlar yüklüyorsun. Hayat basit bir iştir. Hoşuma gidiyorsun, hoşuna gidiyorum, bana verdiğini ben de sana veriyorum, sorun ortaya böyle konulmalıdır. Eğer Argia'nın kocası karısını sevseydi ve Argia da kocasını geçici bir heves uğruna aldatsaydı, o zaman benim namussuz bir insan olduğumu söyleyebilirdin. Fakat bu durumda

ben ondan hiç bir şey koparmıyorum; ona ihtiyaç duyduğunu veriyor, karşılığında zevk alıyorum. Aynı şey, Argia için olduğu kadar karım için de geçerli; zavallı, kendisiyle her türlü ilişkimi yasaklayan bir hastalık geçirdi. Dertsiz insan yoktur; bundan kuşkun olmasın! Ama olanaklar ölçüsünde kimseye zarar vermeden, acılarımızı geçiştirmek zorundayız da.

— Seni yargılamaya falan niyetim yok, dedim. Ben papaz değilim.

— Ben de sana bunları kendimi savunmak için anlatmıyorum. Bir süreden beri hoşuma gitmeyen bir takım tavırlar takındığını açıkça yüzüne vurmak için konu yaratmaya çalışıyorum! Akşamlarını şiir okumakla geçiren bir işçi: Hoş bir durum değil senin için. Bunu ancak ikiyüzlü bir insan yapar. Giorgio senin hakkında yanılmış!

— Bunun için mi benimle karşılaşmaktan kaçınıyordun? diye sordum.

— Yalnız bunun için değil, birbirimize söyleyecek hiç bir şeyimiz olmadığını anlamıştım. Şunu bil ki, hiç olmazsa bir şeyler yapmaya cesareti olan Carlo'yu bile sana yeğ tutarım!

— Fakat ben ondan bir yaş küçüğüm; mayısta askere gideceğim! dedim, kendimi savunmak için.

— Vay canına! Ben seni daha büyük sanıyordum!

— Oysa, tam tersine, benim sana güvenim var; bana bazı şeyler anlatman için seninle siyasetten söz etmek istiyorum.

— Şimdilik olmaz, Valerio. Söylediğine bakılırsa, henüz çok gençsin. Yine iyi arkadaş kalalım. Bu konuşmaya, askerliğini yapıp döndükten sonra devam ederiz.

Nedenini bilmeden kişiliğimden derin bir hoşnutsuzluk duyarken, beni yalnız bırakıp gitti. Berto'nun anlattıkları, onun otuz yaşıyla, on dokuz yaşım arasında derin bir uçurum yerleştiriyordu. Kendimi, alfabeyi hecelemeye, «çizgiler» karalamaya uğraşan küçük bir çocuk gibi görüyordum. Sözleri beni vicdanımla karşı karşıya bırakmıştı. Giderek büyüyen pişmanlığımı bastıracak bir düşünce bulma imkânsızlığı içindeydim. Uyurken, düşümde bilmeyerek yaptığım ve sabahleyin hatırlayamadığım bir yanlışlığın suçluluğu vardı üzerimde. Yalnız ve soğuktan

titreyerek, kalbimi boş şeylerden, geçici heveslerden arıttım. Fabrikadan büroya geçmek için diploma alma tasarım aklıma gelince, yanaklarımın yandığını hissettim. Sanki bir ölüm tehlikesinden kurtulmuş gibi kalbim kaygıyla kasılırken, Olga'yı düşünüp tatlı hayaller kurdum: Ev, iş, çocuklar ve Mahalle'nin sokakları, akşamları.

Babam eve döndüğünde, hemen kararımı ona ilettim.

— Baba! Bundan böyle tutarlı bir insan olmak istiyorum.

— Vay canına! Nano, bu ne tumturaklı söz! diye cevap verdi. Ama, böyle bir kararın da tam sırasıydı!

Giorgio'ya da bir mektup yazıp, yeni tasarılarımı anlattım. Bir gün kendisiyle ve Berto'yla başım dik karşılaşacağıma söz veriyordum.

Bu sırada, Olga'ya olan sevdam kanıma derin kökler salarak çiçekleniyordu. Tornamın üstüne neşeyle eğilirken, onu atölyesinde, elinde çikolata ve parlak kâğıtlarla, kendine çok yaraşan işiyle uğraşır hayalliyordum. Her akşam, Olga daha cana yakın oluyordu: Gülüm yavaşça açılıyordu. Karanlıkta, elinin elimi aradığını hissediyordum; sesi sevgi dolu sözlerimle titriyordu.

Kışın sonu yaklaşıyordu. Ona ilk öpücüğümü mart ayında kondurdum.

Arrigo'yle Luciana mayısta evleneceklerinden, Olga'ların evine yerleşip Carlo'nun odasını ve annenin yattığı yatağı almayı düşünüyorlardı. Olga bunu içtenlikle kabul etti. Arrigo, şimdiden ona, ikinci elden kira ödemeye başlamıştı bile; ve Arrigo'nun annesi de, Olga'yı yalnız bırakmamak için geceleri küçük kızın evinde yatıyordu. Temiz sevgimizi, arkadaşlardan uzun süre saklıyamadık. Maria bir abla gibi benimle konuştu. Acıklı ve içten sözlerle parmağını tehdit havasında sallıyarak, Olga'ya karşı mert olmadığım takdirde ne kötü bir iş yapacağımı anlattı; ve o andan sonra, akşamları Olga'yla uzun uzun konuşan annesiyle birlikte her adımımızı gözlediklerini hissetmeye başladım. Olga'da, ben de bize gösterilen bu özeni sevinçle kabulleniyorduk: Gizlice birbirimize öpücükler veriyor, bu tatlı kaçamaklar da, bize en az sinemaya yalnız gitmek kadar haz veriyordu.

Mart sonunun ılıklığında, sardunyalar pencerelerde çiçeklendi; kış taşmaları sona eren Arno yeniden yeşil renge büründü, Bulvar'ın çınarları da. Beccaria alanında, insanlar yine köpek cambazının çevresinde halka oluyorlardı. Dante'm masanın gözüne kilitlenmişti. Babamla uzun uzun konuşuyorduk, çocukluğumda olduğu gibi yine onun candan bir arkadaşım olduğunu hissediyordum. Büyükannem, yüzümün gittikçe anneme daha çok benzediğini söylüyordu. Günleri, ayları yakmak, Olgayla evlenmek, mutluluğumu ölümsüzleştirmek istiyordum.

Şubat'tan nisana uzanan unutulmaz günler. Onları bir bir sayabilirim: Saatlar, dakikalar, sevdamızı kuşatan yerler, hava, evler, duvarlar, hepsi anılarımda. Eğlenmek için veya başka bir amaçla sözü annesine getirip, imalı bir yargıda bulunduğumda Olga'nın umutsuzca hüzünlü sözleri bile... Konuşmanın konusu annesi olunca tedirgenleşiyor, boşuna olduğunu bildiği halde sonuna dek annesini savunuyordu. yüzü gölgeleniyor, güzel gözlerinin rengi koyulaşıyordu; kenetlediği çenelerinin altında, kötü bir söz söylemekten kendini alabilmek için sıktığı dişleri hissediliyordu. Olga, nişanlandığımızı bildirmek için annesine mektup yazmış, ama annesi bunu uygun görmemişti. Kızına, Mahalle'li bir işçi parçasından daha iyi bir koca hayalledığini yazıyor, buna rağmen, Olga'nın sağduyusuna güvendiğini de sözlerine ekliyordu.

Olga gülümseyerek mektubu bana gösterdi; bundan bir çeşit haz duyuyor gibiydi. Kendimi tutamayıp sordum:

— Annenin böyle konuşmaya ne hakkı var?

— Bütün annelerin sahip olduğu hak, karşılığını verdi.

— Onun böyle bir hakkı yok!

— Yeter, Valerio! dedi, inatçılık yapan küçük bir kız gibi ellerini kenetleyerek. Ne olursa olsun, benim annemdir o. Başka bir şey duymak istemiyorum. Annem olduğuna göre de, her yaptığı ve her söylediği iyiliğim içindir.

— Ama bu durumda, birbirimizi sevdiğimize göre haklı olamaz!

— Evet, ona bunu yazacağım. Göreceksin, yavaş yavaş bu düşüncesi değişecek.

Kızgınlığı geçmişti: Gülümseyerek hıncını yatıştır-

maya uğraşıyordu. Evinin kapısının önündeydik (mektubu, bir sokak lâmbasının ışığında okudum). Olga ellerimi tuttu, havaya kaldırdı ve sevgi dolu bir davranışla birbirine çarptıktan sonra avuçlarını avuçlarıma vurdu (neşesini böyle açığa vurmayı seviyordu).

— Haydi gülümse, Valerio! Beni memnun etmek için gülümse!

Onu belinden tutup kendime çektim. Merdivenin ortasına doğru öpüştük.

— Biliyorsun, dedim, sana ne kadar bağlı olduğumu. Fakat sen de, sonunda bana alışacaksın. Annenin dışında sana da biraz güvenmek isterim.

— Elbette güven, Valerio!

Göğsüme yaslandı. Ve ilk kez, onun dudakları ağzımı aradı.

— Sevgilim! diye fısıldadım.

YIRMI DOKUZ

O GECE, yorganın üstüne paltomu örterek uyudum.

Son arabalar ahıra döndü. Gecenin sessizliği Mahalle'nin üstüne inmişti; yalnız, pencerenin camlarını titreten rüzgârla kedi miyavlamaları duvarların ötesinde bir sokak olduğu izlenimini veriyordu. Birkaç gecenin ayak sesleri ya da yüksek sesle konuşarak Rosa sokağından çıkan son müşteriler, uyuşuk bir yaşantının yankısından başka şey getirmiyordu.

Uyuyordum. Sabahın üçüne doğru, kedileri ürküten o arabanın gürültüsü, belki beni de tedirgin etmişti yatağımda.

Ulivo sokağının köşesini döndükten sonra araba, sevgilim'in evinin önünde durdu. İçinden sevgilim'in annesi indi ve arabaya, geç kalsa da kendisini beklemesini söyledi. Tanıdık merdivenleri karanlıkta, el yordamıyla tırmandı; kısık bir sesle kızına seslenerek, kapıya birkaç kere vurdu. Olga bir düşteymiş gibi uyandı, kendini annesinin kollarında bulması da bu düşünün devamı oldu.

— Ah! anneciğim, nasıl özlemiştim seni!

Maria'nın annesi de kalkmıştı; şalına bürünmüş, kapının eşiğinde göründü.

— Döndüğünüze çok sevindim, Elvira, dedi. Benim burada olmamın nedeni...

— Biliyorum, Olga bana yazmıştı. Küçük kızımla ilgilendiğiniz için size teşekkür borçluyum.

Elvira, kürk mantosunu yayarak, kızının yatağına oturdu. Olga, çıplak ayakları hasırın üstünde, başını annesinin dizleri arasına saklamıştı; annesi de kızının saçlarını özlemle okşuyordu.

— Ben kendi evime gidebilirim Elvira, dedi Giulia. Siz de kendi yatağınızda yatarsınız.

— Hiç rahatsız olma Giulia. Hemen yola çıkmamız gerek.

— Ben de mi anne? diye sordu Olga, başını kaldırarak.

Bu şaşırtıcı haber onu uyku sersemliğinden sıyırmıştı; ayağa kalktı.

— Elbette, diye karşılık verdi annesi. Seni almak için geldim buraya.

Olga umutsuz bir hareket yaptı. İki elinin parmaklarını kenetleyip sordu:

— Hiç olmazsa yarını bekliyelim. Bu kadar acele nasıl gibediliriz? Sen de yorulmuşsundur hem.

— Hiç yorulmadım. Beş trenine yetişeceğiz. Yalnız çok gerekli eşyalarını koyman için bu boş bavulu getirdim. Eve varınca, dinlenmek için çok zamanımız olacak.

— Fakat, anne biliyorsun ki...

— Haydi, küçük kuşum inatçılık etme. Sözümü dinle.

Annesi kızına karşı duyduğu sevgiyi açığa vurup onu, hissettirmeden boyunduruğu altına alırken, sevgilim bu olağanüstü olayı sevinç ve heyecanla karşılıyordu. Tren, diye düşünüyordu belki de. Annesinin dizi dibinde bilinmeyen bir kent. Kendisine kimbilir neler sunacak bu kent hayalinde boyutlanıyor, boyutlanıyordu...

Olga, bir düşteymiş gibi, eşyalarını bavula doldurdu. İki kadın salonda yalnız kalmışlardı.

— Eh Giulia, diye sordu Elvira, nasılsınız?

— Her şey yolunda çok şükür. Maria'nın bir oğlu oldu. Şimdi de Arrigo'yu evlendiriyorum.

Sözlerinde, Mahalle'nin alanlarında ve sokaklarında, herkesin gözü önünde birlikte, yaşanmış zorluk yılları vardı. Kader'le ayrı ayrı boğuşma yolu seçmeleri, herkesi arkalarından konuşturmuştu. Birinin mevsimsiz beyazlaşmış saçları, kısık sesinin ele verdiği, ama parlak bir bakışla dirilen ve ötekinin, bir hayal kırıklığı gibi sözlerine iha-

net eden yüzünü, sarıya boyalı saçlarını yargılayan sessiz bir boyun eğişi vardı. Güçlü olduğunu göstermeye çalışırken bile, Elvira'nın her davranışında sonsuz bir yorgunluk okunuyordu. Bir gün, bulutlu bir gök altında, taşlarla dolu sokak bu iki kadının önünde aynı şekilde açılmıştı: Eteklerine yapışmış iki çocuk, kalplerinde gençlik, üzerlerinde erkek gözleri. Şimdi, değişik şekillerde yıpranmış iki çiceksiz ağaç gibi yanyana duruyor, karşılıklı olarak olarak birbirlerinde sıkıntı ve acıma uyandırıyorlardı.

— Elvira, Olga'yı götürmenin onun yararına olacağını mı düşünüyorsunuz?

— Onu kurtarıyorum Giulia. Kızımı Mahalle'nin bu eziciliğinden sökmek istiyorum. Olga'yı yanıma almayacağım. Yatılı bir okula verip öğrenim gördüreceğim. Benim olmadı, hiç olmazsa kızımın güneşli bir dünyası olsun istiyorum.

— Peki sonra ne olacak?

— Şimdi, bambaşka bir yaşantım var. Yeniden evlendim, Olga bunu bilmiyor. Kocam iyi bir insan, hali vakti yerinde ve bana da çok bağlı.

— Memnun oldum. Yalnız dikkat edin, kızınız ilk heyecanını ardından büyük bir hayal kırıklığına uğrayabilir. O bu evlerde büyüdü; kişiliği burada oluştu, burada sevgi duydu. Olga'ya yoksulluğumuzu özletmeyecek gibi davranın! Konuştuklarımın saçmalık olduğunu sanıyorsunuz belki de; gene de ben ne dediğimi biliyorum. Olga nişanlandı; birlikte geçirdiğimiz akşamlar boyunca hep konuştuk. Onu sizden daha iyi tanıdığımı sanıyorum.

— Olga henüz çok genç. Zamanla, Ulivo sokağında oturduğunu bile unutur.

— Ben de böyle olsun isterim. Olga'nın size, annesine büyük bir sevgiyle bağlı olduğu muhakkak; sanki sizden -bunları size söylediğim için beni bağışlayın- küçüklüğünde ona vermediğiniz şefkati hâlâ bekliyor. Bazan ona süt verdiğinizden bile kuşkulanıyorum. Maria'nın altı yaşında bana duyduğunu şimdi, Olga size duyuyor. Öte yandan Olga, burada ahlâklı bir kadın olarak yetişiyordu. Valerio'ya bağlanmıştı; böyle bir konuda bile olgun bir insan gibi yerinde düşünceleri vardı ve nişanlısına sadık kalacağını her fırsatta açığa vuruyordu.

— Kolayca unutur onu.

— Onu unutabilir, bizi, hepimizi, Mahalle'yi unutabilir. Çünkü henüz çok gençtir. Ve eminim, aldığınız bu karara şimdiden bütün gücüyle ve ruhuyla, her şeyi unutarak bağlanacaktır. Fakat Olga duygulu bir yaratıktır; ilk heyecanından sonra, istemediği halde bu yeni yaşantıya zorlandığını anlarsa büyük bir mutsuzluğa kapılabilir. Size bir annenin diğer bir anneye konuşması gerektiği gibi söylüyorsam, beni ukalâlıkla suçlamayın Elvira. Fakat... Olga sizin hakkınızdaki gerçeği hiç bir zaman bilmedi, anlıyor musunuz?

Elvira, kürk mantosunun eteklerini toplamış, düğmelerini iliklemişti. Bakışları donuklaşmıştı; Giulia'nın sözleri onu yaralıyordu. Savunmak istiyordu, ama kendini suçlayanın lekeli geçmişi olduğunu biliyordu. Onu en çok utandıran, Giulia'nın sözlerinde hakaret değil, sadece bağışlamayan bir ahlâk yargısı bulmasıydı.

— Bütün bildiğim onun iyiliği için uğraştığımdır, dedi dudağını ısırarak. Onu götüreceğim ev namuslu bir evdir.

Yan odadan yükselen Olga'nın sesi konuşmalarını yarıda bıraktırdı:

— Orada çok kalacak mıyım anne?

Iki kadın sessizce bakıştılar. Elvira eski arkadaşından bir suçortaklığı bekler gibiydi. Olga'ya cevap veren Giulia oldu.

— Yoksa hemen gitmek istemiyor musun? Annenin yanında bir ay geçirmek hoş olmaz mı?

Olga, mantosuna sarılmış, odasından çıktı. Saçları taralı, yüzü sevinçliydi; yine de az önceki sorusunu bu kez ciddiyetle değil, yaramaz bir çocuk gibi tekrarlamaktan kendini alamadı:

— Gerçekten bu yolculuğu yarına bırakamaz mıyız?

Ve kızararak ekledi:

— Valerio'ya hoşca kal demek için anlıyor musun?

— Giulio senin yerine söyler, eve gidince sen de mektup yazarsın.

Sevgilimi götüren araba yeniden penceremin altından geçti. Belki de uyuyan gövdem, gürültüsüyle yerinde dönmüştür.

OTUZ

GIULİA -beni büyük bir umutsuzluğa düşürmemek için söylediği yalanın ergeç ortaya çıkacağını anladıktan sonra — Olga'nın evindeki o korkunç gecenin hikâyesini bütün ayrıntılarıyla anlatınca, sevgilim'i tamamen kaybettiğimi anladım. Güvenilmeyecek yeni bir umut kapısı açmadan acımı dindirmeye uğraşan bir annenin bu tatlı, titrek sözleri kalbime bir bıçak gibi saplanıyordu.

Akşamları, küçük yatağıma sırtüstü uzanıp, gözlerimi tavanın yarıklarına dikerek fısıldıyordum: Olga! Sevdalım? Merdivenlerde bir ayak sesi gıcırdadığında, ahırın önünde bir araba durduğunda, en hafif bir gürültü, en kısık bir ses duyduğumda yerimden fırlıyordum. Gene de kendi kendime, Olga bana haber vermeden gittiğine ve onu götüren de annesi olduğuna göre sevgilim bir daha dönmeyecek, diyordum. Acımı kalbimde boğuyordum.

Günler -belki de bir ay- ruhumun iyice yolunu kaybettiği bir sis içinde geçti. Sonunda kendime şöyle seslendim: «Kader böyleymiş» ve gene fabrikanın kantininde tartışmalara, bilârdo oynamaya, Arrigo'yla futbol maçlarına gitmeye başladım.

Fakat akşamları, ayla aydınlanmış odamda, gözlerimi tavandaki yarıklara dikerek küçük yatağıma sırtüstü uzan-

dığımda, yüreğimin elemiyle yalnız kalıyordum. «Olga» diye fısıldıyordum, «Sevgilim!» Sıcak gözyaşlarım yanaklarımı ıslatıyordu. «Fakat neden, Sevgilim?». Elimi kaldırıyor, sarı saçlarını, tek tek dokunduğum yüzündeki birkaç çiil kulak memelerindeki küpe deliklerini okşar gibi havada sallıyordum. «Sevgilim, fakat neden?». Pencere camlarının ötesinde, Mahalle'nin gece sessizliği vardı; kaldırımlarında yankılı adımlar, karanlıkta yankılı sesler, arklarda suyun çağıldaması, uzaktan bir şarkı. Bir akşam şunu duydum:

Çiçeklerin çiçeği
Beni terketti
Kırdı kalbimi

Şarkı hıçkırıklara boğdu beni.

— Valerio, diye seslendi babam, yandaki odadan.

Karşılık alamayınca ışığı açıp «salon»a girdi; omuzumu tuttu. O an, acım dayanılmaz bir hal almış, ölümü büsbütün kolay bulmaya başlamıştım. Babama uzandım hıçkırarak sarıldım ona:

— Sakin ol oğlum! dedi babam.

Sesi beni avuturken, uykudan boğuklaşmıştı, heyecanlıydı.

— Haydi, kendine gel. Büyükannen uyanırsa ne olacağını bilirsin. Bir de sigara yak istersen, diye ekledi.

Gömleğimin cebindeki mendili alıp gözlerimi sildi ve bana bir sigara yaktı.

Küçük yatağıma don gömlek oturmuştu. Seyrek saçları dağınıktı; yüzü hâlâ uykuluydu. Soluğu şarap artığı kokuyordu. Babamı ne kadar çok sevdiğimi düşündüm. Ona sarıldım yeniden; artık ağlamıyordum.

— Baba! dedim çenem omuzunda, bütün kalbimle ona gülümseyerek.

— İçine kapanmakla kendine kötülük ediyorsun, dedi babam. Oysa derdini anlatmaya, konuşmaya ihtiyacın var senin... Göreceksin, konuştukça sandığından daha çabuk rahatlıyacaksın. Arrigo'yla konuş istersen, ya da güvenebileceğin başka biriyle.

— O halde seninle! dedim.

— İstiyorsan, benimle de tabii.

Doğruldu. Ayakları çıplaktı.

— Bekle biraz, ayakkabılarımı, pantalonumu giyip geleyim, dedi.

Az sonra döndü.

— Işığı söndür, dedi bana, pencerenin önüne oturalım. Büyükannen uyanırsa, vay halimize!

Pencereyi açar açmaz, gecenin serin havasını avutucu bir dost gibi ciğerlerimde duydum: İçine daha çok dalabilmek için başımı oynattım. Babamın öksürük nöbeti tuttu, sokağa tükürdü. Sustuk. Aylardan marttı; fırtınayı haberleyen büyük bulutlar ayı örtmüştü. İki sıra ev arasında sıkışmış kalmış bu Ulivo sokağı, bütün yol boyu yalnız duvarlara tutturulmuş dört lâmbayla aydınlanan, üstüne gecenin sessizliğinin çöktüğü dar bir aralıktan başka şey değildi.

— Çok mu seviyordun onu? diye sordu babam.

Sıkkın sesi beni sırlarımı açmaya zorluyordu.

— Evet, bundan böyle başka bir kadını sevemeyeceğim kadar çok.

— Sana inanıyorum. Ama seni bırakabildiğine göre, o karasevdalı değilmiş anlaşılan.

— Henüz bir çocuktu o. Gözlerini düşün bir kere! Hatırlıyor musun? Griydi, açık griydi gözleri, tıpkı...

— Tıpkı?...

— Söylemeye dilim varmıyor.

— Devam et.

— Gözleri ruhunun aynasıydı. Olga henüz küçücük bir kızdır; annesinin üzerindeki baskısı her şeyden güçlüdür.

— Peki! dedi babam. Sonra?

Alçak sesle konuşuyorduk. Gene de, bizi çeviren sessizlik içinde, evlerin üstünde, uyuyan varlıkların üstünde sözlerimiz yankılanıyor gibiydi. Babama kendim ve sevgilim hakkında anlatacak öyle çok şeyim vardı ki; bunları tek tek anlatmaya, içimi boşaltmaya hazırdım; ama bir türlü aradığım cümleleri bulamıyordum. Dudaklarımdan dökülen sözcükler uygunsuz ve eksikti. Bu şaşkınlığımı, korkar gibi kısık, yumşak bir sesle konuşmamıza bağlıyordum.

Babam bana daha çok yaklaşıp, kolunu boynuma doladı.

— Olga'yı nasıl seviyordun? diye sordu. Herhalde Marisa'yı sevdiğin gibi değil?

— Hayır! dedim hafifçe kızararak.

— Peki neden seviyordun Olga'yı?

— Çünkü, Olga güzeldi baba. Çünkü onun yanında, olağanüstü bir yaratığın yanında olduğum duyusuna kapılıyordum. Ondan ayrılır ayrılmaz kalbim hüzünle çarpmaya başlıyordu. Bugün de aynı şeyi duyuyorum ve bu duygu bir an olsun yakamı bırakmıyor. Azalacağı yerde durmadan artıyor ve ruhumda kökleşiyor. Gündüzleri ışık, uğraştığım şeyler, konuştuğum insanlar beni oyalıyor. Hayalî, eşyalarla insanlarla arama girse de, ötesine geçmeyi ve kendimi oyalamayı başarıyorum. Oysa gece çökünce, tıpkı şimdi, tıpkı her an olduğu gibi gözümün önünden hiç ayrılmayan hayaliyle yalnız kalınca... Geçen saniyelerle direncim daha azalıyor.

Günah çıkaran bir suçlu gibi çoşkunlukla anlatıyordum. Fakat konuşmam bittiğinde, sözlerimin içtenlikten yoksun olduğunu farkettim. Anlattıklarımın gerçek olmadığı, daha doğrusu artık gerçek olmadığı duygusu vardı içimde. Babamın boynuma dolanan kolu mu, sıcaklığındaki evlât sevgisi mi, sessizliğin ve gecenin büyüsü mü, yoksa hepsi mi bilmiyorum, ruhuma ağır bir vicdan azabı duyurmaya başlamıştı bile. İstemediğim halde yalan söylediğimi farkettim. Babama «geçen saniyelerle direncim daha azalıyor» dedikten sonra, kendi sözlerimden sıkılarak sustum.

Babam bana kendimi buldurmuştu. Bir kolu omuzumda, öteki pencerenin taşında, işçi babam anlatmaya koyuldu:

— Kuşkusuz, Olga'yı sevmiştin ve ondan ayrılmak sana cehennem acıları çektirdi. Fakat sana gerekli olan, bir köpek gibi yalnız katlandığın bu acıydı. Kendini beğenmiş bir çocuk olmuştun, çünkü bütün işlerin yolundaydı: Anlıyor musun beni? Ayağına uzun pantalonu geçirir geçirmez, kendini sana veren bir kız buldun; çekinmeden onun duygularını çiğnedin; zevkin için Rosa sokağındaki bir kadın gibi yararlandın. Yetenekli bir çocuk olduğundan fabrikada da el üstünde tutuluyordun; sadece, cumartesiye ulaşmak, haftalığını almak için çalışıyor-

dun; hepsi bu! Mesleğini önemsemiyordun. Nedenini pek bilemiyeceğim ama iyice şımarmıştın. Belki de, az önce dediğim gibi bütün işlerinin yolunda gitmesiydi seni böyle yapan. Sonra, Olga'ya sevdalandın. Bu kez ciddiydin; gene de kendini beğenmişliğin devam ediyordu ve çevrende olup biteni anlıyamıyordun. Belki de bu yüzden sevgilini kendine bağlıyamadın. Ve kötü yandın. Bir çocuk gibi babanın kollarında gözyaşlarına boğulacak kadar. Hâlâ alevlerin ortasındasın ama acının büyüğünü atlattık sanıyorum.

Dudaklarımın arasındaki yarım kalmış sigarayı aldı ve sözlerine devam etti:

— Bu olay, seni kendinle karşı karşıya bıraktığı için bir bakıma yararlı oldu. Acın senin için bir ders olmalı. Olga'yı kaybettiğini biliyorsun. İlerde karşına başka bir kadın çıkacak; onu daha az seveceksin, fakat duyacağın sevgi daha sağlam ve içten olacak. Olga senin için vicdanın sesi, güzel bir anı, belki de bir sızı olarak kalacak; fakat hiç değilse sana düşünmeyi öğretecek. Göreceksin, bundan böyle mesleğini de daha renkli bulacaksın. Bir adam olacaksın. Böyle konuşabilmeye hakkım olması için benim yaşantım boyunca ne yaptığımı ve bugüne kadar hiç mi acı çekmediğimi sorabilirsin! Çok acı çektim ve çok ihanete uğradım, fakat ben zayıf biriyim ve bende senin aklın yok, anlıyor musun? Artık ihtiyarladığımı hissediyorum, şaraba da biraz fazla düştüm. Oysa sen, tam tersine taze bir fidansın.

Komşu avluda bir horoz öttü, ahırdan at kişnemeleri duyuldu. Yukarı kattan gelen ayak seslerini işittik; fırına gitmek için kalkan Arrigo olmalıydı. Gökte, büyük bulutlar ayın önünden dağılıyordu.

— Haydi yatalım, dedi babam. Hava çok soğudu. Yarın, bunları bir daha düşün, eğer söylediklerime aklın yatarsa yeniden konuşuruz.

Pencereyi kapatıp ayağa kalktı. Küçük yatağıma oturmuştum.

— Teşekkür ederim babal dedim. İyi geceler. Ve elim kendiliğinden ona uzandı.

Horoz yeniden öttü,

BİZİM kurayı zamanından önce silâh altına aldılar. Nisanın ortasında teslim olup, Arezzo garnizonunda bir birliğe verildim. Böylece yürüyüşleri ve zorluklarıyla askerlik yaşantısı, gelişme çağındaki vücudumu sarsarak, daha önce içtiğim zehir acısına bir keder acısı katarak bütün ağırlığıyla sırtıma bindi. Bu sırada mayıs geldi ve savaş bitti. Ağustos'taki iznimi evde geçirmek istedim; babamın yolladığı parayla Roma'ya bir yolculuk yaptım. Adam olma hikâyemiz sonsuza dek hep aynı şekilde tekrarlanıyordu. Evden, arkadaşlardan mektup alıyor, cevap yazıyordum. Sevinçler, acılar, doğumlar, ölümler biribirini izledi. Olga'dan bile iki mektup geldi. Serbest saatlarımı iyi yürekli teğmenimin ödünç verdiği kitapları okumakla geçiriyordum.

Zorlu bir yalnızlık içinde, fakat bütün benliğimin umutla dolduğu iki yıl geçirdim. Mektuplar, bende uzaklaştıkça daha çok yaklaşan bir yaşantının yankısını getiriyordu. İşte, tarih sırasıyla aldığım mektupların bir kaçı:

OLGA'DAN

«Benim hakkımda kötü şeyler düşünüyorsundur; bu yüzden seni kınayamam. Seni sevmiştim Valerio, hâlâ da seviyorum; fakat bana geri dönmemi söyleyen kalbimi din-

leseydim annemi öldürebilirdim. Senden uzakta yaşıyabileceğimin, fakat annemde doğuracağım acıya dayanamıyacağımın farkına vardım. Bu, seni yeterince sevmiyorum ve sevdanı hak etmiyorum anlamına gelir. Unut beni. Zor olacak, ama bunu senin iyiliğin için söylüyorum. Sana yazmak için bekledim, daha önce kalbimi gerçek bir sınavdan geçirmek istiyordum. Gelecek hafta yatılı okula gidiyorum. «Beni lânetleme.»

GİORGİO'DAN

«Artık asker değilim. Yükümlülüğümde bir karı, bir çocuk, bir anne ve bir küçük kardeş olduğu için özel bir yasadan yararlandım. (Görüyor musun ne önemli adam olduğumu!) Kendi kuramdan önce terhis oldum; şimdi evimdeyim ve depodaki işime tekrar başladım. Çeşitli nedenlerle, geçici olarak dağılmamızın dışında burada değişen bir şey yok; tekrar buluşacağız; yarı yolda birbirini bırakacak insanlar değiliz biz. Bunun özellikle hepimizden akıllı, fakat hepimizden çabuk çözülen senin için söylüyorum. Duymuş olacağın gibi Arrigo'yla Luciana evlendiler; Carlo'nun annesi bütün mobilyasını onlara verdi. Görüyorsun ya, biz burada kalanlar için bütün günler yine sevinçle dolu. Berto'nun karısı öldü; şimdi bizde yatıyor. Lâf açılmışken söyleyeyim, anlaşamamanıza üzüldüm; ama döndüğünde birbirinizi daha iyi tanıyınca her şeyin yola gireceğine eminim. Burada, çıkmakta başka amaçları olmayan gazeteler, «Mahale'mizi güzelleştirmekten» söz ediyorlar; başka bir deyişle bizi sokak ortasına atmak istiyorlar; fakat bu tasarının kâğıtta kalacağını sanıyorum. Lorenzo büyüdü ve ba-ba, ba-ba diyor. Pazar günü Berto'yla bir bisiklet gezintisi yaptık ve zavallı Gino'nun mezarına çiçek koymak için mezarlıkta mola verdik.

BABAM'DAN

Sağlığımız yerinde; büyükannen öksürdüğünden yakınıyor ama gerçekte turp gibi sağlam. Sana kötü bir haberim var: -Giorgio da sana bunu yazacakmış zaten- Carlo savaşın son günlerinde aldığı yaralarla öldü; son arzusu vekillikle, Marisa'yla evlenmek olmuş. Telgrafla bu arzusu yerine getirildi. Ölümü beni de çok üzdü; hem mert

bir çocuktu hem de onu gördükçe zavallı babasını görür gibi oluyordum... Iş yaşantısı hep aynı. Savaşı kazandığımıza göre ücretlerde bir artış olacağını sanıyoruz. Şimdi, kafalarımızı kurcalayan şu güzelleştirme hikâyesi; bu tasarı ve yıkım bölgesinde olan evimizi yok edecekleri bana artık ciddi gibi geliyor... Bu sefer sana on liretten çok yollayamıyorum, çünkü kirayı ödeyeceğim.»

GİORGİO'DAN

...Bu savaşta kimse ölmeyi hak etmemişti, ama Carlo herhalde ölümü herkesten az hakedendi. Haberi duyunca bir çocuk gibi ağladığımı sana söylemekten utanmıyorum; senin de böyle davranacağını umarım. Düşünceleri ne olursa olsun, o içimizden biri, her şeyden önce güvenilebilecek bir arkadaştı. Fakat böyle olayların kurbanları hep suçsuzlar olur. Marisa kendini iyice bırakıtı. Bilmem haberin var mı. Çavuş olan kardeşi de Amba Aradam'da ölmüş.»

MARİSA'DAN

Mektubun benim için büyük bir avuntu oldu. Beni böyle yaşlı bir anımda hatırladın. Sözlerinin her birinin değerini tek tek ölçebilmek için kalbini yeterince tanıyorum. Carlo yaralanmadan bir kaç gün önce bana bir mektup yazmıştı; mektubu ölümünden sonra elime geçti. Öylesine hayat ve geleceğimiz için güzel hayallerle doluydu ki, bu mektubu her okuyuşumda içim parçalanıyor. Fakat kaderde sonumuzun böyle olması varmış, ne denir? Belki de bu, günahlarımın bir karşılığıdır. Tanrı beni bu şekilde cezalandırdığına göre demek ki yeterince pişmanlık duymamışım. Buna kardeşimin ölümünün doğurduğu acıyı da ekle. Annem kaderden deli gibi oldu; onu bir çocuk gibi gözaltında tutmak zorundayım. Özelikle ruhen öyle değiştim ki, beni görsen tanıyamazsın. Ayrılmadan önce Carlo, seninle dostluk ilişkilerini sürdürmemi söylemişti. Oysa dedikodu olur korkusuyla seni aramadım; döndüğünde istersen, beraberce ondan konuşuruz. Artık kimseden korkmuyorum ve herkesle başım dik karşılaşabilirim. Çamaşırhane'de annemin yerini almak için mağazadan çıktım; daha çok kazanıyorum ve iki odamızdan

aldığımız kirayla rahatça geçiniyoruz... Mektubunu, bugün kendi mektubumla birlikte Olga'ya yolluyorum.»

OLGA'DAN

«Yalnız benim değil, annemin adına da, acımızı paylaştığın için sana teşekkür ederim. Tahmin edeceğin gibi bu, bize çok ağır bir darbe oldu. Annem öylesine yıkıldı ki, hastalanacağından korkuyorum. Rahatça ağlayabilmek için odama kapanmak zorundayım. Üvey babam cenazeyi italya'ya getirtecek. Milano'ya gömeceğiz: Böylece ağabeyimi daha yakınımızda hissedeceğiz. Fakat kendimi Carlo'nun dönmeyeceği duygusuna alıştıramıyorum bir türlü. Hazır bir odası vardı; her şeyi yepyeniydi ama o bunları görmedi bile. Annem, Carlo'nun Marisa'yla nişanlandığını ve ölmeden önce evlendiğini duyunca gelinini yanına almak istedi, fakat Marisa kabul etmedi... Yazdıklarından bana hınç duymadığını anlamak benim için bir avutu oldu. Şimdi her şey bir çocuk hayali gibi benden uzakta.»

ARRIGO'DAN

«Kaim kafalı biri olduğumu, fiyakalı sözler etmeyi beceremediğimi bilirsin. Giorgio'ya yazdığın mektupları okuyorum, iyi olduğuna ve sevdiğin kitapları orada da bulduğuna memnun oluyorum. Carlo adını koyduğumuz çocuğumuzun doğduğunu bildirmek için, bu kez sana ben mektup yazıyorum. Doğum kolay oldu. Luciana hemen ayağa kalktı ve bebeğini emzirmeye başladı bile.» Güzelleştirme» hikâyesi, ne yazık ki gerçekleşmek üzere; ne kötü talihimiz varmış, şubat sonu gelmeden evi boşaltmamızı istiyorlar. Sizin evde de aynı tasa var ve büyükannenin eli böğründe.

BABAM'DAN

«Evet, sevgili Nano'm, olanlar oldu. Hepimizi, kapının önüne koyuyorlar. Sokaklarımızda korku kol geziyor; kimse, iyi kötü ekmeğini kazandığı veya bizim gibi candan bağlı olduğu mahalle'den ayrılmak istemezdi. Bazı kalabalık ailelere, şehrin dışında, Settignano'daki Halk Konutları'na yerleştirileceklerine dair söz verilmiş: Bunu ka-

bullenmek zorundalar. Bizim talihimiz varmış ki, Agnolo sokağının yıkılmayan sırasında küçük bir ev bulabildik: Bir oda bir mutfak. Kirası, eski evimizden otuz liret çok olduğu gibi daha küçük ve daha rutubetli; ama, başımızı sokacak bir yer ne de olsa. Giorgio, Borgo Allegri'de ikinci elden kirayla bir oda tuttu. Tek bir odaya, üçünün fazladan bir kaynanayla nasıl sığışacaklarını düşünüyorum. Arrigo'yla Luciana, yıkımın ulaşamadığı, Conciatari sokağındaki Luciana'nın ailesinin yanına yerleşecekler. Şimdi biraz dedikodu yapacağım, ama gerçeğin dedikodusunu. Bu sonbaharda kocasına felç gelip hastaneye yattıktan sonra, Argia Berto'yla açıkça yaşamaya başladı; onlar da Mahalle'de, fakat nerede olduğunu kesinlikle bilmediğim bir odayı ikinci elden kiralayacaklarmış. Bugün sana ancak beş liret yollayabiliyorum; ev sahibi beş aylık peşin para istiyor, bunu vermeme imkân olmadığından birinden borç almam gerekiyor. Ücret artışlarına gelince: hiç bir haber yok.»

GİORGİO'DAN

«... Mahalle'yi güzeleştiriyorlar, yani daha güzellerini yapmak için evleri yıkıyorlar; fakat istiyecekleri kiralarla o evlerde hiç bir zaman oturamayız. Savaşın ilk sonuçlarından biri bu oldu. Zaferden sonra altın içinde yüzeceklerini sananlar bile, acıyla uyandılar. Şimdi, iki yıl önce zavallı Carlo'ya söylediğim sözleri anmanın tam sırasıdır. Sen onunla aynı düşüncedeydin. «Çalışmak isteyenler Habeşistan'a gitsinler!» deniyor. Gerçekten oraya gidenler ailelerine para yolluyorlar; ama kendileri on kazanırken, başkalarına yüz bin kazandırıyorlar, sorun bu. Bizim için değişen hiç bir şey yok. O iklim de, en ufak bir hastalık insanı yere serer ve eski halini aratacak bir yoksulluğa sürükler. Deli gibi çalışsa da, bir kenara binlerce liret koysa da ötekiler onun yaptığına bakarak milyonlar kazanırken, o öğle yemeğinde akşam yemeğini düşünmek zorundadır. Evinde kalıp, her zaman kazandığınla yetinmek, fakat vücudunu belki gelecek günler için sağlık tutmak hepsinden yeğdir.»

ARİGO'DAN

«Sana bu mektubu kötü haberler vermek için yazıyo-

rum. Bir hafta önce, babası gibi bir bozguncu olmakla suçlanan Giorgio tutuklanınca, annem kederinden geçirdiği bir kalp krizi sonucu öldü. Giorgio'yla birlikte Berto'yu da tutukladılar; evlerinde bildiriler bulmuşlar. Avukat dâvanın çok ciddi olduğunu ve cezanın en az beş yıl sürgünden başlayacağını söylüyor. Ben, hiç bir şeyin farkında değildim ve açık bir havada yıldırımla vurulmuşa döndüm. Şimdi nasıl bir durumda olduğumuzu anlamışsındır. Argia, bunlar yetmiyormuş gibi beş aylık gebe olan Maria'nın yanına yerleşti. Büyük bir yıkım ve artık yanımızda bizi avulacak zavallı annem de yok.»

BABAM'DAN

«Büyükannen sana gelmek için yaptığımız yolculuğu hiç ağzından düşürmüyor. Herkese şişmanladığını ve Fransızca öğrendiğini anlatıyor. Bütün Mahalle'nin altını üstüne getiriyor. Sana söylediğim gibi, tam bir fare yuvası olan yeni evimizde hiç rahat değilim, daha iyi bir ev bulmaya çalışıyorum: Bir kaç gün sonra terhis olunca seni yatırabileceğimiz bir yer bile yok burada; üçümüz bir odada uyumak zorunda kalacağız, oysa artık bir adam olduğuna göre özgürlük senin de hakkın. Giorgio dâvasından iyi sıyrıldı; beş yıl sürgün verdiler. Bari babasıyla aynı yere yollasalar! Berto'nun işi daha zor, hakkındaki kararı bekliyor. Gebeliği sekiz aya ulaşan Maria'yla karşılaştığımda çok üzülüyorum, fakat Giorgio'yla birlikte gideceğini öğrendikten sonra tedirginliği kayboldu. Küçük Lorenzo Argia ile kalacak. Sevgili Nanom, Pepi ve Ulivo sokaklarının üstüne bir çizgi çekebilirsin. Artık onlar yok: Rondini köşesi ve sevişilmeye gidilen Rosa sokağı da yok. Şimdi, Pietrapiana sokağının çift numaralı tarafıyla, karşısındaki Agnolo sokağının tek numaralarından başka şey kalmadı. Aralarında, çocukların gürültüyle oynadıkları geniş bir alan ortaya çıktı. Yakında yeni evleri yapmaya başlayacaklar sanırım; eski evimizin olduğu yerde, şimdi büyük bir yapının iskelesi yükseliyor; Mahalle Faşist Grubu'nun yeni merkezi olacakmış.»

MARİSA'DAN

«Üç ay var ki senden hiç haber alamadım. Arada bir,

arabamla çamaşır dağıtmaya çıktığımda, babanla karşılaşıyorum, iyi olduğunu ondan öğreniyorum: Fakat, sen neden yazmıyorsun? Ben iyiyim, annem de uzun bir hastalıktan sonra ayağa kalktı; bir aydır tekrar çamaşırhanede çalışıyor. Yarın Carlo öleli bir yıl olacak.»

OTUZ IKI

ŞIMDI, geniş alanda, bir zamanlar çocukluk evlerimin ve sokaklarının olduğu, bir gün umutla doğduğum ve Sevgilim'in dudaklarını bana sunduğu yerlerde dolaşıyordum. Yokluğumda her şey kaybolmuştu. Bir pişmanlık duygusuyla gözlerimi etrafta gezdiriyordum: Bu yıkımdan biraz kendimi sorumlu tutuyordum.

«Güzelleştirme» kudurganlığını Mahallenin kalbinde göstermişti. San Piero Takı'ndan başlayıp, Borgo Allegri'ye tek yanı kalmış Agnolo Sokağı'na kadar uzanıyordu. Alandan bakınca, güneşle aydınlanan tek ve uzun, düzensiz bir yapı gibi içiçe girmiş bu eski evler, insanda hüzünlü bir duygu uyandırıyordu. Birbirlerini yansıtan, birbirlerini örten karşılıklı yapıların ortadan kalkmasıyla, çatlaklar, kırık dökük çatılar, paslı saçaklar, hatta zamanla aşınmış, lekelenmiş cepheler, pencerelerde kuruyan lime lime olmuş çamaşırlar, sefaletlerini gün ışığına çıkarmışlardı. Alandaki büyük lâmbanın güçlü ışığıyla aydınlanan odalar zavallı eşyalarını bütün çıplaklığıyla gözler önüne seriyordu. Yıllardır aynı sofraya oturmaya ve aynı çorba tasından yemeye alışmış insanlar, ilk kez masada derin yarıklar bulunduğunu ve tabağın dibinin sandıklarından daha kavlı olduğunu farkediyorlardı. Karyolanın döşeği bir

beşik gibi oyuktu: Bütün bunları bir gurur ezginliği, derin bir utançla bulup çıkarıyorlardı.

Pepi ve Ulivo sokaklarını yeniden kurmak için hayalimi zorluyordum. Evimi yerine koyuyor, küçükken çok sevdiğim yıldızları saydığım pencereyi duvarına yapıştırıyordum; şimdi orada, içinde temel atan amelelerin çalıştığı kare biçimini arsayı çeviren bir tahta perde vardı. Alanda dolaşırken yolu kısaltmak için kestirmeden gideceklerine, halkın bir içgüdüyle eski sokakların izinden yürüdüğünü gördüm. Çocuklar alanın ortasında güven içinde oynuyordu: Arabalar hemen her yana yayılmış molozlar yüzünden buradan geçmez olmuştu. Borgo Allegri sokağının köşesinde, bir cambaz çadırı kurulmuştu; örtüsü kaldırılmamıştı; henüz sabahtı.

Ya uzun yokluğum, fakat daha büyük bir ihtimalle yıkımdan sonra Mahalle'nin bu bölümünün aldığı yeni görünüm yüzünden şimdiye kadar görmediğim veya görüp de unuttuğum bir takım şeylerin farkına varıyordum: Boyaları dökülmüş ve zamanla solmuş kepenklerinden eskiden beri burada olduğu anlaşılan bir tuhafiyeci dükkânı; küçük vitrininde, savaşa çağıran tozlu ve sararmış bir afiş seriliydi. Duvara, gömülü bir pencereyi boşu boşuna koruyan insan boyunda bir demir parmaklık. Agnolo sokağında, bir evin kapısının üstünde, yarı gövdesine kadar bir fransisken azizini tasvir eden fakat üstüste yığılmış bir tabakalarıyla görünmez hale gelmiş fresklerle süslü bir aydınlık penceresi.

Bu yenilikler Mahalle'yi canlandırıyordu. Pişmanlığım, hiç bitmeyecek duru bir sevgi, daha derin ve yeni bir bağlılık oluyordu. Askerken koğuşumda otururr, Mahalle'yi terkedip Kuzey İtalya'nın büyük işletmelerinden birinde iş aramayı tasarlardım. Fakat sonra anladım ki gerçekten anlamlı bir yaşantıya, ancak Mahalle'de sevilen yüzler, duyulan sevgiler arasında eski halimi sürdürerek, gerekirse yeni bir sevgili bularak kavuşabilecektim. Kendimi ancak böyle kurtarabilirdim: Umut zoruyla.

Umut Mahallemize mevkuftu. Duvarlar, kaldırımlar, yüzler bir gün karşılığını alacağımız hakkın devamlı tanığıydılar. Eğer bizi, yoksulluğumuzu azaltmıyacağı gibi içimize sokacağı bencil arzular, sinsi duygularla yolumuzdan

saptıracak, şehir dışındaki yeni evlere, daha temiz, daha sağlam konutlara taşımalarını kabullenseydik, çözülür, birbirimize ihanete sürüklenirdik. Tam tersine, ödevimiz, yoksulluk sahnemizde sonuna kadar direnmek, dünyanın karşısına yoksulluğumuzu bir bayrak gibi açmak, beraber olmak, birbirimize omuz vermek, her köşesi, her çatlağı umudumuzun birer simgesi; her bakış, her vücudu susturulmuş ve duygusal nedenler ileri sürerek Mahalle'de direnmesi yeterliydi şimdilik; bizi daha sıkışık, birbirimizle daha içiçe fakat daha çok yüreklendirerek barındıracak birkaç ev bulunması da şimdilik yeterliydi; burada ipin ucu gene bizim elimizde olacak, onu yukarıdan çekmeye çalışan eller hava alacaklar. Her şeyin yıkıldığı anda da artık hepimiz, aynı kararda aydın beyinler olacağız.

Beni sabahtan akşama kadar, durup dinlenmek bilmeden öpüp koklayan büyükkanem şöyle diyordu:

— Mahalle'den ayrılsaydım, senin döneceğin umudu da kaybolurdu kalbimden. Burada, herkes senden haber soruyordu; sanki sen hep buradaydın. Sonra, gözlerim pek iyi görmüyor artık; burada dışarı çıktığımda, güvensizlik duymuyorum, çünkü sokakların hepsini ezbere bilirim. Fakat dalgın olduğum günler, yürürken, değişiklikleri unutuyorum, bir dükkâna adımımı atarken boş bir arsayla karşılaşıyorum!

Bir akşam yemeğinden sonra sofra keyfi yaparken, babam bana sordu:

— Neler olup bittiğini, bilmem anlıyabiliyor musun? Güzelleştirme bahanesiyle Mahalle'yi yıkıyor, kentin merkezini genişletmek için saraylar yapıyorlar. Aynı anda şehrin dışında da evler kuruluyor. Böylece, işletmeler bir taşla iki kuş vuruyorlar. Fakat bizim ücretler hiç arttırılmıyor ya da bugün arttırsalar ertesi gün şaraba zam yapıyorlar. Bu herkesin anlayabileceği kadar ahlâksızca bir çember ama elden ne gelir?

— Bunun daha ne kadar süreceğini sanıyorsun baba?

Gülümsedi, başparmağıyla çenesini kaşırken cevap verdi:

— Söylememi ister misin?... herşey kökünden değişene kadar.

— Neden gülüyorsun, inancın yok mu?

— Senin inancın varsa, benim de var, dedi babam. Sonra memnun bir tavırla yanağımı sıktı; gülen yüzü sevgi dolu bir kaygıyla gölgelenmeye başlamıştı bile.

— Artık bana söz düşmez. Giorgio seni iyi işlemiş! diye ekledi.

Bu sabah Mahalle'yle tekrar içli dışlı oldum. Yıkıntıların arasında yeni yeni şeyler görüyordum. Tanımadığım çocuklar çekinmeden benden sigara istiyorlardı. Karşılaştığım dostlar elimi sıkıyor, dönüşümü kutluyor, içki ısmarlıyorlardı. Maria'yı görmeye gittim ama bulamadım; Arrigo ve Luciana'yla birlikte köye Giorgio'nun annesine gitmişti. Argia da evinde yoktu.

Yıkım alanından çıktım, Mal Contenti sokağını izleyerek Santa Croce alanına ulaştım. Şimdi ciğerlerim Mahallenin havasını soluyordu. Kilisenin dört yanındaki evlere dokunmamışlardı; insanlarda aynı sevinç dolu yorgunluk, «Arte Musiva» atölyesinde uzun sıralar halinde, taburelere oturmuş aynı işçiler. Makinelerin uğultusu, bir kapı aralığından gördüğüm patron, Carlo'nun çalıştığı bıçkı atölyesinin Pinzochere sokağına taşındığını anlattı bana. Arabalar alanın girişinde bekliyorlardı; Egisto iki büklüm, ıslak süngerini çamurluklara sürüyordu. San Piero Takı bütün duvarları ve insancıl sanatıyla ayakta kalmayı başarmıştı. Yalnız Bar'ın adı değişmişti. Kapının üstündeki dikdörtgenin içine büyük nikel harflerle «IMPARATORLUK BARI» yazılıydı.

Gerçekten birbirimizi yitirmiştik. Bize acı bir darbe indirmişlerdi (yaramız güneş altında bir kuyu gibi derindi), ama her şeyimizle kaderimize göğüs germeye, büyüyen acımıza direnmeye hazırlanıyorduk. Delikanlılar işkembecinin arabasının etrafında toplandığına, cambaz çadırının perde kapısını kaldırarak oynayan çocukların gürültüsü her yeri tuttuğuna, kentin dışındaki evlere oturmaya gidenler de gece geç saatlara kadar Mahalle'de oyalandıklarına göre ve bütün bunlarla birlikte Giorgio, Arrigo, Berto önlerinde uzun gençlik yıllarıyla dünyada olduklarına göre kaybolan bir umut yok demekti. Gözlerimi etrafımda gezdi-

rirken, dost yüzler, tanıdık duvarlar ve kullanılagelen bir kaldırımla karşılaştıkça mutluluk duyuyordum.

Arkamdan, biri bana seslendi. Marisa'ydı bu. Bana doğru koştu ve elimi avuçları arasına aldı.

— Kaba herif! Kimbilir geleli kaç gün olmuştur ama beni aramak aklına gelmedi! diye çıkıştı. Şişmanlamışsın! Askerlik sana yaramış! Ya beni nasıl buldun?

— Sen de iyisin! dedim, sözümün yalan mı doğru mu olduğunu pek kestiremiyerek. Biraz değişmişsin, diye ekledim; gerçekten, göze çarpacak kadar değişmişti.

Artık boyamadığı yüzü sadece dudaklarına hafifçe soluk pembe bir ruj sürmüştü beyaz ve süzgündü; bu solgunluk ona gidiyor, hatta güzelleştiriyordu. Gözlerindeki sevinç pırıltılarının yerini duru bir ışık, ağırbaşlı bir cansızlık almıştı. Saçlarını özensizce geriye doğru taramış, bu özensizlik bile kadınlığını gölgeleyememişti. Sarmaşık dalı şeklindeki bir taşlı iğneyle göğsünde kapanan siyah bir elbise giymişti. Vücut çizgilerinde şaşırtıcı bir narinlik ve canlılık vardı.

— Değişmişsin derken güzeileşmişsin demek istedim, diye ekledim.

— Sevindim buna.

Karşılıklı iltifatlarla konuşmaya devam ederken sözümü kesip sordu:

— El arabam burada. Çamaşır dağıtırken bana eşlik etmek istemez misin? Yolda, uzun uzun her şeyi konuşuruz.

— Memnuniyetle, diye cevap verdim.

ARABANIN kollarını kaldırıp ittim. Giardini yönüne gidiyorduk. Bir yaz sonu sabahıydı; hava serin ve duruydu. Manavlar dükkânlarının eşiklerinde, incir sepetlerinin üzerinde, çengellere asılı büyük kabaklar sergiliyorlardı. Fırınların, bakkalların yarı açık kapılarından sızan nefis kokular yol boyu bize eşlik ediyordu. Kemer'in altından geçerken, burnumuza kavun ve kızartma kokuları çarptı.

Sepeti ağzına kadar dolu siperlikli bu el arabasını hızla sürerken, eski, Mahalle'li sesimi bulmuştum; çamaşır dağıtıcılarının yırtık ağzıyla bağırarak bunu herkese haber veriyordum: «Eh! Oh Oh! Oh!». Bu hareket, bu çığlık, vicdanımda eski duygularla yeni erdemlerimi kesin olarak birleştiriyordu. Gene Mahalle'li bir varlık oluyordum. Ardından üzülmeyeceğim bir şey kalbimde kayboluyordu. Her şeyden hoşnutluk duymaktan mutlulanıyordum. Doğduğumdan bu yana, beni kendime karşı kararsız ve korkak bırakan bir sıkıntıdan henüz kurtulmuş gibi bu hoşnutluk duygusunun tadını çıkarmaya uğraşıyordum. Pencerelerden yatak örtülerini silkeleyen kadınlara günaydın diye bağırıyor, dalgın yürüyen insanların yanından arabamı sıyırırcasına sürüyor, güvenlik duymak, herkese inanmak istiyordum.

— Hep aynı soytarısın! dedi Marisa gülerek.

Yüzü neşeliydi; oysa gizli bir kaygı sevincime ortak olmasını engelliyor gibiydi.

— Araba sürmenin seni böyle coşturacağı hiç aklıma gelmezdi! diye ekledi.

— Tekrar çocukluğa döndüğümü hissediyorum. Sanki değişen hiç bir şey olmamış, sanki yine ben dizleri çıplak bir çocuğum. Bu iki yılda çok yabancılaşmışım, diye cevap verdim.

Arabayı durdurdum.

— Bin! dedim. Torbaların üstüne otur. Seni dolaştıracağım.

— Canın gülmek mi istiyor, diye karşı koydu.

Gözleri pırıldıyordu. Bu suçsuz, mutluluk yaratma oyunuyla yüzünü güldürmek üzereydim.

— Haydi bin! Bin! Uzun etme! diye ısrar ettim.

Arabayı yere koydum, üstüne çıktı. Kolları güçle itip, koşar adım gitmeye başladım. Demir tekerlekler sokak taşlarına çarptıkça çınlıyordu; yoldan geçenler ezilmemek için sövgüler yağdırarak kaçışıyorlardı. Marisa geriye yaslanmış, iki koluyla arabanın kenarlarına sarılmıştı.

— Dur, deli çocuk! diye gülerek bağırıyordu.

Böylece, Borgo Pinti boyunca herkese eğlenceli bir görüntü sunduk.

— Dön, dön! diye bağırdı, Laura sokağının köşesine geldiğimizde. Burada inmem gerekiyor.

Arabayı, gene hızla sağa yanaştırdım; kaldırıma sürtünen tekerlek gıcırdadı. İnmesine yardım etmek için elimi Marisa'ya uzattım. Eteğini kalçalarının üstüne topladı, arabadan iki küçük torba aldı ve bir kapıdan içeri girdi. Arabadaki bütün torbaları bitirene kadar, Giordini yöresindeki bütün otellerin önünde aynı şeyi tekrarladı.

Onu beklerken, arabanın kenarına oturdum. Bir sigara yakıp içmeye başladım. Ruhum durulmuş, eğlenmek ve konuşmak arzusu duyuyordu. Bugüne kadar üstlerinde uzun uzun düşündüğüm olaylar, düşünceler önümde aydınlanıyor, açığa çıkıyordu; bir zamanlar korkak bir duyguyla çok ağır bulduğum hayat bile, şimdi bana eşsiz bir bağış, yararlanmayı yeni öğrendiğim bir armağan gibi geliyordu. Arabanın kenarına oturmuş, elimde yarım kalmış

sigaramla, Giorgio'yu ve kendimi bir gün bilinçli bulma arzusunu düşünüyordum. Başımın üstünde gök koyu maviydi; sabahları bir piyano sesiyle uyanan sessizlik, şatafat içindeki burjuva evlerinin toplandığı Giordini semtinin huzuruyla çevrilmiştim.

Şimdi, Marisa'yla ben, boş arabayla dolaşıyorduk. Doğal canlılığı yüzünü renklendirmişti; gözlerinin anlamı, adımları, siyah elbisesinin altındaki vücudunun en ufak bir kıvrımı hâlâ genç, hâlâ sağlıklı bir kadının varlığını ortaya koyuyorsa da, Marisa'nın kaderini daha kolay kabullenebilmek için bütün arzularını susturduğu hissediliyordu: gene de teni ara sıra tatlı duygularla ürperiyor olmalıydı.

Bu soylu sokakların öğle öncesi sessizliğini, arabanın tekerlekleri cehennemi bir gürültüyle dolduruyordu: Piyano sesi duyulmaz oluyordu. Arabanın kollarını koltuk altlarıma sıkıştırarak yeni bir sigara yaktım. Aceleyle birkaç duman alıp verdim; bütün dikkatimle bu işle uğraşır görünerek konuştum:

— Nedenini bilmiyorum ama, seninle konuşmaktan çekiniyorum.

— O halde içten değilsin! diye cevap verdi. Yoksa ne diye korkacaksın?

Sesi biraz ciddiydi, kaçamak yapmama izin vermiyordu. Yüzünde alaylı fakat sevgi dolu bir anlam vardı: Hafifçe açılmış burun delikleri ve bir gülümseyişi bastıran dudaklar.

— Bambaşka bir Marisa olmuşsun; bunu kabul etmelisin. Sana bakınca, her şeyin sırrını anladığını, her şeyden rahatlıkla konuşabileceğini sanıyorum.

— Yani?

— Sanki iyiliğin de, kötülüğün de çok uzağında gibisin. Senin karşında kendimi suçla dolu hissediyorum. Hatta işlemediğim suçlarla bile.

Elleri elbisesinin küçük ceplerinde, yürümeye devam ederken başını öne eğmişti. Bana öyle kısık bir sesle cevap verdi ki ancak şunu duyabildim:

— Bana bunları söylediğin için seviniyorum. Ama iltifat edildiği için değil tabiî. Bu senin de değiştiğini gösterir. Hem de olumlu yönde değiştiğini!

Yanakları hafifçe kızarmıştı; bana bakmak için başını kaldırdı. Saçlarını geriye atarak sözü değiştirmek istedi.

— Biraz duralım, dedim. Birbirimize anlatacak çok şeyimiz var.

Kolları yere, sesiz ve düzgün Laura sokağının bir kaldırımına dayalı arabanın ucuna yanyana oturduk. Yol tenhaydı. Karşı kaldırımın dibinde, güneşin altında bir otomobil duruyordu.

Marisa arkadaşlardan haberler verdi. Maria'nın Lorenzo'yu ve benim görmediğim, şimdi bir yaşında olan küçük kızını kırdaki kaynanasına götürdüğünü söyledi.

— Maria'yı sık sık görmeye gidiyorum, diye devam etti sözlerine. Artık kendine geldi ve sağlığı da yerinde. İkinci çocuğu onu gençleştirdi. Yine, Luciana'yla birlikte şapkacılık yapıyorlar. Luciana da ikinci bir bebek bekliyor. Giorgio mektuplarında iyi olduğunu, okumak ve çalışmakla zamanını geçirdiğini yazıyor: Kundura tamirciliğini de öğrenmiş. Berto Giorgio'nun yanında değilmiş ama ondan da gelen haberler umut verici. En ağır darbeyi Argia yedi. Tutunacak dalı kalmadı; bilmem, şimdi görsen tanıyabilir misin. Sonra, hiç sır tutmasını bilmiyor. Her önüne gelenle en gizli şeylerini konuşuyor, bu da bizi çok tedirgin ediyor. Arrigo, fırının ustası oldu şimdi. Bıyık bıraktı ve futbola da iyice merak sardı.

İşte Marisa bana bunları anlattı. Sonra sordu:

— Peki ya sen? Şimdi ne yapmak niyetindesin?

— Fabrikaya döneceğim. Şimdilik başka bir tasarım yok!

— Ya kalbin?

— Kalbimi susturdum artık! diye cevap verdim. Düşünülecek daha önemli şeyler var.

— Öyle mi dersin?

Kendi kendine konuşuyor gibiydi; gözlerini yerde, bir noktaya dikmişti; onu yandan görebiliyordum. Dirsekleri dizlerine, çenesi de avuçlarına dayalıydı. Birden heyecanlandığını hissettim. Bunu küçücük bir şeyden, sesinin hafifçe çatallaşmasından anladım. Hemen ekledi:

— Carlo'nun yanıldığını mı sanıyorsun?

Sesi kararlı, hüzünsüz, yumuşaktı.

— Evet, dedim. Yanılıyordu.

Böyle konuşurken, açık sözlü olmak kaygısıyle bir ölüye saygısızlık gösterdiğimi hissedince, titredim.

Marisa hareketsiz duruyordu. Aynı sesle sordu:

— Bir hiç uğruna mı öldü yani?

— Dâvasının gerçek olduğunu sanıyordu o.

Marisa hafifçe başını salladı. Hüzünlü fakat ciddi bir sesle çıkıştı:

— Böylesine iyi bir çocuk olduktan sonra yalan söyleme Valerio. Biliyorsun ki bu gerçek, ona acı veren başka bir şeyden kaçmak için sığınabileceği bir hayâldi yalnız. Bu benim suçum. Onu kurtarmaya çok geç koştum, oysa bunu yapabilecek tek insan bendim!

Koluna dokundum. Dokunuşumu hissetmemiş gibi, hiç tepki göstermedi.

— Sana tekrar soruyorum, dedi. Carlo, kardeşim ve onlar gibi binlerce genç boş yere mi öldü?

— Boş yere ölmedi, diye cevap verdim. Onların canlarıyla ödedikleri bu örnekler, bize, bir daha aldatılmamamız için savaşmamız gerektiğini öğretmelidir.

— Bu beni avutmaz!

Dökülecek göz yaşı kalmamış ve umutsuzluğuna sığınmış bir insan gibi sesi kederlendi.

Elini avuçlarımın içine aldım.

— Bu, seni avutmalı dedim. Bak işte ben de geri döndüm, yine eskisi gibi arkadaşız.

Başka bir şey söyleyemedim. Yüzü yine solmuştu. Gülümsedi.

— Artık seni korkutmuyor muyum? diye sordu hafifçe başını yana eğerek.

— Sen mert bir kızsın Marisa, dedim.

Birbirimizin gözlerine baktık. Ve bu bakışlarda ortak geçmişimizin bütün kırgınlıkları bir anda eriyip bitti.

— Sana yararlı olacağıma inandığın an beni çağır, dedi. Biliyorum ki Carlo Giorgio'dan da, senden de hiç ayrılmayacaktı.

Geldiğimiz yollardan geri dönüyorduk. Arabayı tek elimle itiyordum. Öğle sonrasıydı: Santa Croce alanında, matbaacılar, mozayikçiler banklara sere serpe uzanmış güneşleniyorlardı. Ilkokul çocukları gönyelerini, cetvellerini kılıç gibi havalarda sallayarak alana yayılıyorlardı.

Marisa koluma girmişti.

Başımız dik, sessizce, Mahalle'nin kendi halkıyla dolu sokaklarında yürüyorduk. Yıkım alanında, atlıkarınca canlı bir çan gibi, büyük gürültüyle kendi kendine dönüyordu: Çocuklar oraya koşuştular.

— Mahalle'yi değişmiş mi buluyorsun? diye sordu Marısa. Biliyor musun, herkes gene burada. Sipere girer gibi, ayakta kalan evlere tıkış tıkış doldular. Şehrin dışına, güneşli yerlerde oturmaya gidenlere hain gözüyle bakıyorlar.

— Zaten, karşılığını verdim, havayı da güneşi de siperlerde ele geçirmeyi bilmelidir insan.

(1943)

E YAYINLARI SUNAR

1. **BOYALI KUŞ / roman**
   Jerzy Kosinski / 10 lira / 4. Baskı
2. **KARA ÇOCUK / roman**
   Richard Wright / 10 lira / 2. Baskı
3. **İŞÇİ SINIFI TARİHİ**
   Prof. Jurgen Kuszinski / 10 lira
4. **MAO'NUN KÜLTÜR İHTİLALİ**
   Alberto Moravia / 10 lira
5. **USTA İLE MARGARİTA / roman**
   Mihail Bulgakof 2 cilt / 20 lira
6. **İLK ÇEMBER / roman**
   Aleksandr Solzenitsin
   (Nobel 1970) 3. baskı / 25 lira
7. **PRAG 1968**
   Derleme / 10 lira
8. **BOLŞEVİZM TARİHİ**
   Arthur Rosenberg / 10 lira
9. **İNSAN ASKER DOĞMAZ**
   Konstantin Simonof 3 cilt / 30 lira / 2. baskı
10. **ŞAKA / roman**
    Milan Kundera / 10 lira
11. **ORTAKLIK NEDEN KARIŞTI**
    Vedat Saygel / 10 lira
12. **GÜNEŞİ GÖRÜYORUM / roman**
    Nodar Dumbadze / 10 lira
13. **BEYGIRNAME**
    Nehar Tüblek / 5 lira
14. **SÜLÜNAME**
    Tonguç / 5 lira
15. **ÖLÜMSÜZ / roman**
    Vassili Vassilikos / 3. Baskı / 15 lira
17. **PAŞANAME**
    Nehar Tüblek / 5 lira
18. **ADIMLAR / roman**
    Jerzy Kosinski / 10 lira / 2. Baskı
19. **KARDEŞ KAVGASI / roman**
    Nikos Kazancakis / 2. Baskı / 15 lira
20. **KELEBEK / roman**
    Henri Charriére / 20 lira / 6. Baskı
21. **TRENLER / roman**
    Bohumil Hrabal / 5 lira

mahalle

vasco pratolini

Fiati : 200 TL.

roman

Vasco Pratolini İtalyan Edebiyatının en büyük adlarından biri olarak bütün dünyada tanınıp seviliyor. Gerek çeşitli dillere çevrilen romanları ve gerek romanlarından yararlanılarak çevrilen filmler daima büyük ilgi uyandırmış, ödül kazanmış ve övülmüştür. Yoksul bir ailenin çocuğu olarak Floransa'da doğan (1913) **Pratolini** mürettip çıraklığı, asansörcülük, garsonluk gibi yığınla işe girip çıkmış, daha sonra gazeteciliğe başlamış, 1944 yılında ünlü **La Settimana** haftalık dergisinin yönetimine getirilmiş, bu görevde bir yıl kadar kalmıştır. 1945'de gazeteciliği bırakıp Napoli'ye giden **Pratolini** sanat tarihi öğretmenliğinin yanında romancılığı sürdürmüş ve kısa zamanda büyük üne kavuşmuştur. Eserlerinde soylu bir insan sevgisiyle, köklü ve yüce bir acıma duygusunu pekiştiren yazar belki acılı bir yürekle bakar dünyaya; ama gözü sulu değildir. Romanlarını okuyup bitirdiğiniz zaman her şey bir anda uçup gitmez; buruk ama unutulmaz bir tat bırakır.